

М.В. БОГДАНОВИЧ, Г.П. ЛИШЕНКО

МАТЕМАТИКА

Умумтасиль мектеплерининъ
2-нджи сыныф талебелери ичюн дерслік

*Украина тасиль ве илим, генчлик ве спорт
Назирлиги тарафындан төвсие этильди*

КЪЫРЫМДЕВОКЪУВПЕДНЕШИР
2012

УДК51(075.2)

ББК22я1я721

Б73

Рекомендовано Міністерством освіти і науки,

молоді та спорту України

(Наказ № 718 від 18.06.2012 р.)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Рус тилинден терджиме эткен Сейран Усеинов

Шартлы бельгилер:

- — дерс материалының сынъыры
- * — мантықый юкю олгъан вазифелер
- ° — эв вазифеси
- — къошма вазифелер
- — даиревий мисаллер
- — тапмаджалар

Богданович М.В., Лишенко Г.П.

Б73 **Математика: умумтасиль мектеплерининъ 2-нджи сыныф талебелери ичюн дерслік** / рус тилинден терджиме эткен С. Усеинов. — Симферополь: КъДЖИ «Къырымдевокъувпенешир» нешрияты, 2012. — 160 с. : рес. — Къырымтатар тилинде.

УДК51(075.2)

ISBN 978-966-354-520-2

ББК22я1я721

Богданович М.В., Лишенко Г.П.

Б73 **Математика: підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл.** / пер. з рос. С. Усеінова. — Сімферополь: КРП «Видавництво «Кримнавчпреддержвидав», 2012. — 160с.:іл.—Кримськотатарською мовою.

УДК51(075.2)

ISBN 978-966-354-520-2

ББК22я1я721

© Богданович М.В., Лишенко Г.П., 2012

© Усеінов С.М., переклад на кримськотатарську мову, 2012

ISBN 978-966-11-0182-0 (рос.)

© Видавництво «Генеза», оригінал-макет, 2012

ISBN 978-966-354-520-2

© КРП «Видавництво «Кримнавчпреддержвидав», 2012

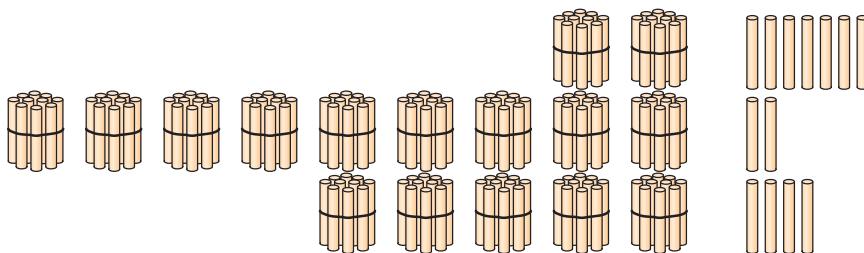

БИРИНДЖИ СЫНЫФТА КЕЧИЛЬГЕНЛЕРНИ ТЕКРАРЛАВ

1. Къырмызы ве ешиль биберлерни айры-айры сай.
Эписи олып къач бибер бар?

2. Эр бир ресимде къач таячыкъ бар?

3. Экинджи; дёртюнджи; онунджа онарлықънынъ эписи сайыларыны айт.

4. Тюшюрильген сайыларны къойып, язып ал.

40		42	43			46	47	48			51
----	--	----	----	--	--	----	----	----	--	--	----

5. Берильген сайыларнынъ эр бирини нумунеге ба-
къып, 36, 66, 84, 48 разрядлы къошулыджылар джемиси
шеклинде язынъыз.

Нумуне. $82 = 80 + 2$.

6. Ифаделерни яз ве оларнынъ къыйметини эсапла.

1) Огүнде насылдыр сайы олған алда, 55 сайысыны
насыл эльде этмек мумкун?

2) 70 сайысыны онынъ артындан кельген сайындан
насыл эльде этмек мумкун?

3) 93 сайысындан бирлемлер сайысыны чыкъарсакъ,
не къалыр?

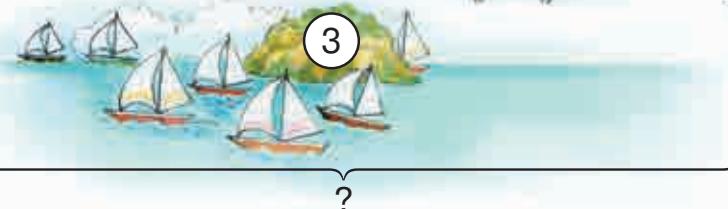
7. $26 + 1$ $6 - 4$ $56 - 6$ $37 - 7 - 1$
 $51 + 2$ $10 - 7$ $10 - 1$ $49 - 10 - 1$

8. Эр бир ресимге бакъып меселе тертип эт ве оларны чөз.

1)

2)

3. Бир адам 30 папий, 20 къаз ве 40 къоян асралып чыкъарды. Эписи олып къач күмес айваны асралады? Къоянларгъя нисбетен къач дане зияде күмес айваны асралады?

4. $10 + 7$ $34 + 1$ $94 + 1 + 5$ $24 + 1 + 0$
 $20 + 6$ $45 - 1$ $40 + 8 - 1$ $36 - 0 - 6$

5. ● 11°. Асан къартбабасының эвинде 29 кунь олды, санаторияда исе 9 кунь экспекция олды. Асан санаторийде къач кунь олды?

6. 12. Бу сайыларда къач онлукълар ве къач бирлер бар?

40	12	15	84	20	93	60	56	65
----	----	----	----	----	----	----	----	----

7. 13. Эсапның усулларыны анълат.

$\underline{6 + 2 = 8}$	$\underline{7 - 3 = 4}$	$\underline{6 + 4 = 10}$
$6 + 1 + 1$	$7 - 1 - 1 - 1$	$6 + 1 + 1 + 1 + 1$
$\underline{5 + 4 = 9}$	$\underline{10 - 4 = 6}$	$\underline{7 - 3 = 4}$
$5 + 2 + 2$	$10 - 2 - 2$	$7 - 2 - 1$

Сайыларны парча-парча къошмакъ ве чыкъармакъ мумкюн.

14. Эр бир ифаденинъ эсабыны анълат.

$$53 + 46 = 99 \quad 78 - 56 = \square \quad 34 + 45 = \square$$

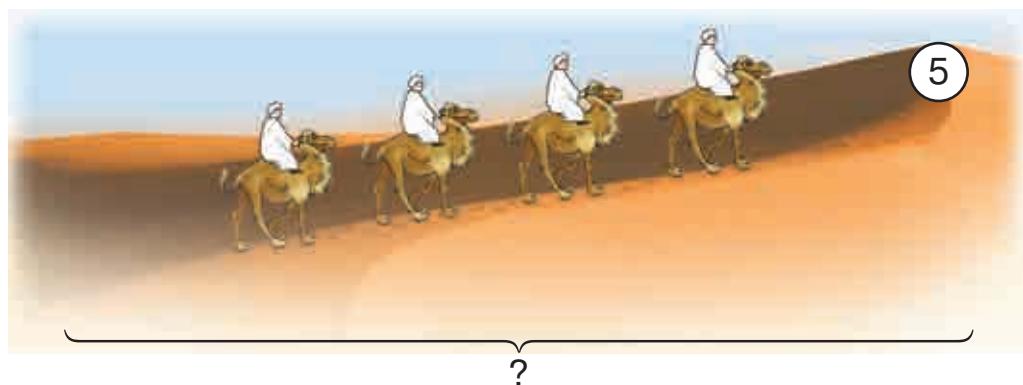
$$\begin{array}{cc} & \\ 40 & 6 \\ & \swarrow \end{array}$$

$$78 - 25 = 53 \quad 88 - 23 = \square \quad 53 + 14 = \square$$

$$\begin{array}{cc} & \\ 20 & 5 \\ & \swarrow \end{array}$$

15. $67 - 30 \quad 55 + 24 \quad 61 + 20 + 6 \quad 57 + 30 - 4$
 $76 + 3 \quad 88 - 3 \quad 84 + 10 - 5 \quad 79 - 40 - 7$

16. Меселени агъзавий тертип эт. Чезимини яз.

17. Кесикни сантиметр эсабынен узунлыгъы не къадар? Оны дециметр ве сантиметр эсабынен яз. Бойле кесикни дефтеринъде сыз.

18. Сайыларнынъ эр бир чифтинде энъ буюк сайыны айт.

15 и 17	15 и 20	7 и 12
20 и 19	18 и 16	11 и 9
14 и 16	12 и 18	13 и 20

19. 10 оғылан бала сакъланджакъ ойнай эди. 2 бала оюндан чыкъты. Къач оғылан бала оюнны девам этти?

20°. Паркта 6 къашыкъ агъач сачтылар, кестане — 4 төрек зияде, эскемчек — къашыкъ агъачкъа коре — 2 терек эксик сачтылар. Паркта къач кестане тереги сачтылар? Къач эскемчек тереги сачтылар?

● 21°. Тавшан ве сансаргъа эсапламагъа ярдым эт.

$$\begin{array}{l} 1) 5 + 5 - 8 \\ \quad 0 + 10 - 7 \\ \quad 5 - 2 + 7 \\ \quad 8 - 7 \\ \quad 6 + 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 2) 9 - 4 + 5 \\ \quad 7 - 7 + 4 \\ \quad 9 - 7 + 8 \\ \quad 7 + 3 \\ \quad 5 + 0 \end{array}$$

22. $\boxed{4} + \boxed{5} = \boxed{9}$

$\boxed{10} - \boxed{4} = \boxed{6}$

4 — къошулыджы
5 — къошулыджы
9 — джеми
 $4 + 5$ — джеми

10 — эксилиджи
4 — чыкъарылыджы
6 — фаркъ
 $10 - 4$ — фаркъ

23. Мусавийлемелерде олған сайыларның ады не?

$$2 + 5 = 7 \quad 8 - 3 = 5$$

24. Эсапла. 7 чыкъарылыджысы олған ифаделерни язып ал.

$$\begin{array}{lllll} 7 + 2 & 10 - 7 & 2 + 5 & 10 - 3 & 1 + 7 \\ 7 - 2 & 7 - 7 & 5 + 2 & 9 - 7 & 8 - 7 \end{array}$$

25. Алим 9 дөрткошелик сыйды, Талят исе — 5 учъкошеллик сыйды. Ким зияде шекиль сыйды? Не къадар зияде?

26. Ифаделерни яз ве оларынъ къыйметини эсапла.

40-къа 5 къош;
56 плюс 3;

39-дан 6 чыкъар
эксилиджи 10, чыкъарылыджы 8.

27. $95 - 70 \quad 14 + 80 \quad 99 - 4 \quad 69 - 50$
 $94 + 5 \quad 25 + 4 \quad 29 + 40 \quad 19 - 5$

28. Кесиклерни ольче. Оларның къайсы бири къыскъа ве не къадар къыскъа.

 Узунджа олгъан кесиктен 3 см къыскъа кесик сыз.

29. Ресимлерге ве сайы малюматларына бакъып меселе тертип эт.

Масса — 16 кг

?, 6 кг эксик

 Эки аякъмашнаның умумий массасы не къадар?

30°. $10 + 3$ $35 + 40$ $47 - 10$ $5 + 5 + 48$ $18 - 8 - 3$
 $7 + 32$ $1 + 93$ $10 - 7$ $2 + 8 + 25$ $46 - 10 + 2$

● 31°. Бир тарладан 26 чувал къартоп джыйып алдылар, экиндженисинден исе — 4 чувал эксик. Экинджи тарладан къач чувал къартоп алдылар? Эки тарладан эписи олып къач чувал къартоп алдылар?

32. $100 - 73$ $7 - 6$ $1 - 1$ $53 + 40$ $2 + 8 - 10$
 $6 + 2$ $64 + 5$ $8 - 6$ $39 - 3$ $0 + 4 + 6$

33. Лейля, Алим ве Осман 2, 3 ве 5 сайыларының джемисини тапмакъ керек эди. Балаларның эписи джемини дөгъру тапты.

Лейля	Алим	Осман
$2 + 3 + 5 = 10$	$5 + 3 + 2 = 10$	$3 + 5 + 2 = 10$

Сайыларны эр түрлю тертиpte къошмакъ мумкюн

34. Сайыларны дигер тертиpte къошып, джемилерни тешкер.

$$1 + 9 = 10 \quad 1 + 3 + 6 = 10 \quad 3 + 6 + 4 = 13$$

35. $2 + 6$ $1 + 7$ $8 + 10$ $58 - 18 - 0$
 $8 - 2$ $8 + 2$ $8 + 0$ $10 + 80$

36. Меселелерни ве оларның чезимини тенъештири.

1) Биринджи ящикте 7 кг арmut бар, экиндjisинде исе — 3 кг зияде. Экинджи ящикте къач килограмм арmut бар?

2) Биринджи ящикте 7 кг арmut бар, экиндjisинде исе — 3 кг эксик. Экинджи ящикте къач килограмм арmut бар?

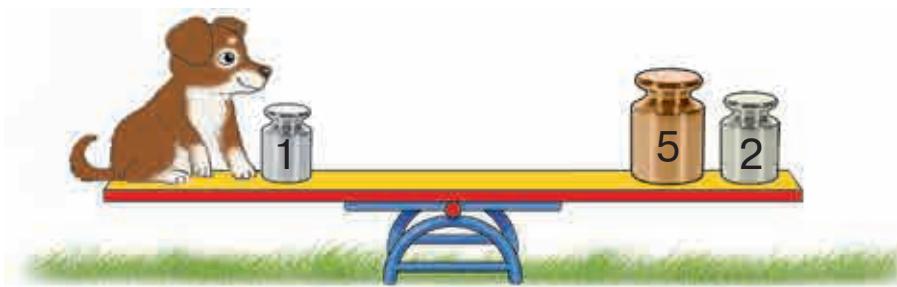
37. $7 + 3 + 4$ $6 + 6 + 42$ $21 - 1 + 8$ $54 + 23 + 0$
 $9 + 1 + 5$ $3 + 3 + 70$ $52 - 2 + 6$ $78 - 36 - 0$

38. Къыскъа языгъа бакъып меселе тертип эт ве оны дефтеринъде чез.

1) Бар эди — 76 м
Кесип алдылар — 24 м
Къалды — ? | 2) Бар эди — 30
Кетирдилер — 26
Олды — ? |
|---|--|

Экиндjisине акис меселе тертип эт.

39*. Копек баласының массасы не къадар?

40°. Бари эки кесик сыйды. Биринджи кесикнинъ узунлыгъы 9 см, экинджиси исе — 7 см. Кесиклернинъ узунлыгъыны тенъештири. Экинджи кесиктен 3 см узун кесик сыйз.

41°. Бабамның афтада 2 бош куню бар. Бабамның афтада къач иш куню бар?

42. Насыл акъчанен 10 капик къайтым бермек мумкүн? Чешит вариантларны бакъ.

43. $5 + 5 - 3$ $8 - 4 - 4$ $5 - 5 + 6$ $10 - 7 + 3$

44. Меселелер тертип эт, оларны тенъештир ве чез.

85 грн

5 грн
уджуз

30 грн

26 грн
паалы

Шарф ичюн насыл дёрт купюранен төмелек мумкүн?

45. Кемалнынъ бабасы 8 кг къапыста ве 2 кг чюкюндир сатын алды. Бу малюматкъа бакъып не бильмек мумкүн?

46. Меселелерни чез ве тенъештир.

1) Аланда 6 мантар бар эди. Сансар 3 мантар алып кетти. Къач мантар къалды?

2) Аланда мантарлар бар эди. Сансар 6 мантар, соң исе даа 3 мантар алып кетти. Сансар эписи олып къач мантар алып кетти?

47.

Сайылар	Тапынъыз
10 ве 4	фаркъыны
9 ве 8	фаркъыны
10 ве 0	фаркъыны

Сайылар	Тапынъыз
10 ве 0	джемини
4 ве 4	джемини
7 ве 6	фаркъыны

48. Джемиден къошулыджыны чыкъаргъан сонъ не эльде эттилер?

$$6 + 2 = 8$$

$$8 - 6 = 2$$

$$8 - 2 = 6$$

49. Джемини тапкъан эр бир ифадеден фаркъны тапкъан эки ифаде тертип эт.

$$7 + 2 = 9 \quad 4 + 3 = 7 \quad 46 + 23 = 69$$

50. Нумунеге бакъып, къошув ве чыкъарувны тешкер.

Нумуне. $47 + 21 = 68$, $68 - 21 = 47$.

$$46 + 22 = 68 \quad 35 + 43 = 78 \quad 12 + 75 = 87$$

**Къошув амелини тешкермек ичюн джемиден къошулыджыларның бирини чыкъармакъ керек.
Экинджи къошулыджыны эльде этсек, демек чезим дөгъру олды.**

51°. Биринджи куню аювчыкъ 4 терек отуртты, экинджи куню исе — даа 6. Эки куньде аювчыкъ эписи олып къач терек отуртты?

52°. Аювчыкъ эки куньде 10 терек отуртты. Биринджи куню о 4 терек отурткъан эди. Экинджи куню аювчыкъ къач терек отуртты?

53. $60 + 3 + 1$ $65 - 5 + 4$ $39 - 3 - 3$ $86 + 0$
 $63 - 3 - 1$ $50 + 5 - 4$ $3 + 70 - 6$ $100 - 0$

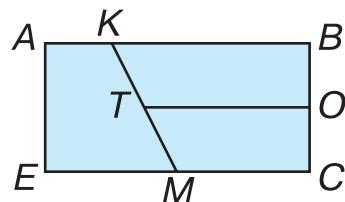
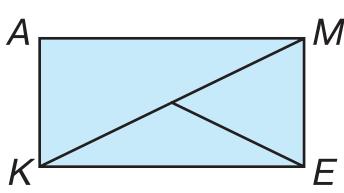
54. Ифаделерни язып ал ве оларның къыйметини эсапла.

10 минус 4	4 ве 3 сайыларының джемисини тап
7 плюс 3	9 ве 4 сайыларының фаркъыны тап
3-ке 6 къошунъыз	8-ни 5 экспилт

55. Ифаделерни эсапла. Эксилиджиси 8 олгъанларны язып ал.

$$\begin{array}{lllll} 8 + 2 & 10 - 2 & 8 - 5 & 9 - 8 & 8 - 4 \\ 8 - 2 & 10 - 8 & 8 - 0 & 1 + 8 & 6 + 2 \end{array}$$

56*. Сол тарафтаки ресимде 4 учъкошелик, онъ тарафтаки ресимде исе — 5 дёрткошелик тап.

57. Уйлелик ашамагъа 9 адам отурды. Софрагъа 6 къашыкъ ве 8 сенек къойдылар. Софрагъа даа не къадар къашыкъ ве не къадар сенек къоймакъ керек?

$$58. \quad 7 + 3 + 42 \quad 6 + 4 + 37 \quad 14 - 4 - 7 \quad 48 - 7 - 1$$

59. Ресимге бакъып, ичинде «Къач зияде?», «Эписи олып къач...?» суаллери олгъан меселелер тертип эт ве чез.

60*. Эписи олып къач бир къыйметли сайы бар? Эписи олып къач эки къыйметли сайы бар? Эписи бир къыйметли сайыларны язмакъ ичюн къач чешит ракъам керек? Эписи эки къыйметли сайыларны язмакъ ичюн къач чешит ракъам керек?

61°. AO кесигинден 1 см къыскъа кесик сыйз.

● 62°. $8 + 2 - 1$ $10 - 5 + 1$ $15 - 1 - 1$ $3 + 7 + 3$
 $36 + 42$ $40 + 5 + 1$ $55 - 1 - 1$ $33 - 3 + 7$

63. Сайыларны разрядлы къошулыджыларның джемиси шеклинде яз.

$48 = 40 + 8$ $15 = \square + \square$ $17 = \square + \square$ $93 = \square + \square$

64. 1) Эки къыметли сайыларның къошув ве чыкъарув усулларыны дикъкъатнен бакъ.

$\frac{32 + 15 = 47}{30 + 10 = 40 \quad 32 + 10 = 42}$	$\frac{86 - 25 = 61}{80 - 20 = 60 \quad 86 - 20 = 66}$
$2 + 5 = 7 \quad 42 + 5 = 47$	$6 - 5 = 1 \quad 66 - 5 = 61$
$40 + 7 = 47$	$60 + 1 = 61$

2) Эсапламаның чешит усулларыны анълат.

$35 + 13$ $77 - 16$ $42 + 27$ $69 - 17$

65. 11 – 4 фаркъыны джедвель шкаласында тап.

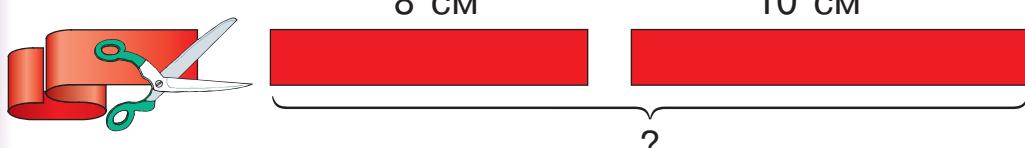
66. Эсапла. 9 къымети олгъан ифадени язып ал.

$10 - 1$	$6 + 3$	$9 - 7$	$4 + 5 - 8$
$19 - 10$	$29 - 10$	$0 + 9$	$47 - 40 + 2$

67. Ифаденинъ къыметини ве сайыны (агъзавий) тенъештири.

$10 - 2$ ве 7	$8 + 2$ ве 9	$9 - 2$ ве 10
$6 - 5$ ве 4	$2 + 7$ ве 8	$6 - 4$ ве 1

68. Лентадан 10 см кесип алдылар, соң исе — даа 8 см. Эписи олып къач сантимерт лента кесип алдылар?

69*. Онлукъларның микъдары бирликлерниң микъдарындан 4 эксик олған эки күйиметли сайыларның эписини яз.

70°. Эки банкада 5 л шыра бар. Биринджи банкада 2 л шыра бар. Экинджи банкада къач литр шыра бар?

✳ Акис меселе тертип эт.

● **71°**. Меселелерни чез ве тенъештири.

1) Кызычыкъының 5 дефтери бар эди. О даа 2 дефтер сатын алды. Кызычыкъының къач дефтери олды?

2) Кызычыкъының 5 темиз дефтери бар эди. 2 дефтерни о, язып толдурды. Кызычыкъының къач темиз дефтери къалды?

72. $19 + 1$ $10 + 7$ $13 - 10$ $20 - 1$ $8 - 1$
 $39 - 9$ $73 - 3$ $2 + 60$ $90 + 10$ $98 - 1$

73. Ресимлерни бакъ ве суаллерге джевап бер.

1) Къопкъада ве банкада къач литр сув бар? Я банкада ве къазанда? Я эки чайникте ве бир мешребеде?

2) Банкада олған сувгъа нисбетен къопкъада къач литр сув зияде? Эки мешребеде олған сувгъа нисбетен банкада къач литр сув зияде?

74. «Башындан сувда къач тимсах бар эди?» суали олған ағызавий меселе тертип эт. Чезимини яз.

75. Биринджи къутуда 10 кг ягъ бар, экиндjisinde исе — 6 кг эксик. Экинджи къутуда къач килограмм ягъ бар?

✳ Шартында эксик сёзюни зияде сёзюнен денъиштирип, меселени чез.

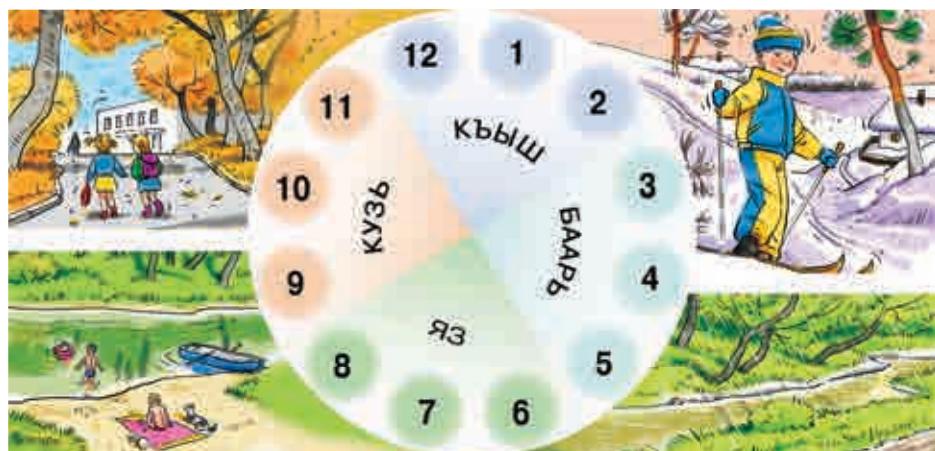
76. Афта куньлерини айт. Бир сутка насыл къысымлардан ибарет? Бир суткада къач саат ола?

77. Аньлатманы окъу. Вазифени эда эт.

Йыл — Ернинъ Кунеш этрафында арекетинен багълы эсас вакъыт ольчюси бирлеми. Бир йылны **12 айгъя** болелер. Йыл мевсимлери: **къыш, бааръ, яз ве кузъ.**

Къыш айлары — декабрь, январь, февраль; бааръ айлары — март, апрель, майыс; яз айлары — июнь, июль, август; кузъ айлары — сентябрь, октябрь, ноябрь.

Айларның эписини къайтарып айт. Эр айда къач сутка олгъаныны такъвимге бакъып айт.

78*. Онлукълары ве бирликлери тень микъдарда олгъан эки къыйметли сайыларның эписини яз.

$$\begin{array}{lllll} \text{79°. } & 16 - 6 & 0 + 5 & 17 - 1 & 10 - 0 \\ & 56 - 6 & 80 + 5 & 97 + 1 & 100 + 0 & 6 + 1 \\ & & & & & 76 + 1 \end{array}$$

80°. Коллекцияда 8 пластик брелок ве 5 маден брелок бар. Маден брелоклар къач эксик?

Къошумча мешгъулиетлер

1. Сайы шавлесини сыз (бирлем этип 1 см-ни ал) ве онынъ устюнде:

- 1) энъ кичик бир къыйметли сайыны;
- 2) энъ буюк бир къыйметли сайыны;
- 3) 4 сайысындан 3 зияде олгъан сайыны;
- 4) энъ кичик эки къыйметли сайыны бельгиле.

2. Эр сырода тюшюрильген сайыны айт.

5	10	15	20	<input type="text"/>	30	35
12	14	16	<input type="text"/>	20	22	24
23	26	29	<input type="text"/>	35	38	<input type="text"/>

3. Бирликлерниң микъдары онлукълардан 6 зияде олгъан эки къыйметли сайыларның эписини яз. Бирликлерниң сайысы онлукълардан 8 зияде олгъан къач эки къыйметли сайы бар? Бирликлерниң сайысы онлукълардан 9 зияде ола билеми? Онлукъларының микъдары бирликлерниң микъдарындан 9 зияде олгъан сайы бармы?

4. $4 \text{ м} = 40 \text{ дм}$

$75 \text{ см} = 7 \text{ дм } 5 \text{ см}$

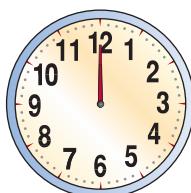
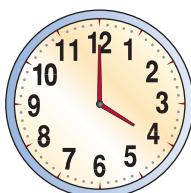
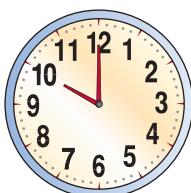
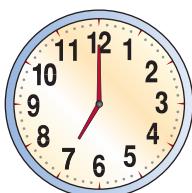
$5 \text{ м } 3 \text{ дм} = \boxed{} \text{ дм}$

$86 \text{ дм} = \boxed{} \text{ м } \boxed{} \text{ дм}$

$4 \text{ дм } 2 \text{ см} = \boxed{} \text{ см}$

$52 \text{ см} = \boxed{} \text{ дм } \boxed{} \text{ см}$

5. Эр бир saat saat къачны косътере?

6. Эр бир сырода арткъач сайыны тап.

20 30 50 70 90 100

22 44 58 77 88 99

41 43 45 46 49 51

КЪОШУВ ВЕ ЧЫКЪАРУВ ТАБЛИЦАЛАРЫ. ЭКИ АМЕЛЛИ МЕСЕЛЕЛЕР. Къавуслары Олгъан ифаделер

САЙЫЛАРНЫНЪ КЪОШУВ ВЕ ЧЫКЪАРУВ ТАБЛИЦАЛАРЫ

81. $10 = 8 + \square$ $10 = 6 + \square$ $10 = 7 + \square$ $10 = 9 + \square$
 $15 - \square = 10$ $18 - \square = 10$ $11 - \square = 10$ $12 - \square = 10$

82. Разрядтан кечип, сайыларнынъ къошув ве чыкъарув усулларыны аньлат. Чезим нетиджелерини таблицагъа бакъып тешкер. Оларны акъылдан айт.

1	2	= 3	3	2	= 1	
2	2	= 4	4	2	= 2	$9 + 2 = 11$
3	2	= 5	5	2	= 3	$\swarrow \searrow$
4	2	= 6	6	2	= 4	$1 \quad 1$
5	2	= 7	7	2	= 5	
6	2	= 8	8	2	= 6	$11 - 2 = 9$
7	2	= 9	9	2	= 7	$\swarrow \searrow$
8	2	= 10	10	2	= 8	$1 \quad 1$
9	+ 2	= 11	11	- 2	= 9	

83. $11 - 2 - 4$ $14 - 5 + 2$ $14 - 10 + 6$ $39 - 30 + 2$
 $9 + 2 - 1$ $10 - 3 - 7$ $15 - 5 - 5$ $45 - 34 - 2$

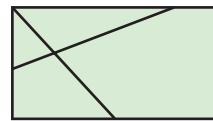
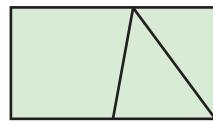
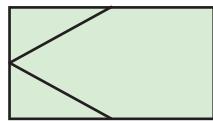
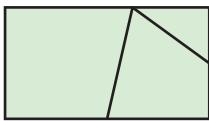
84. Берильген кесиктен 2 см узун кесик сыйз.

85. Талебе къалемдангъа 4 къарандаш къойды. Олар 10 дане олды. Башындан къалемданда къач къарандаш бар эди?

Акис меселе тертип эт ве чез.

86. Дёрткошеликлер насыл этип эки кесикнен болюнгенини дикъкъатнен бакъ. Насыл шекиллер мейдангъа кельди?

✳ Дигер шекиллер эльде этмек ичюн дёрткошеликлерде даа насыл 2 кесик сымзакъ мумкун?

87*. Ненинъ массасы зияде: къазнынъмы, папийнинъми? Ненинъ массасы эксик? Къач килограмм эксик?

88°. Къыскъа языларгъа бакъып меселелер тертип эт. Чезимлерини яз.

- 1) Бар эди — 11
Учып кеттилер — 2
Къалды — ?

- 2) Бар эди — 9
Багышладылар — 2
Олды — ?

● **89°.** Мектепке башта 9 компьютер кетирдилер, соңисе — даа 2 дане. Эписи олып къач компьютер кетирдилер?

90. Меметнинъ 5-ер кап. къыймети олгъан эки маден акъчасы ве 2 кап. къыймети олгъан бир маден акъчасы бар. Меметнинъ не къадар акъчасы бар?

91. 1) Сыныкъ сыйзыкъ къач кесиктен ибарет?

2) Кесиклернинъ узунлыгъыны ольче. Энъ узун ве энъ къыскъа кесиклерни тенъештир.

92. Онлукътан кечип, сайыларның къошулгъаны ве чыкъарылгъаныны языларгъа бакъып анълат. Эсап нетиджесини тешкер. Таблицаларны акылдан айт.

1	3	= 4	4	3	= 1
2	3	= 5	5	3	= 2
3	3	= 6	6	3	= 3
4	3	= 7	7	3	= 4
5	3	= 8	8	3	= 5
6	3	= 9	9	3	= 6
7	3	= 10	10	3	= 7
8	3	= 11	11	3	= 8
9	+	3	= 12	12	-
				3	= 9

$9 + 3 = 12$

 $1 \quad 2$
 $12 - 3 = 9$

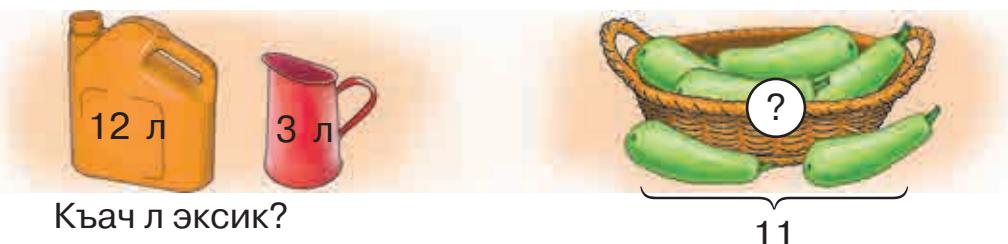
 $2 \quad 1$

93. $12 - 3 + 1$ $10 - 1 + 2$ $11 - 3 - 5$ $4 + 5 + 3$
 $11 - 2 - 7$ $10 + 5 + 1$ $18 + 1 + 1$ $11 - 2 + 3$

94. Огълан балада 9 кап., кызыз баллада исе — 3 кап. зияде. Кызыз баланынъ не къадар акъчасы бар?

Зияде сёзюни эксик сёзюнен денъиштири. Чезимде не денъишир? Не ичюн?

95. Меселелер тертип эт. Чезимлерни яз.

96*. Амель ишаретлеринен багълап, 5 сайысыны 7 тенъ сайынен яз.

97°. Бир түптен 11 стакан емиш джыйдылар, экиндики түптен исе — 3 стакан эксик. Экиндики түптен къач стакан емиш джыйдылар? Эписи олып къач стакан емиш джыйдылар?

● **98°.** Ифаделер тертип эт. Оларны яз ве эсапла.

Сайылар	Тапынъыз	Сайылар	Тапынъыз
10 ве 2	джемисини	11 ве 2	фаркъыны
11 ве 3	фаркъыны	9 ве 2	джемисини
12 ве 3	фаркъыны	20 ве 1	фаркъыны

99. Языларгъа бакъып, разрядтан кечип, сайыларның къошуулгъаны ве чыкъарылгъаныны анълат. 4 сайысының къошув ве чыкъарылууыны тешкер. Оларны акъылдан айт.

1	4	= 5	5	4	= 1
2	4	= 6	6	4	= 2
3	4	= 7	7	4	= 3
4	4	= 8	8	4	= 4
5	4	= 9	9	4	= 5
6	4	= 10	10	4	= 6
7	4	= 11	11	4	= 7
8	4	= 12	12	4	= 8
9	+	4	= 13	13	-

$$8 + 4 = 12$$

$$12 - 4 = 8$$

100. $13 - 3$	$7 + 4$	$56 - 42 - 4$	$44 - 31 - 3$
$11 - 4$	$8 + 4$	$47 - 36 - 1$	$9 + 3 - 4$

Биринджи диречикнинъ биринджи ифадесине бакъып чешит меселелер тертип эт.

101. Меселени текмилле ве оны чез.

Клумбада 12 чечек бар эди. Гульдесте ичюн чечек кесип алдылар. Къач чечек къалды?

 Бар эди 12	Кесип алдылар ☐	Къалды ?
---	---	----------

✳ Къалғыанындан къач чечек ... кестилер?

102. $9 + 2 = 11$, $7 + 4 = 11$ ве $8 + 3 = 11$ мусавийликлеринъ эр бириндөн къошулыджыларнынъ бирини тапмакъ керек олгъан бирер ифаде тертип эт ве эсапла.

103. Меселелерни чез ве оларны тенъештири.

1) Велядиенинъ 8 кырымызы ве 4 ешиль лентасы бар. Велядиенинъ эписи олып къач ренкли лентасы бар?

2) Велядиенинъ 12 лентасы бар эди. 4 лентасыны о, Эсмагъа багъышлады. Велядиенинъ къач лентасы къалды?

104. Сыныкъ сыйыкъынынъ узунлыгъы 12 см олгъаныны тешкер.

✳ Сыныкъынынъ энъ кичик ве энъ буюк кесиклерининъ узунлыгъыны тенъештири.

105. Къабакъынынъ массасы не къадар? Шекердинъ массасы не къадар?

106*. Къанунийликни тап ве сыраларны девам эт.

1) 1, 3, 5, ... 2) 1, 4, 7, ...

107°. Эсапла. 9 къыймети олгъан ифаделерни язып ал.

$$13 - 4 \quad 11 - 2 \quad 9 + 3 - 4 \quad 8 + 4 - 3$$

$$12 - 3 \quad 11 - 3 \quad 7 + 4 - 2 \quad 10 - 3 + 4$$

● **108°.** $11 - 4 \quad 8 + 4 \quad 3 + 5 + 3 \quad 12 - 2 - 8$

109. Сайылар, буюкликлер, геометрик шекиллерни математикада **латин арифлеринен** бельгилейлер. Зиядедже къулланылгъан арифлерниң адларыны окъу.

Басма арифлер	Арифнинъ ады	Эльнен язылгъан
A a	а	Aa
B b	бэ	Bb
C c	цэ	Cc
D d	дэ	Dd
E e	е	Ee
F f	эф	Ff
I i	и	Ii
K k	ка	Kk
L l	эль	Ll

Басма арифлер	Арифнинъ ады	Эльнен язылгъан
M m	эм	Mm
N n	эн	Nn
O o	о	Oo
P p	пэ	Pp
S s	эс	Ss
T t	тэ	Tt
X x	икс	Xx
Y y	игрек	Yy
Z z	зет	Zz

110. Ресимдеки нокъталарны латин элифбесининъ балабан арифлеринен бельгилейлер. Догъру сзызыкъның юкъарысында, ашагъысында олгъан нокъталарның адыны айт.

111. -2

10	
11	
9	

+ 4

6	
7	
10	

+ 3 \rightarrow **- 4**

10		
8		
7		

+ 4 \rightarrow **- 3**

9		
3		
8		

- 112.** $8 + 1$
 $8 + 2$
 $8 + 3$
 $8 + 4$

Ифаделерни дикъятнен бакъ. Къошулыджыларның къайсы бири деньишмей? Къайсы бири деньише? Экинджи къошулыджыны a арфинен бельгилейик. $8 + a$ ифадесини тертип этейик.

1 $a = 1$ олса, о вакъытта $8 + a = 8 + 1 = 9$ олур.

2 $a = 3, a = 4, a = 2$ олған алда, $8 + a$ джемисини тап.

3 **113.** $a = 2, a = 3, a = 4$ олған алда, $9 + a$ джемисини тап.

4 **114.** $a = 12, a = 13$ олған алда, $a - 4$ джемисини тап.

5 **115.** Меселелерни чез ве тенъештири.

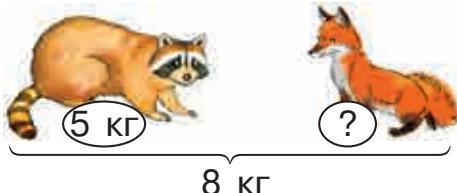
6 1) Канистра да 13 кг боя бар. Бояны сарф эткен соńь, о, 4 кг эксильди. Къач килограмм боя къалды?

2) Биринджи канистра да 13 кг боя бар, экиндjisinde — 4 кг эксик. Экинджи канистра да къач килограмм боя бар?

3) Биринджи канистра да 13 кг боя бар. Бу, экинджи канистра да олғанындан 4 кг зияде. Экинджи канистра да къач килограмм боя бар?

4) Биринджи канистра да 13 кг боя бар, экиндjisinde исе 4 кг. Биринджи канистра да экиндjisine коре не къадар зияде боя бар?

7 **116*.** Янатның ве тильки баласының массасы 8 кг. Янатның массасы 5 кг. Янатның массасы тильки баласының массасына коре къач килограмм зияде?

117°. Алиниң анасы 3 кг къартоп, 2 кг хавуч, о къадар да согъан ве 1 кг чюкюндир сатын алды. Али эвге 3 кг зарзат алып кетти. Али къайсы зарзатны эвге алыш кете бильди?

● **118°.** $12 + 0$ $12 - 4$ $12 - 3$ $9 + 3$ $12 - 0$

119. Языларгъа бакъып, разрядтан кечип, 5 сайысынынъ насыл къошулгъаны ве насыл чыкъарылгъаныны анълат.

1	5	= 6	6	5	= 1
2	5	= 7	7	5	= 2
3	5	= 8	8	5	= 3
4	5	= 9	9	5	= 4
5	5	= 10	10	5	= 5
6	5	= 11	11	5	= 6
7	5	= 12	12	5	= 7
8	5	= 13	13	5	= 8
9	+ 5	= 14	14	- 5	= 9

$7 + 5 = 12$

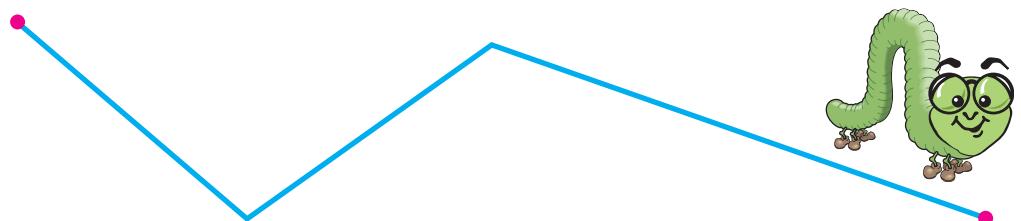
 3 2

$13 - 5 = 8$

 3 2

120. $6 + 5 - 4$ $14 - 5 - 4$ $11 - 5 - 6$ $15 - 5 - 3$
 $12 - 4 + 5$ $12 - 5 + 4$ $13 - 4 + 5$ $13 - 5 + 3$

121. Тыртырнынъ юрьген ёлунынъ узунлыгъыны тап.

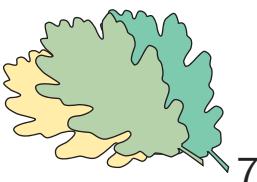

2 см ве 3 см узунлыгъында кесиклерден сыныкъ сызыкъ сыйз.

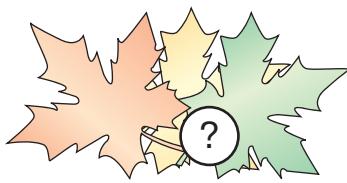
122.

a	0	1	5	8	9	2	7	3	6	4
$a + 5$										

123. Эмине 7 эмен япрагы къуратты, къашыкъ агъач япракъларыны исе — 2 эксик.

7

2 эксик

1) Эмине къач къашыкъ агъач япрагы къуратты?

2) Бу къыз эписи олып къач япракъ къуратты?

Башта биринджи суальге джевап бер, соңы — экинджисине.

124. АВ кесигинден 5 см къыскъаджа KL кесиги сыйз.

125. Биринджи сайы 7, экинджиси исе — 4 эксик. Экинджи сайыны тап, соңы — бу сайыларның джемисини тап.

126*. 3 л ве 5 л алгъан банкаларнен насыл этип 1 л сув алыш къоймакъ мумкун?

127°. Чыкъарылышы 5 олгъан ифадени эсапла. Яз.

$$15 - 5 \quad 5 + 5 \quad 1 + 4 \quad 9 - 4 \quad 13 - 5$$

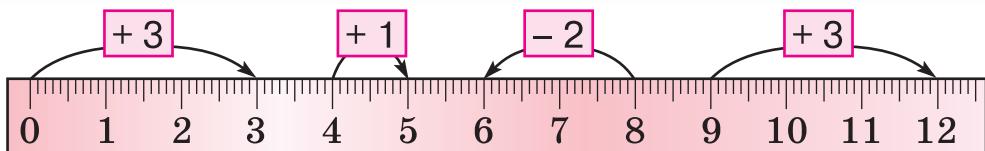
$$11 - 5 \quad 14 - 5 \quad 0 + 5 \quad 12 - 5 \quad 5 + 9$$

128°. Селимниң анасы онъа 7 къайсы, 4 эрик ве 1 къанфет берди. Анасы баласына эписи олып не къадар мейва берди?

129. Банкаға 12 стакан сют төкип къоймагъа мумкун. Эр бир банкаға даа къач стакан сют къоймагъа мумкун?

130. Джедвельниң шкаласына бакъып мусавийликлер тертип эт ве чез.

Нумюне. $0 + 3 = 3$.

131. Кемал күзде 3 терекнинъ этрафыны къазды, онынъ бабасы — 10 терек, къартбабасы — 6 терек. Къартбабасына коре Кемал къач терек этрафыны эксик къазды? Къартбабагъа коре Кемалнынъ бабасы къач терек этрафыны зияде къазды?

132. Суаль къой ве меселени чез. Огълан бала тургъан еринден узунлыгъына 12 дм сычрады, къыз бала исе — 3 дм эксик месафеге сычрады. Насыл месафеге ...?

133*. Велининъ 2 дёрткошелиги бар эди. Эр бир дёрткошеликни о, 4 учкошелик этип кести. Къач учкошелик олды? Ресимни дефтеринъде яп.

134. Ифаделерни эсапла ве, арифлерни джевапларнынъ янына осип барув тертибинде къойып, сёзни окъу.

$$\begin{array}{l|l} 11 - 3 + 2 & \text{Н} \\ 11 - 4 + 5 & \text{Ф} \end{array} \quad \begin{array}{l|l} 8 - 6 + 7 & \text{А} \\ 11 - 2 + 5 & \text{Е} \end{array} \quad \begin{array}{l|l} 12 - 3 - 4 & \text{Къ} \\ 14 - 5 + 10 & \text{Т} \end{array}$$

135. Насыл шекиллер чокъкошелик дегиль?

136°.

Бар эди
11

Къалды
?

● **137°.** $5 + 2 + 5$ $47 - 35 - 5$ $0 + 6 + 3$ $12 - 3 + 5$
 $11 - 3 + 5$ $69 - 61 + 5$ $7 + 4 - 5$ $13 - 5 + 4$

138. Разрядтан кечип, 6 сайысынынъ къошув ве чыкъарув усулларыны анълат. Джедвельдеки нетиджелерни тешкер.

1	6	= 7	7	6	= 1	
2	6	= 8	8	6	= 2	$5 + 6 = 11$
3	6	= 9	9	6	= 3	чюнки $6 + 5 = 11$
4	6	= 10	10	6	= 4	$7 + 6 = 13$
5	6	= 11	11	6	= 5	$\begin{array}{c} 3 \\ \diagup \quad \diagdown \\ 3 \quad 3 \end{array}$
6	6	= 12	12	6	= 6	$14 - 6 = 8$
7	6	= 13	13	6	= 7	$\begin{array}{c} 4 \\ \diagup \quad \diagdown \\ 4 \quad 2 \end{array}$
8	6	= 14	14	6	= 8	
9	+ 6	= 15	15	- 6	= 9	

139. Экинджи къошулыджысы 6 олгъан ифаделерни эсапла.

$$\begin{array}{lllll} 6 + 4 & 6 + 6 & 4 + 6 & 0 + 6 & 11 - 5 \\ 9 - 6 & 7 + 6 & 5 + 6 & 9 + 6 & 12 - 6 \end{array}$$

140. Кесиклердинъ узунлыгъыны тенъештир

141. Къапыгъа къайсы топны урып кирсетмек керек?

142. Наджие 5 мантар тапты, битасы — 6, анасы исе — Наджие ве битасы тапкъаны къадар тапты. Анасы къач мантар тапты?

Акис меселе тертип эт.

143. 1) Тешкөр.

a	$8 + a$	$11 - a$
4	12	7
6	14	5

2) Эсапла (ағъзавий).

a	$9 + a$	$12 - a$
4		
6		

144*. 10 сайысыны бир къач (дёрттен аз олмасын) мусавий ракъамнен ве амель ишаретлеринен яз.

145°. 1) Огълан бала 6 терен ве 13 сай тарелка ювды. Къач эксик...? Меселени текмилле ве чез.

$$2) \ 5 + 6 - 4 \quad 12 - 6 + 5 \quad 49 - 34 - 6 \quad 68 - 61 + 6$$

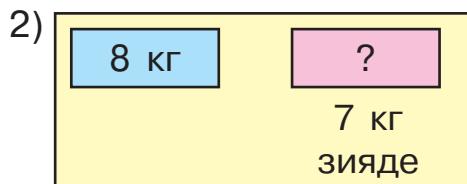
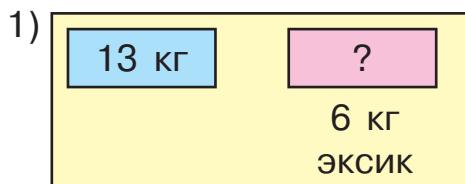
● **146°.** $13 - 6 + 3 \quad 11 - 6 + 5 \quad 15 - 6 - 6 \quad 7 + 6 - 4$
 $6 + 6 - 5 \quad 14 - 6 + 5 \quad 11 + 1 - 5 \quad 10 - 0 + 1$

147. Языларгъа бакъып, разрядтан кечип, 7 сайысынынъ къошув ве чыкъарув усулларыны анълат. Таблицада-ки нетиджелерни тешкөр. Оларны акъылдан айт.

1	+	7	= 8	8	-	7	= 1	$5 + 7 = 12$
2		7	= 9	9		7	= 2	чүнки $7 + 5 = 12$
3		7	= 10	10		7	= 3	$12 - 7 = 5$
4		7	= 11	11		7	= 4	чүнки $12 = 5 + 7$
5		7	= 12	12		7	= 5	$8 + 7 = 15$
6		7	= 13	13		7	= 6	2 5
7		7	= 14	14		7	= 7	$16 - 7 = 9$
8		7	= 15	15		7	= 8	6 1
9		7	= 16	16		7	= 9	

148. $6 + 7 - 4 \quad 7 + 7 - 5 \quad 14 - 6 - 3 \quad 15 - 7 + 3$
 $9 + 6 - 7 \quad 8 + 4 - 7 \quad 10 + 6 - 7 \quad 5 + 7 - 4$

149. Схемаларгъа бакъып, меселелер тертип эт ве чез.

«Къач эксик?» суали олгъан биринджи меселеге акис меселе тертип эт.

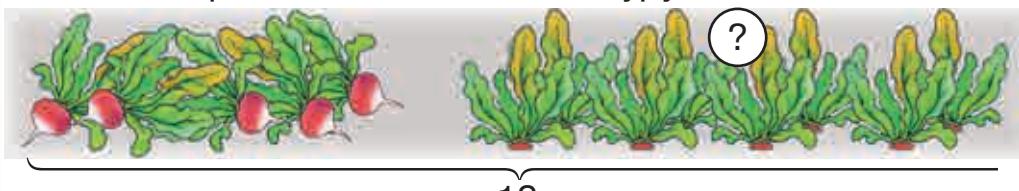
150. 1) Биринджи сайы 8, экинджиси 7. Джемисини тап.

2) Эки сайынынъ джемиси 13. Сайыларнынъ бири 7. Экинджи сайы насыл сайыдыр?

151.

152*. 2, 4, 6, ...; 3, 6, 9, ... сыраларны девам эт.

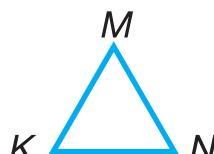
153°. Бир ёлакъта къач айлыкъ туруп къалды?

154°. Эсапла. Чыкъарылышы 7 олгъан ифаденинъ тюбюни сыйз.

$$\begin{array}{ccccc} 12 - 7 & 11 - 7 & 7 + 6 & 7 + 7 & 13 - 6 \\ 17 - 7 & 14 - 7 & 15 - 7 & 8 + 7 & 16 - 7 \end{array}$$

155. Геометрик шекиллерниң адларынынъ окъу. Меселя: «AC кесиги».

156. Меселелерни чез, оларның озюни ве чезимини тенъештириш.

1) Айшенинъ чемберинде 7 чечек бар, Фатманынъ исе — 4 зияде. Фатманынъ чемберинде къач чечек бар?

2) Айшенинъ чемберинде 7 чечек бар. Бу Фатманынъ-кинден 4 зияде. Фатманынъ чемберинде къач чечек бар?

157. Биринджи рулондан 8 м токъума кесип алдылар. Бу экиндже рулондан кесип алынгъанындан 4 м эксик. Экиндже рулондан къач метр кесип алдылар?

158. $8 + 7 - 5$ $58 - 47 - 7$ $9 + 6 - 5$
 $13 - 7 + 2$ $49 - 40 + 6$ $17 - 10 + 6$

159*. Учъкошелик сыз ве оны эки кесикнен 3 учъкошелик этип боль.

160°. Биринджи командаада 9 боксчы бар, экинджисинде исе — 3 зияде. Экинджи командаада къач боксчы бар?

Зияде сёзюни эксик сёзюне деңьиштириш ве меселени чез.

161°. Бешкошелик сыз ве оны арифлернен бельгиле.

162. Ойле сайылар тап ки, мусавийликлер дөгъру олсун.

$$\square - 4 = 6 \quad \square - 5 = 7$$

163. Меселелерни чез ве тенъештириш.

1) Яянынъ 15 грн бар эди. 10 грн-ны о, шырагъа сарф этти. Яянынъ не къадар акъчасы къалды?

2) Яя 10 грн-гъа шыра алды, онынъ 5 грн-сы къалды. Яянынъ не къадар акъчасы бар эди?

Акис меселе тертип эт.

164. 13 ве 6 къыймети олгъан ифаделерни язып ал.

$$13 - 10 \quad 0 + 6 \quad 8 + 5 \quad 12 - 6 \quad 7 + 7 \\ 13 - 7 \quad 6 + 7 \quad 13 - 6 \quad 9 + 4 \quad 14 - 6$$

13 ве 6 къыймети олгъан озъ ифаделеринъни тертип эт.

165. Меселе тертип эт ве чез.

Кексни тилим-тилим кестилер	6 тилим ашадылар	3 тилим къалды
-----------------------------	------------------	----------------

1 Кексни къач тилим этип кестилер?

166*. Языда ери дөнъиширильсе къыйметлери дөнъишмеген эписи эки къыйметли сайыларны яз.

167°. $7 + 6 - 4$ $15 - 7 + 3$ $6 + 7 - 5$ $15 - 7 + 6$
 $11 - 5 + 1$ $9 + 4 - 7$ $8 + 5 + 2$ $8 + 4 - 6$

3 ● **168°.** 1) Саба термометр 7 градус сыджакъыны, куньдюз исе 13 градус сыджакъыны косытере эди. Куньдюз аарат къач градус котерильди?

2) Саба термометр 7 градус сыджакъыны косытере эди. Уйледе аарат 6 градускъа артты. Уйледе термометр къач градусны косытере эди?

5 **169.** Языларгъа бакъып, разрядтан кечип, 8 сайысынынъ къошув ве чыкъарув усулларыны анълат. Таблицада ки нетиджелерни тешкер. Оларны акылдан айт.

1		8	= 9	9		8	= 1
2		8	= 10	10		8	= 2
3		8	= 11	11		8	= 3
4		8	= 12	12		8	= 4
5	+	8	= 13	13	-	8	= 5
6		8	= 14	14		8	= 6
7		8	= 15	15		8	= 7
8		8	= 16	16		8	= 8
9	+	8	= 17	17	-	8	= 9

$$8 + 8 = 16$$

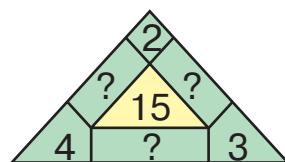
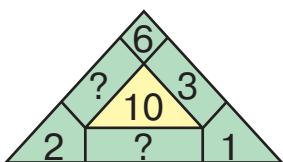
2 6

$$17 - 8 = 9$$

7 1

170. $13 - 8 + 5$ $16 - 8 + 3$ $11 - 8 - 3$ $4 + 8 - 5$
 $15 - 8 - 4$ $10 - 3 + 8$ $20 - 0 - 10$ $6 + 8 - 7$

171.

172. Машнадан 6 бидон сют тюшюрдилер, машна-да даа 7 бидон къалды. Башындан машнада къач бидон сют бар эди? Къалгъянына нисбетен машнадан не къадар эксик бидон тюшюрдилер?

173. Эр бир сыныкъ бугъумның узунлыгъыны тап.

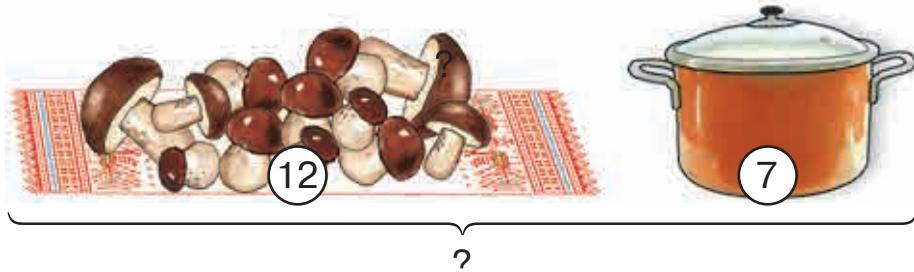

174*. Меселени ойле этип текмилле, джевапларында-ки сайылар бир олсун.

- 1) Осман сыныф китапханесине китап, Инает исе — китап кетирди. Османнын Инает китапханеге эписи олып къач китап кетирди?
- 2) Османнынъ китабы бар. О сыныф китапханесине китап кетирди. Османнынъ къач китабы къалды?

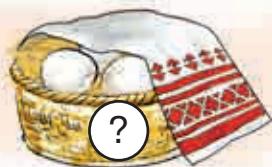
175. Меселелер тертип эт ве чез.

1)

✳️ 12 сайсыны тапмакъ керек олгъан ақис меселе тер-тип эт.

2)

Къач ... эксик?

6

176°. Эсапла. Чыкъарылышысы 8 олған ифадени язып ал.

$$1 \quad 8 - 8 \quad 18 - 8 \quad 8 + 7 \quad 16 - 8 \quad 0 + 8$$

● 177°. Яз татиллеринде Вели мектеп лагеринде 4 афта олды, къартанасында исе — 2 афта эксик. Вели къартанасында къач афта олды? Вели къартанасында къач кунь олды?

ЭКИ АМЕЛЛИ МЕСЕЛЕЛЕР

3

178. Мектеп янында 2 чам тереги, 3 алма тереги, 5 нарат, 4 къашыкъ ағъачы ве армут тереги бар. Мектеп янында къач мейва бермеген терек осе?

4

179. Бир тюптен 5 помидор алдылар, экиндјисинден исе — 4. 6 помидорны ашадылар. Къач помидор къалды?

5

Алдылар	Ашадылар	Къалды
5 п. 4 п.	6 п.	?

6

Талебе чезимни бойле язды:

$$9 - 6 = 3 \text{ (п.)}$$

7

Оджасы, джевабы дөгъру олғаныны айтты, лякин меселенинъ шартында 9 сайысы ёкъ олғаныны къайд этти. Талебе, бираз тюшюнип, меселенинъ чезимини эки амельнен язды:

8

- 1) $5 + 4 = 9 \text{ (п.)}$
- 2) $9 - 6 = 3 \text{ (п.)}$

9

Биринджи амельде не бильдик; экиндјисинде не бильдик?

180. Тарелкада 6 сары ве 4 кырымсызы алма бар эди. 7 алманы ашадылар. Тарелкада къач алма къалды?

Ч е з и м п л а н ы:

- 1) Тарелкада эписи олып къач алма бар эди?
- 2) Тарелкада къач алма къалды?

181. $8 + 8 + 1$ $13 - 8 - 5$ $9 + 8 - 10$ $11 - 8 - 0$
 $7 + 7 - 1$ $12 - 7 - 5$ $8 + 3 - 5$ $16 - 7 + 6$

182. 5 сайысына 2 къоштылар, соңы исе — даа 6. 5 сайысы не къадар артты?

 5 эльде этмек ичюн 5 сайысына насыл сайыларның фаркъыны къошмакъ керек?

183. Мелек белли олмагъан сайыны язды. Онъа 8 къошсакъ, 10 эльде этермиз. Мелек насыл сайыны язды?

?	+	8	=	10
---	---	---	---	----

184*. Догъру сызыкъ сыз ве онынъ устюнде А, Б ве С нокъталарыны бельгиле. $AB = 3$ см, $BC = 2$ см олсун. (Догъру сызыкъ устюндеки нокъталарның 4 түрлю ерлешмесини бакъ).

185°. 1) $a = 8$, $a = 5$, $a = 7$ олгъан алда, $14 - a$ фаркъыны тап.

2) $45 - 30 - 8$ $78 - 73 + 8$ $7 + 8 + 24$
 $9 + 8 + 22$ $34 - 22 - 8$ $14 - 8 + 53$

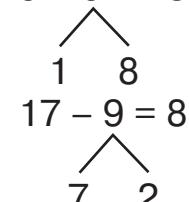
● **186°.** Меселени тертип эт ве чез.

Бар эди	Сарф эттилер	Къалды
?	8 грн	9 грн

 Акис меселе тертип этип, джевапны тешкер.

187. Языларгъа бакъып, разрядтан кечип, 9 сайысынынъ къошув ве чыкъарув усулларыны анълат. Таблицада-ки нетиджелерни тешкер. Оларны актылдан айт.

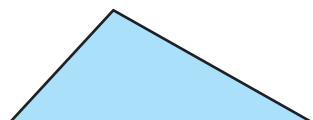
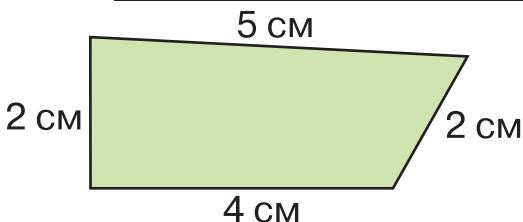
1	9	= 10	10	9	= 1	7 + 9 = 16
2	9	= 11	11	9	= 2	чюнки 9 + 7 = 16
3	9	= 12	12	9	= 3	12 – 9 = 3
4	9	= 13	13	9	= 4	чюнки 12 = 9 + 3
5	9	= 14	14	9	= 5	
6	9	= 15	15	9	= 6	9 + 9 = 18
7	9	= 16	16	9	= 7	
8	9	= 17	17	9	= 8	
9	+ 9	= 18	18	- 9	= 9	

188. Сыныкъ сыйзыкъ, узунлыгъы 3 см, 5 см ве 9 см олгъан бугъумлардан ибарет. Сыныкъ сыйзыкънынъ узунлыгъы не къадар?

189. $2 + 9 - 7 \quad 16 - 8 + 5 \quad 14 - 9 + 6 \quad 8 + 8 - 9$
 $13 - 9 + 8 \quad 9 + 9 - 8 \quad 15 - 8 - 6 \quad 9 - 9 + 5$

190. Чокъкошеликнинъ тарафлары узунлыгъынынъ джемиси — бу, чокъкошеликнинъ **периметридир.**

$2 + 5 + 2 + 4 = 13$ (см)

Дже вап: 13 см.

Дёрткошеликнинъ периметрини дөгъру таптыкъмы, тешкер. Учъкошеликнинъ периметрини тап.

191. Меселелерни тенъештир ве чез.

1) Ансамбльде 11 кыз бала бар, огълан бала исе — 4 эксик. Ансамбльде эписи олып къач бала бар?

2) Ансамбльде 18 бала бар. Олардан 11-и кыз бала. Кыз балаларгъа коре огълан балалар не къадар эксик?

192*. З чокъкошеликни ойле яп, эр бир соңъ кельген шекильнинъ тарафлары микъдары 1-ге артсын.

193. Ойле сайылар сайлап ал, мусавийликлер дөгъру олсун.

$$4 + 9 = \square + 6 \quad 8 + \square = 16 + 1 \quad 3 + \square = 6 + 6$$

$$15 - 9 = \square - 6 \quad 9 + 9 = \square + 10 \quad 8 + 6 = \square + 7$$

194°. $15 - 7$ $14 - 9$ $3 + 8$ $6 + 6$ $5 + 8$
 Q $12 - 9$ $9 + 6$ $8 + 6$ $13 - 7$ $11 - 2$

195°. Керим бабасынен 8 алма фиданы отуртты. Бу, армуткъа коре, 3 зияде. Олар къач армут фиданы сачты?

196. $6 + 9 - 8$ $16 - 9 + 6$ $5 + 9 - 6$ $17 - 9 + 4$
 $14 - 9 + 7$ $8 + 9 - 10$ $9 + 5 - 6$ $15 - 9 - 4$

197. Эмек дерсине 7 япракъ ешиль кягъыт ве 5 япракъ сары кягъыт кетирдилер. Аппликациягъа 4 япракъ сарф эттилер. Къач япракъ къалды?

Бар эди	Сарф эттилер	Къалды
7 е. ве 5 с. я.	4 я.	?

Чезим:

1) $7 + 5 = 12$ (я.) 2) $12 - 4 = 8$ (я.)

Джевап: 8 япракъ.

 Меселени дигер усулнен чез.

198. 1) $8 - 2 + 7$ $10 + 5 - 9$ $14 - 7 + 2$ $15 - 7 + 3$
2) $9 - 4 + 7$ $13 - 4 + 5$ $12 - 9 + 8$ $10 + 7 - 9$

199. Учъкошеликнинъ периметри 12 см. Эки тарафынынъ узунлыгъы 5 см ве 4 см. Учюнджи тарафынынъ узунлыгъыны тап.

200*. Эписи бир олгъан 4 дёрткошелик яп ве эр биринде бир кесик сыз да, бойле шекиллер олсун:

- 1) эки учъкошелик;
- 2) учъкошелик ве дёрткошелик;
- 3) эки дёрткошелик;
- 4) учъкошелик ве бешкошелик.

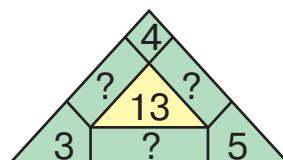
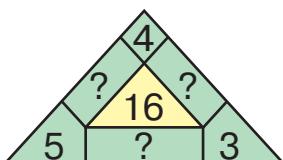
201°. Чильтер ичинде 12 кг къартоп бар эди. Сабалыкъ аш ичюн 2 кг къартоп, уйлелик аш ичюн 3 кг сарф эттилер. Чильтерде къач килограмм къартоп къалды?

Чезим планы:

3 1) Сабалыкъ ве уйлелик аш азырламакъ ичюн къач килограмм къартоп кетти?
2) Чильтерде къач килограмм къартоп къалды?

4 ● **202°.** $13 - 7$ $12 - 5$ $7 + 4 - 5$ $12 - 6 + 7$

203.

204. Меселе тертип эт ве оны агъзавий чез.

Бар эди	Сарф эттилер	Къалды
10 м	 2 м ве 1 м	?

205. Нумунеге бакъып, 13, 15, 16, 18 сайыларыны эки къошулыджыгъа боль, къошулыджыларнынъ бири 9 олсун.

Нумуне. $14 = 9 + 5$.

206. Кезинтиге 7 къыз бала чыкъты, огълан бала исе — 3 эксик. Эписи олып кезинтиге къач бала чыкъты?

207. Сайыларны къошув ве чыкъарув таблицасына дикъкъатнен бакъ. Джеми ве фаркъыны насыл этип тапмакъ мумкюнлигини анълат.

+	+1	+2	+3	+4	+5	+6	+7	+8	+9
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
-	-1	-2	-3	-4	-5	-6	-7	-8	-9

$$\textcircled{6} + \textcircled{7} = \textcircled{13} \quad \boxed{14} - \boxed{6} = \boxed{8}$$

 Таблицада 7 + 9 джемиси ве 15 – 6 фаркъыны тап.

208*. MN = 6 см ве KO = 4 см кесиклерини ойле сыйз, оларның умумий къысмы AB кесиги олсун. Чешит вариантыларны яп.

209°. Меметниң 12 наклейкасы бар эди. Оларны о, конвертлер ичине къойып чыкъты: бирине 4, дигерине 3. Конвертлерге къоймагъа даа къач наклейка къалды?

Ч е з и м п л а н ы:

- 1) Мемет энди къач наклейка къойып чыкъты?
- 2) Къойып чыкъмакъ ичүон даа къач наклейка къалды?

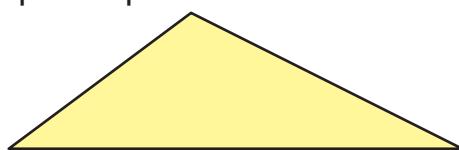
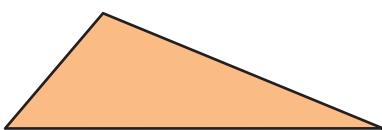
● 210°. 1) 12-гедже текмилле. 2) 7 арттыр.

12	1				
	11	10	9	7	6

3	8	9	6	7	0
10					

211. Ифаделернинъ эр чифтиндөн энъ эксик къыйметлисини язып чыкъар: $17 - 9$ ве $12 - 3$; $16 - 7$ ве $12 - 9$; $3 + 9$ ве $4 + 8$; $9 + 4$ ве $9 + 7$.

212. Учъкошеликлернинъ периметрини тап.

❄ Насыл учъкошеликнинъ периметри зияде ве не къадар?

3 213. Юсуфнынъ 8 козенекли ве 7 ёлакълы дефтери бар эди. Ёлакълы дефтерлернинъ 5-ини о, доступна берди. Юсуфнынъ къач дефтери къалды? Меселени эки усулнен чез.

4 1-инджи усул:

- 1) Юсуфнынъ эписи олып къач дефтери бар эди?
- 2) Юсуфта къач дефтер къалды?

5 2-нджи усул:

- 1) Къач ёлакълы дефтер къалды?
- 2) Юсуфта эписи олып къач дефтер къалды?

6 214. Аэроромда 12 учакъ бар эди. Башта 2 учакъ авагъя котерильди, соң исе даа 3. Аэроромда къач учакъ къалды?

Бар эди 12	
---------------	--

Чезимни чешит усулларнен анълат.

1-инджи усул:

- 1) $2 + 3 = 5$ (у.)
- 2) $12 - 5 = 7$ (у.)

2-нджи усул:

- 1) $12 - 2 = 10$ (у.)
- 2) $10 - 3 = 7$ (у.)

215*. Эр бир сырода «арткъач» сайыны тап.

100, 90, 80, 70, 50, 20

31, 32, 35, 73, 39

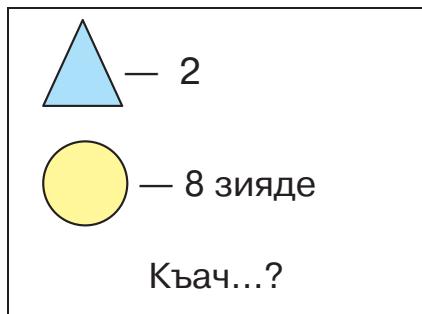
44, 55, 35, 66, 22

216°. $7 + 9$ $4 + 8 - 9$ $16 - 9$ $5 + 9 - 6$
 $13 - 8$ $13 - 4 + 9$ $13 - 7$ $12 - 5 + 8$

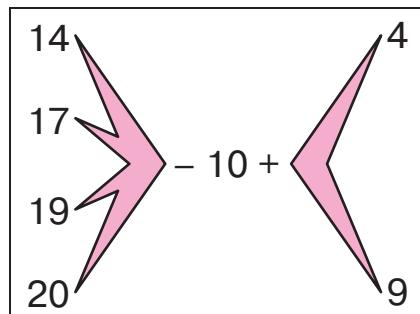
● **217°.** Чильтерде 12 кг согъан бар эди. Биринджи куню 4 кг согъан саттылар, экинджи куню исе — 5 кг. Чильтерде къач килограмм согъан къалды?

Меселени эки усулнен чез.

218. 1)

2)

КЪАВУСЛЫ ИФАДЕЛЕР

219. Вазифени агъзаний эда эт.

1) 5 ве 2 сайыларының джемисинитап. Оны 10 сайысындан чыкъар.

2) 8 сайысына 9 ве 3 сайыларының фаркъыны къош.

Сайыларның джемиси я да фаркъыны къошмакъ я да чыкъармакъ керек олса, оны къавуслар ичине язалар.

$$10 - (5 + 2) \quad 8 + (9 - 3)$$

220. Рулонда 15 м токъума бар эди. Биринджи муштери 5 м токъума алды, экинджиси исе — 3 м. Рулонда къач метр токъума къалды?

Рулонда къач метр токъума кългъаныны бильмек ичюн сатыджы бойле япты: эписи олып къач метр токъума сатылгъаныны эсап этип тапты, соң исе бу сайны 15-тен чыкъарды.

$$15 - (5 + 3) = 7 \text{ (м)}$$

Къавуслар, башта джемини, соң чыкъарув амелини япмакъ керек олгъаныны анълата.

1 Къавуслы ифаделерде башта къавуслар ичинде язылгъан сайыларнен амеллер япалар.

221. Окъу, яз ве эсапла.

12 сайысындан 7 ве 2 сайыларының джемисини чыкъар.

8 сайысына 13 ве 6 сайыларының фаркъыны къош.

222. Дуракъта 12 автомобиль бар эди. Башта 4 автомобиль чыкъып кетти, соң исе — даа 3. Дуракъта къач автомобиль къалды? (Меселени дигер усулнен чезип, джевапны тешкер).

223. Бир сансарда 9 джевиз бар, о къадар да башкъа сансарда. Санкарларда эписи олып къач джевиз бар?

Башкъа сансарда 2 джевиз эксик олса, меселенинъ чезими насыл денъишир?

224*. 5, 6, 7, 8 сайыларның ярдымынен 5-нен биткен къач эки къыйметли сайы язмакъ мумкун?

225°. Ифаделерни яз ве эсапла.

1) 14 сайысындан 7 ве 2 сайыларының фаркъыны чыкъар.

2) 8 сайысына 3 ве 6 сайыларының джемисини къош.

226°. Дуракъта 13 юк машинасы бар эди, енгиль машналар исе 8 эксик. Даа 6 енгиль машина кельди. Дуракъта къач енгиль машина олды?

227. Меселени ойле этип текмилле, о, эки усулнен чезильсін. Меселени чез.

Бир сыныфта 7 компьютер, башкъасында исе — 2 компьютер ...

228. $13 - (9 - 3)$ $16 - (7 + 2)$ $7 + (2 + 5)$
 $13 - 9 - 3$ $16 - 7 + 2$ $7 + 2 + 5$

229. Эр бир джемиден эки фаркъ тертип эт.

$7 + 5$ $10 + 9$ $3 + 8$ $7 + 9$

230. Ифаделерни чешит-чешит этип окъу.

$34 + 25$ $9 + 7$ $14 - 6$ $68 - 43$

къошмакъ
плюс
арттырмакъ
джеми

чыкъармакъ
минус
эксильтмек
фаркъ

231. Саба сыгъырдан 9 л сют сагъып алдылар, | акъшам исе — 1 л эксик. | акъшамки сагъымдан 3 л къалдырылар, | къалғыаныны исе саттылар. | Акъшамки сагъымдан къач литр сют саттылар?

Меселени окъуп чыкъ. Анда не акъкъында лаф кеткенини тюшюнип бакъ. Меселени, конделен сзықъларгъа бакъып, къысым-къысым окъу. Оны чез.

Ч е з и м п л а н ы:

- 1) Акъшам къач литр сют сагъып алдылар?
- 2) Акъшамки сагъымдан къач литр сют саттылар?

232. Джумаакъшамы куню Амза агъа баласы Сервернен 4 терек пытады. Базар куню Амза агъа 3 терек ве о къадар да оғылу пытады. 2 куньде олар эписи олып къач терек пытады?

233*. Экиндже онлукъ сайыларының къайсы биринде бирликлер микъдары, онлукълар микъдарына нисбетен 5 зияде?

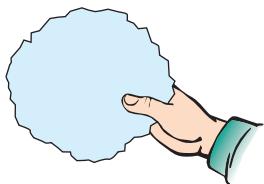
234°. $14 - 6 - 6$ $7 + 5 + 1$ $16 - 8 + 1$
 $14 - (6 - 6)$ $7 + (5 + 1)$ $16 - (8 + 1)$

● 235°. Меселе тертип эт ве чез.

Бар эди 12	Алып кеттилер 	Къалды ?
---------------	--	-------------

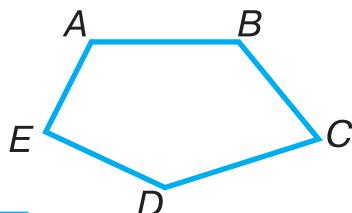
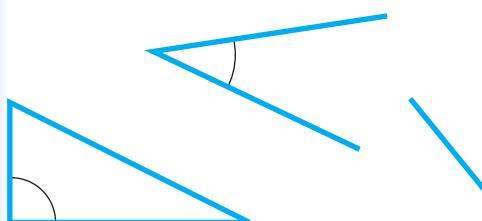
1 236. $30 + 7$ $49 - 40$ $67 - (15 - 8)$ $59 + (10 - 9)$
 49 – 9 4 + 70 88 – (7 + 9) 20 – (10 + 9)

2 237. Кягъыт дайре ал ве ресимде косътерильтгени киби къатла. Эльде этильген кошени рале къомшунъның кошесинен тенъештир. Бойле кошелерге догъру коше дейлер.

238. Кошелер акъкъында анълатманы окъуп чыкъ.

Кошеликниң бир кошеси догъру, эки дигер кошеси — догъру олмагъан.

Догъру кошеден эксик олгъан кошеге
сюйрю коше дейлер.

Догъру кошеден зияде олгъан кошеге
токъал коше дейлер.

9 Кошелик ярдымынен бешкошеликниң догъру, токъал ве сюйрю кошесини тап.

239*. 99, 88, 77, ...; 5, 10, 15, ... сайыларының сыралынысыны девам эт.

240. Акъмесджиттеги улькешынастыкъ музейине 48 талебе машнагъа отурып кетти. Оларның арасында 10 экиндже сыныфлылар, 15 учюнджи сыныфлылар, къалгъанлары исе — дөртюнджи сыныфлылар. Къач дертундже сыныфлы бар эди?

241°. Экиндже сыныфта 29 талебе бар. 5 талебе байрамлыкъ ойнамагъа, 4 — йырлар орене, къалгъанлары шиир эзберлей. Экиндже сыныфлыларның къачы шиир орене?

● **242°.** $20 + 9$ $3 + 30$ $45 - (4 + 9)$ $9 + (16 - 15)$
 $43 - 3$ $33 - 30$ $45 - (14 - 9)$ $60 - (18 - 8)$

243.

>
<
=

 5 дм 44 см 71 дм 8 м
6 дм 60 см 4 м 39 дм
84 см 9 дм 7 м 71 дм

244. Эр бир дөрткошеликтен къач догъру коше бар?

**Эписи кошелери догъру олгъан дөрткошеликке —
догъру дөрткошелик дейлер.**

Дөрткошеликлер тарафларының узунлыгъыны ольче ве яз.

❄ Эр бир догъру дөрткошеликниң периметрини эсапла.

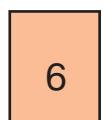
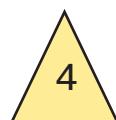
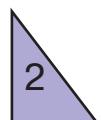
245. Бир сыныфта 30 талебе бар, дигеринде де — о къадар. Эки сыныфта 20 кызы бала бар. Шу сыныфларда къач оғылан бала бар?

246. $a = 12$, $a = 15$ олгъан алда $a - 6$ фаркъыны тап.

247. Бир такъвимни ал да бакъ. Бир йылда къач ай бар? 30 куню олгъан айларнынъ адларыны айт; 31 куню олгъан айларнынъ адларыны айт. Февральде 28 ве 29 кунъ ола.

248°. Заводкъа 90 ишчи керек: 50 торнаджы, 30 чиленгир, къалгъанлары — демирджилер. Къач демирджи керек?

● 249°. Догъру дёрткошеликлер ве учъкошеликлер насыл ракъамларнен бельгиленгенини язып ал. ABCD дёрткошелиги яп.

250. $50 - 10$

$13 + 75$

$50 - 1$

$23 + 23$

251. 25; 77; 99 къыйметли ифаделерни язып ал.

$13 + 12$

$82 + (19 - 2)$

$45 + 44$

$100 - 1$

$30 - 1$

$70 + (16 - 9)$

$62 + 15$

$38 + 41$

252. Учъ кесик сыз: биринджисининъ узунлыгъы 8 см, экинджисининъ — 2 см зияде, учюнджиси исе экинджисинден 3 см зияде. Учюнджисине нисбетен биринджи кесик къач сантиметр эксик?

253. Къозунынъ массасы 11 кг. Къойнынъ массасы 21 кг зияде. Къочкъар, къойдан, 23 кг агъырджа. Къочкъарнынъ массасы не къадар?

254. Догъру дёрткошеликнинъ кенълиги, узунлыгъына нисбетен, къач сантиметр эксик?

дёрткошеликнинъ
кенълиги

дёрткошеликнинъ узунлыгъы

255*. Эки сайынынъ джемиси — 20. Бир сайыдан 4 чыкъарсакъ, экинджисине исе 4 къошсакъ, о вакъытта эки къошулыджы тенъ олур. Бу сайыларны тап.

256. Кеңьлиги 3 см, узунлыгъы 6 см олған дёрткөшелик сыз. Онынъ периметрини тап.

257°. $33 + 44$ $34 + 12$ $9 + (13 - 7)$ $13 - (16 - 8)$

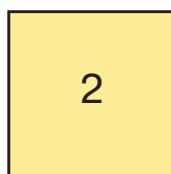
● **258°.** Меселени чез.

Бар эди 70 м 	Тикишке сарф эттилер: орытюлерге — 15 м ястыкъ устьлерине — 5 м	Къалды ?
---	---	-------------

259. Насыл дөгъру дёрткошеликтерниң эписи тарафлары тень?

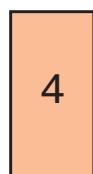
1

2

3

4

Эписи тарафлары тень дөгъру дёрткошеликке — квадрат дейлер.

260. Квадратның тарафы 3 см. Онынъ периметрини тап.

261. $35 + 24$ $89 - 54$ $15 + 42$
 $57 - 36$ $59 - 44$ $21 + 68$

262. Эписи олып къач килограмм эрик бар?

5 кг

8 кг

Сепетте ве къопкъада
олғаны къадар

263°. $80 + 16$ $43 + 43$ $50 - (10 + 30)$ $54 + 23$
 $17 + 30$ $31 + 13$ $50 - 10 + 30$ $86 - 34$

● **264°.** Нарат гирляндасында 7 сары лампочка бар, къырмызылар — 5 зияде, мавылары исе, къырмызыларына коре — 4 эксик. Къач мавы лампочка бар?

Къошумча мешгъулиетлер

1. Таблицаны толдур.

14	5	6	7	8	9

1 2. Асан, Усеин ве Сервер ағыа-къардашлар. Асан ве Сервер экисининъ яши 8 йыл. Усеин ве Сервер экисининъ 10 йыл. Сервер кичиги олса, балаларның къайсы бири буюги ола?

3. $\square \square - \square = 5$ схемагъа бакъып ойле сайылар сайлап ал, мусавийлик дөгъру олсун. Бойле 5 мусавийлик яз.

4. Кенълиги 2 см, узунлыгъы 6 см олгъан дөрткошелик сыз. Онынъ ичинде эки кесик сыз — квадратлар олсун. Бу квадратларның периметрлерининъ джемисини тап.

5. Сыныфта 30 талебе бар. Тасвирий санат дерсине 18 талебе бояларыны кетирди, 20 талебе исе — къарандаш кетирди. Къач талебе сыныфқа эм боя, эм къарандаш кетирди?

6. Сайыларнен берильген малюмат сайлап ал. Къыскъа языларгъа бакъып меселе тертип эт ве чез.

7) Бар эди —

2)

Сачтылар —

Олды — ?

9) Эр эки малюматкъа акис меселелерининъ къыскъа язысыны яп.

ЭКИ КЪЫЙМЕТЛИ САЙЫЛАРНЫ АГЪЗАВИЙ ТАРЗДА, РАЗРЯДТАН КЕЧИП, КЪОШУВ ВЕ ЧЫКЪАРУВ

265. 12, 36, 55, 71 сайыларыны разрядлы къошулыджыларның джемиси тарзында яз.

266. $30 + 40$ $60 + 20$ $30 + 30$ $10 + 60$

267. $60 + \boxed{17} \boxed{13} \boxed{16}$ $7 + \boxed{4} \boxed{8} \boxed{9}$

268. Къошув амелининъ ерини деңештиров хусусиетини къулланып, ифаделерни эсапла.

$$20 + 4 + 60 + 5 \quad 30 + 8 + 40 + 9$$

269. Языларны дикъкъатнен бакъ ве анълатмасыны окъуп чыкъ.

$$\begin{array}{ccc} 28 & + & 59 = \square \\ / \quad \backslash & & / \quad \backslash \\ 20 + 8 & & 50 + 9 \end{array} \quad \begin{array}{l} 20 + 50 = 70 \\ 8 + 9 = 17 \\ 70 + 17 = 87 \end{array}$$

Анълатмасы: 20 ве 50 сайыларының джемиси — етмиш, 8 ве 9 сайыларының — он еди. 70-ке 17-ни къошсакъ, 87 ола.

270. Языны дикъкъатнен бакъ ве чезимни анълат.

$$35 + 48 = 30 + 5 + 40 + 8 = 70 + 13 = 83$$

271. Огълан баланың 85 грн-сы бар эди. 25 грн-гъа о, китап алды ве 28 грн-гъа — альбом. Сатын алынгъан эписи шейлерге огълан бала не къадар акъча берди?

Огълан баланың не къадар акъчасы къалды?

272*. Термометр 20 градус сыйджакъ косьтере. Эки бойле термометр насыл температура косьтерип?

273. $17 + 25$ $36 + 36$ $54 + 38$ $42 + 49$

274. Аллея боюна 15 түп эрылгъан отурттылар, къансер исе — 6 эксик. Къансернинъ 4 тюбю тутмады. Къач түп къансер тутты?

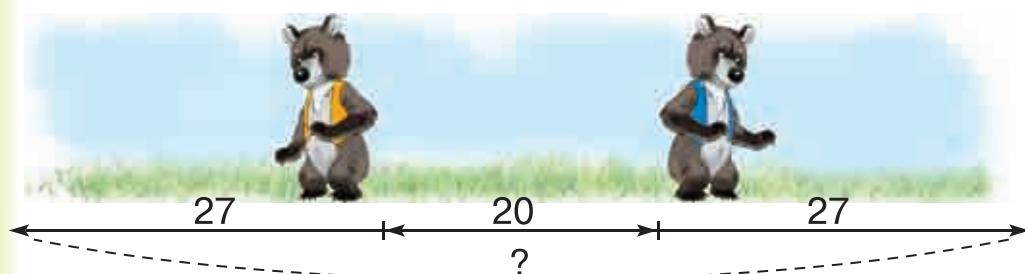
275°. Тавукъ бир айда 23 йымырта къозлады, кокюш исе — 11 йымырта эксик. 4 кокюш йымыртасыны печенье япмакъ ичюн сарф эттилер, къалгъанларыны инкубаторъа бердилер. Инкубаторъа къач кокюш йымыртасы бердилер?

1 ● **276°.** $25 + 67$ $56 + 18$ $77 + 14$ $43 + 38$

277. $a = 10$, $a = 17$ олгъан такъдирде $20 + a$ джемисини тап.

278. $17 + 18$ $10 + 14$ $18 + 14$ $18 + 19$ $10 + 15$

279. 2 аюв бир-бирине аркъаларыны берип тура. Оларнынъ арасындаки месафе 20 адым. Эр аюв огге таба 27 адым япса, оларнынъ арасында насыл месафе олур?

280. Тола къаламакъ ичюн япылгъан къарышмада 13 кг цемент бар, къум исе — 29 кг зияде. Къалгъаны — сув. Къарышмада эписи олып къач килограмм цемент ве къум бар?

7 ❄ Сувны 15 кг алгъан олсалар, къарышманынъ массасы не къадар олур?

8 **281.** $48 + 27$ ифадесининъ къыйметини агъзавий тарзда тап ве эсапны анълат.

9 **282*.** Кенълиги 3 см олгъан ойле дөгъру дёрткошелик яп, ондан 2 квадрат япмакъ мумкцион олсун.

283°. Тикиш устаханесинде 18 макъара боз йип, беяз йип, боз йипке коре — 26 макъара зияде, къара йип исе, беяз йипке коре — 37 зияде. Къач макъара къара йип бар?

● **284°.** 1) 12 арттыр

16	0	20	33	65	14
----	---	----	----	----	----

2) 30 эксильт

90	45	100	30	31	48
----	----	-----	----	----	----

285. $50 + \boxed{14 \ 11 \ 17}$

$4 + \boxed{9 \ 5 \ 7}$

286. Языларны дикъкъатнен бакъ ве чезимни анълат.

38 + 4 = <input type="text"/>	
8 + 4 = 12	30 + 12 = 42

287. $67 + 6$ джемисини насыл этип тапмакъ мумкционлигини агъзавий тарзда анълат.

288. Эсапның догърулығыны тешкер.

$$55 + 8 = 63 \quad 86 + 9 = 95 \quad 7 + 27 = 34$$

289. Эмине топны 15 м месафеге атты, Сабри исе — 7 м зияде. Сабри топны насыл месафеге атты?

7 сайысыны 9 сайысынен денъиштир ве меселени чөз.

290. $45 + 6 \quad 52 + 7 \quad 39 + 6 \quad 77 - 30$

$59 - 20 \quad 51 + 20 \quad 71 + 6 \quad 47 + 5$

291. Автобуста 20 пассажир кете эди. Токътав еринде салонгъа даа 6 апай ве 7 акъай кирип отурды. Автобуста къач пассажир олды? (Меселени эки усульнен чөз).

292*. Бабасы 26 яшында олғанда, Алие 4 яшыны толдурды. Шимди Алие 11 яшында. Бабасы къач яшында?

293°. $18 + 24 \quad 47 + 47 \quad 54 + 28 \quad 32 + 39$

$67 - 40 \quad 33 - 10 \quad 42 - 30 \quad 39 - 32$

● **294°.** Белли олмагъан сайыдан 39 чыкъардылар ве 22 эльде эттилер. Белли олмагъан сайыны тап.

❄ Сайыларны денъиширип, бунъа бенъзеген меселени тертип эт ве чез.

295. Языны дикъкъатнен бакъ ве чезимни аньлат.

76 + 4 = <input type="text"/>	
6 + 4 = 10	70 + 10 = 80

296. $34 + 6$ джемисини тап ве эсапны аньлат.

297. Эсапнынъ догърулыгъыны тешкер.

$$57 + 2 = 59 \quad 57 + 3 = 60 \quad 57 + 4 = 61$$

298. Къошкъулакъка 16 къопкъа сув къоймакъ мумкун, чапчакъка исе — 4 къопкъа зияде. Бойле эки чапчакъка не къадар сув къоймакъ мумкун?

Къошкъулакъ

Чапчакъ

Къопкъа

299. $12 + 8$ $35 + 5$ $37 + 3$ $15 + 5$
 $12 + 80$ $35 + 50$ $37 - 3$ $25 + 26$

300*. Насыл ифаделер янълыш эсап этильген? Къавусларны ойле къой, мусавийликлер догъру олсун.

$$18 - 3 - 7 = 8 \quad 19 - 13 - 6 = 12$$
$$17 - 3 + 6 = 8 \quad 14 - 5 - 2 = 7$$

301°. Бир апай, эр бириnde 8 кг олгъан 2 къопкъа кеч чыкъыкан къартоп ве 4 кг эрте чыкъыкан къартоп сачты. Эписи олып о, къач килограмм къартоп сачты?

- 302°. $42 + 9$ $36 + 36$ $14 + 6$ $14 - 9 + 34$
303. $14 + 6$ $55 + 5$ $34 + 16$ $36 - 12 + 6$
 $14 + 2$ $55 + 25$ $34 + 60$ $85 - 4 + 19$

304. Языны дикъкъатнен бакъ ве чезимни анълат.

$38 + 52 = \square$		
$30 + 50 = 80$	$8 + 2 = 10$	$80 + 10 = 90$

305. $26 + 14$ джемисини тап ве эсапны анълат.

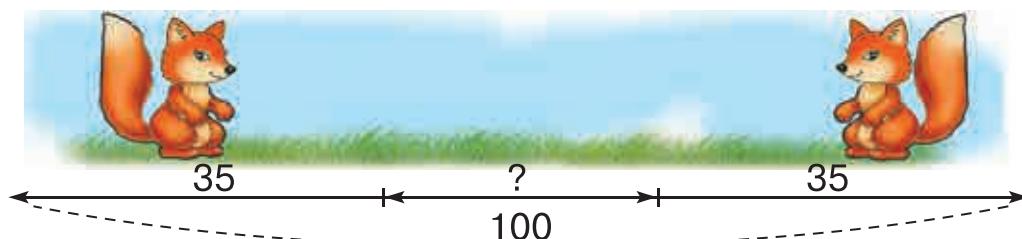
306. Универмагның биринджи залында 12 сатыджы ишлей эди, экинджисинде — биринджисине коре, 5 эксик, учюнджисинде исе, экинджисине коре, 8 зияде. Учюнджи залда къач сатыджы ишлей эди?

307. Эки пакетте 25-ер джевиз бар, учюнджи пакетте исе — эки пакетте не къадар олса, о къадар. Учюнджи пакетте къач джевиз бар?

❄ Учь пакетте эписи олып къач джевиз?

308. $12 + 9$ $59 + 4$ $25 + 36$ $50 + 12 - 21$

309°. Эки тильки баласының арасындаки месафе 100 адым. Эр тильки баласы бир-бирине къаршы 35-ер адым япса, оларның арасындаки месафе не къадар олур?

● 310°. Къыймети 40-тан эксик олған ифаделерни язып ал.

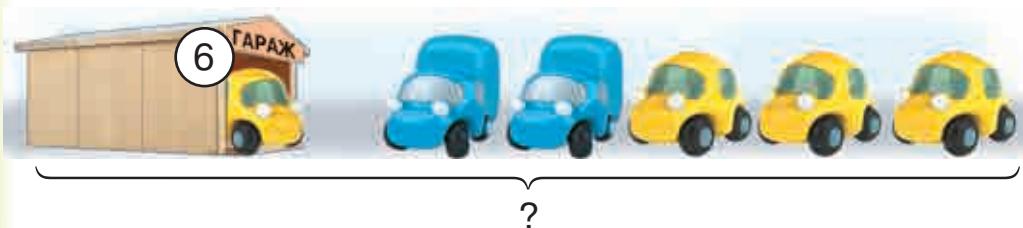
- $14 + 16$ $27 + 13$ $50 - 1$ $15 + 24$

311. $54 + (17 + 26)$ $35 + (41+12)$ $32 + (36 + 28)$

312.

1

2

4

Ресимлерни дикъкъатнен бакъ ве 6 сайысына 2 ве 3 сайыларыны насыл этип къошкъанларыны аньлат.

5

$$6 + (2 + 3) = 6 + 5 = 11$$

$$6 + (2 + 3) = 6 + 2 + 3 = 8 + 3 = 11$$

$$6 + (2 + 3) = 6 + 3 + 2 = 9 + 2 = 11$$

6

**Сайыгъа джемини къошмакъ ичүн, эр бир
къошулыджыны шу сайыгъа арды-сыра
къошмакъ мумкүн.**

7

313. Меселени чешит усуллар къулланып чез.

Мектеп ашханесинде 36 кг къартоп бар эди. Даа 14 кг бир ящикте ве 15 кг дигер ящикте кетирдилер. Эписи олып къач килограмм къартоп олды?

8

314. Чешит усулларнен чез.

$15 + (20 + 25)$ $36 + (17 + 14)$ $38 + (22 + 19)$

9

315. Сайыны парча-парча къошмакъынъ анълатмасыны бакъ. Къошувнынъ насыл хусусиетини къуллангъанларыны тап.

$$6 + 7 = 6 + (4 + 3) = (6 + 4) + 3 = 13$$

$$32 + 28 = 32 + (8 + 20) = (32 + 8) + 20 = 60$$

316. Онъайтлы усул къулланып эсапла.

$$43 + (38 + 7) \quad 52 + (14 + 26) \quad 64 + (16 + 15)$$

317. Узунлыгъы 8 см, кенълиги исе 3 см олгъан дөгъру дёрткошелик сыз. Онынъ периметрини эсапла.

318. Маршрутнен кеткен автобуснынъ салонында 16 акъай ве 13 апай бар эди. Токътав еринде автобускъа кимсе отурмады, лякин салонда 17 пассажир къалды. Токътавда автобустан къач пассажир тюшти?

319*. Къачырылгъан сайыларны айт.

1) 23, 33, 43, \square , 63, \square ; 2) 12, 7, 13, 7, 14, \square , \square .

320°. $25 + (43 + 17)$ $22 + (27 + 28)$ $46 + (14 + 18)$
 $32 + 43 + 7$ $44 + 27 + 16$ $21 + (19 + 26)$

321°. Кафетерийнинъ биринджи залында 36 адам ашай эди, экиндjisинде исе — 12 эксик. Эписи олып эки залда къач адам ашай эди?

322. Меселени учь усулнен чез.

5 къырмызы ве 6 сары бибер бар эди. Дёрг биберден салата яптылар. Къач бибер къалды?

323. 54-юнджи саифедеки ресимлерни дикъкъатнен бакъ, 4 ве 3 сайыларынынъ джемисинден насыл этип 2 сайысыны чыкъармакъ мумкүнлигини анълат. Нетидже чыкъар.

1-инджи усул: $(4 + 3) - 2 = 7 - 2 = 5$

2-нджи усул: $(4 + 3) - 2 = (4 - 2) + 3 = 5$

3-юнджи усул: $(4 + 3) - 2 = 4 + (3 - 2) = 5$

324. Чешит усуллар күулланып эсапла.

$$(48 + 36) - 12 \quad (54 + 42) - 20 \quad (38 + 27) - 6$$

1 **Джемиден сайныны чыкъармакъ ичюн, эгер мумкүн олса, бир къошулыджыдан сайныны чыкъарып, фаркъыны дигер къошулыджыгъа къошмакъ керек.**

2 **325.** Сайыларны къошув ве чыкъарув усулларыны дикъ-къатнен бакъ ве амельнинъ насыл хусусиетлерини күул-лангъанларыны тап.

$$8 + 6 = 8 + (2 + 4) = (8 + 2) + 4 = 14$$

$$16 - 7 = (10 + 6) - 7 = (10 - 7) + 6 = 9$$

326. Онъайтлы усул күулланып эсапла.

$$(36 + 27) - 16 \quad (58 + 34) - 24 \quad (25 + 45) - 50$$

6 **327*.** Тарафы 4 см олгъан квадрат сыз ве эп шу периметри олгъан башкъа дөгъру дёрткошелик сыз.

$$328^\circ. \quad 18 - 9 \quad 9 + 27 \quad 4 + 6 \quad 61 - 50$$

$$\textcircled{Q} \quad 22 + 39 \quad 11 - 7 \quad 10 + 8 \quad 36 - 14$$

7 ● **329°.** Балалар мейданчыгъында 8 салынджакъ ве 10 байырчыкъ къоймакъ керек. Бааръде бойле 6 иншаат къой-дилар. Къоюладжакъ даа къач иншаат къалды?

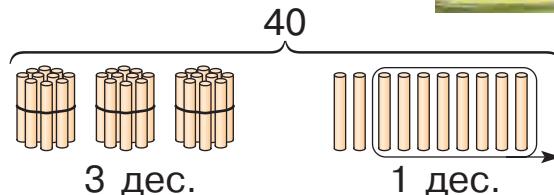
8 **330.** 1) 20; 50; 100 сайыларынынъ эр биринде къач онлукъ бар?

2) 10-дан 100-гедже; 100-ден 10-гъадже онлукъларнен сай.

331. Тал терегининъ юксеклиги 9 м, къара къавакънынъ исе — 20 м. Къара къавакъ, талдан, къач метр юксек?

332. Языны ве ресимни дикъкъат-нен бакъ ве анълатманы окъу.

$$\begin{array}{r} 40 - 8 = 32 \\ 10 - 8 = 2 \\ 30 + 2 = 32 \end{array}$$

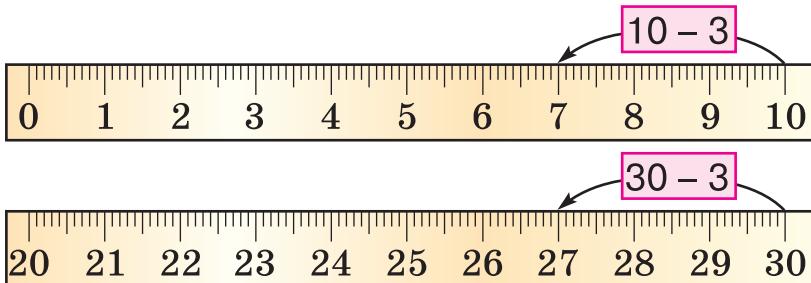

40 сайысындан 8-ничыкъармакъ керек. 40 — бу 4 онлукъ. 1 онлукъны алайыкъ. Бу он бирлик. 10-дан 8 чыкъарайыкъ, къала 2 бирлик. 3 онлукъка 2 бирликни къошамыз, 32 ола. Насыл хусусиетни къулландыкъ?

333. $50 - 4$ $70 - 7$ $90 - 2$ $100 - 5$

334. Бир метрлик джедвельде сантиметрлер онлугъынынъ биринджи, экинджи, учюнджисини косътер.

335. Джедвельнинъ шкаласына бакъып фаркъларны тап.

336*. Къутуда беяз, мавы ве къырмызы шариклер бар. Эписи олы 6 шарик. Къырмызы шариклер, мавы шариклерге коре, 3 зияде. Къутуда къач беяз шарик бар?

337°. Ешиль салатанынъ урлукълары 28 куньде чимленди, хавуч, ешиль салата урлукъларына коре — 8 кунь эвель чимленди, помидор урлукълары исе, хавуч урлукъларына коре — 6 кунь эвель чимленди. Помидор урлукълары къач куньде чимленди?

● **338°.** $10 - 4$ $40 - 5$ $10 - 9$ $70 - 2$ $90 - 6$

1 **339.** 1 м тель бар. Тельден 20 см кесип алсакъ, не къадар тель къалыр?

340. > ишарети олгъан мусавийсизликлерни язып ал.

2 $40 - 5 \square 35$ $100 - 3 \square 99$ $60 - 3 \square 47$
 $50 - 2 \square 49$ $40 - 8 \square 31$ $80 - 8 \square 81$

3 **341.** Берильген сайылардан 4 эксик олгъан сайыны айт.

40	68	80	94	30
----	----	----	----	----

4 **342.** Мектеп театр тёгерегинде 24 оғылан бала ве 16 кызыз бала бар. Дёрт бала спектакльде иштирак этмеди. Спектакльде къач бала иштирак этти?

5 Меселени чезмек ичюн даа эки усул тап.

343. $(23 + 7) - 4$ $12 + 18 - 6$ $(45 + 5) - 3$
 $(30 - 4) + 7$ $80 - 5 + 7$ $(60 - 2) + 6$

6 **344*.** Языда ракъамлар текrarлангъан такъдирде, 1, 4, 6 сайыларынен къач эки къыйметли сайы язмакъ мумкюн?

7 **345°.** 1) $40 - (23 + 7)$ ифадесине бакъып меселе тертип эт.

2)

37	55	49
----	----	----

 + 6

70	62	48
----	----	----

 + 23

8 ● **346°.** Чёльмекчи 27 чёльмек ве 23 ваза япты. Олар соба ичинде пиширильгенде 6 махсул чатлады. Пиширильген соңы къач махсул къалды?

347. Языларгъа бакъып, фаркъны насыл тапкъанларыны аньлат.

$$\begin{array}{r} 53 - 8 = \square \\ \swarrow \quad \searrow \\ 40 \quad 13 \\ 13 - 8 = 5 \\ 40 + 5 = 45 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 53 - 8 = \square \\ \swarrow \quad \searrow \\ 3 \quad 5 \\ 53 - 3 = 50 \\ 50 - 5 = 45 \end{array}$$

348. Дегирменде 52 кг бөгъдай чектилер. Ун ве 5 кг кепек эльде эттилер. Къач килограмм ун эльде эттилер?

349.

$$\begin{array}{r} 14 \\ 24 \\ 34 \end{array} - 8$$

$$\begin{array}{r} 14 \\ 24 \\ 34 \end{array} - 7$$

$$\begin{array}{r} 14 \\ 24 \\ 34 \end{array} - 9$$

$$\begin{array}{r} 14 \\ 24 \\ 34 \end{array} - 4$$

350. Бабасы, оғылу ве кызыры багъчада тереклерниң тюбюни къаза эди. Оғылу 7 терек, кызыры исе — 6, бабасы — 29 терекниң тюбюни къазды. Шарткъа коре тертип этильген ифаделерниң къыйметини эсапласакъ, не билирмиз?

$$7 + 6$$

$$20 - 7$$

$$20 + 7 + 6$$

$$(20 + 6) - 7$$

351. Багъчада 26 тюп торгъай юзюми, 18 тюп френк юзюми, ахудут исе, торгъай юзюми ве френк юзюмине нисбетен, 9 тюп эксик отурттылар. Къач тюп малина отурттылар?

352°. 2 дөгъру дөрткошелик сыв. Экисинде де 2-шер кесик ойле сыв ки:

1) биринджисинде — 2 учъкошелик ве бир дөрткошелик;

2) экинджисинде — учъкошелик ве 2 дөрткошелик олсун.

$$353^{\circ}. \quad 13 - 7 \quad 24 + 6 \quad 30 - 2 \quad 27 - 8$$

354°. Санаторийде 46 апай раатлана эди, акъайлар — 7 эксик. Санаторийде эписи олып не къадар раатлангъян адам бар?

355. $63 - 20 - 3$ $45 - 10 - 5$ $91 - 40 - 1$
 $63 - 20 - 7$ $45 - 10 - 9$ $91 - 40 - 6$

356. Языларны дикъкъатнен бакъ ве эсапны анълат.

$84 - 29 = \square$	
$84 - 20 = 64$	$64 - 9 = 55$

1 **357.** $42 - 24$ $71 - 34$ $83 - 69$ $44 - 27$
 $92 - 38$ $63 - 45$ $55 - 36$ $73 - 57$

2 **358.** Къара бөгъдай чечеклеринден 57 кг бал алынды, юке чечеклеринден исе 39 кг эксик. Юкеден къач килограмм бал эксик алынды? Балкъуртлар эписи олып къач килограмм бал джыйды?

3 **359.** 90 грн свитер ве 38-ер грн тургъан 2 кольмек сатын алдылар. 2 кольмекке нисбетен, свитерге не къадар зияде акъча бердилер?

5 1) Баккъа коре, бидонда къач литр эксик?
 2) Къопкъа, канистра ве бидонда олгъанына коре, бакта къач литр эксик?

6 **7** **361*** Бу савутлар ичинде эписи олып къач литр сув бар?

8 **361*.** Сыраларны девам эт.

1) $15, 12, 9, 6, \square, \square$; 2) $2, 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, \square, \square$.

9 **362°.** Къозунынъ массасы 8 кг, эчкининъ — 12 кг, бузавнынъ исе — къозу ве эчкининъ массасына коре 10 кг зияде. Бузавнынъ массасы не къадар?

● 363°. Ифаделерни эсапла эт ве эсапның дөгърулығыны тешкөр.

$$\begin{array}{ll} 60 - 6 & 35 - 12 \\ 72 - 8 & 35 - 16 \end{array} \quad \begin{array}{ll} 90 - 2 & 75 - 19 \\ 24 - 9 & 88 - 22 \end{array}$$

66	88	64	56	54	23	19	15
----	----	----	----	----	----	----	----

364. Фаркъларны тап: $45 - 18$; $76 - 19$; $62 - 28$.

365. Ресимге бакъып меселе тертип эт ве чез.

Эписи олып 84 л ягъ	Эр бир савутта 34-ер литр	?
		

366. $a = 40$, $a = 42$ олған алда, $a - 26$ фаркъыны тап.

367. Меселелерни окъуп чыкъ. Берильген ифаделер арасында ойлесини тап, къайсының ярдымынен эр бир меселе чезиле.

1) Рулонда 13 м токъума бар эди. 7 м кесип алдылар, соңы исе — даа 5 м. Рулонда къач метр токъума къалды?

2) 13 копчекли ве 7 тыртырлы тракторгъа якъарлыкъ къоймакъ керек. 5 тракторгъа къойдалар. Якъарлыкъ къоюладжакъ даа къач трактор къалды?

$$13 - (7 - 5) \quad (13 + 7) - 5 \quad (13 - 7) - 5$$

368°. 36 рале бояладылар, бояланған масалар исе, ралелерге нисбетен 12 эксик, бояланған пенджере первазлары исе, масаларгъа нисбетен 20 эксик. Эписи олып, къач рале, маса ве пенджере первазы бояладылар?

● 369°. Мусавийликлерни ерине кетир.

$$\begin{array}{l} 16 - \square = 3 \\ 24 - \square = 10 \end{array} \quad \begin{array}{l} \square - 4 = 46 \\ \square + 4 = 46 \end{array} \quad \begin{array}{l} 15 + \square = 25 \\ 15 - \square = 5 \end{array}$$

370. $30 - 10 - 2$ $40 - 10 - 4$ $80 - 20 - 7$
 $60 - 30 - 1$ $90 - 40 - 5$ $70 - 30 - 3$
 $70 - 20 - 4$ $50 - 10 - 2$ $90 - 50 - 4$

1 371. Языларны дикъкъатнен бакъ ве эсапны анълат.

$50 - 34 = \square$	
$50 - 30 = 20$	$20 - 4 = 16$

2 372. $60 - 23$ ве $40 - 16$ фаркъларның эсабыны анълат.

3 373. Куньайлан бир айда 70 л сувны авагъа був этип чыкъара, шекер чюкюндири исе — 58 л. Куньайлан бир айда не къадар зияде сув авагъа був этип чыкъара?

4 374. $40 - 5$ $45 + 35$ $36 + 4$ $25 + 25$
 $80 - 44$ $35 + 25$ $60 - 35$ $50 - 5$

5 375. Бир участкада мысырбогъдай сачтылар, эки дигер участкада исе — чавдар ве арпа. Кузьде 50 кг мысырбогъдай джыйдылар, чавдар исе — 22 кг эксик. Арпа — тамам чавдар къадар джыйдылар. Эписи олып къач килограмм чавдар ве арпа джыйдылар?

Арпа

Мысырбогъдай

Чавдар

6 376. Периметри 12 см олған эки чешит дөгъру дөрткошелик сыз.

377°. Ифаделерни эсапла ве оларның къыйметини тешкөр.

$$\begin{array}{llll} 30 - 6 & 90 - 5 & 43 - 8 & 55 - 7 \\ 30 - 26 & 90 - 25 & 43 - 28 & 55 - 17 \end{array}$$

4	15	24	35	38	48	65	85
---	----	----	----	----	----	----	----

● **378°.** 1) $50 - 22 = 28$; 2) $28 + 12 = \square$ киби амеллернен чезильген меселелер тертип эт.

Чезимни битир ве оны анълат.

379. Математик дикте.

- 1) 25 ве 7 сайыларының джемисини 12 эксильт.
- 2) 65-ни 18 ве 4 сайыларының джемисинен эксильт.
- 3) 60 ве 12 сайыларының фаркьыны 15 эксильт.
- 4) 48-ни 42 ве 30 сайыларының фаркьынен арттыр.

380. Учъ ёлачық бар: ешиль, къырмызы ве беяз. Ешиль ёлачыкъының узунлыгъы 30 см, къырмызының — 20 см, беязның узунлыгъы исе, ешильге коре — 20 см къыскъя. Энъ къыскъа ве энъ узун ёлачық къайсы бири?

381. $63 + 26$ $80 - 33$ $85 - 19$ $44 + 38$ $77 - 8$

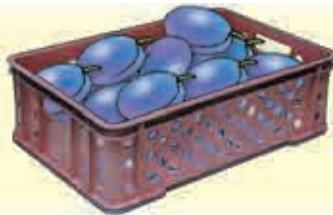
382. 1) Ашханеде 40 л сют бар эди. Сабалық биринджи сыныфлылар 6 л сют ичи, экинджи сыныфлылар исе — 7 л сют ичи. Сабалықтан соң ашханеде къач литр сют къалды?

2) Таблицагъа бакъып меселе тертип эт. Шартыны, суалини ве чезимини дефтеринъе яз.

Къошкъулакъ ичинде сув бар эди	Сарф эттилер	Къалды
50 л	I — 9 л II — о къадар даа	?

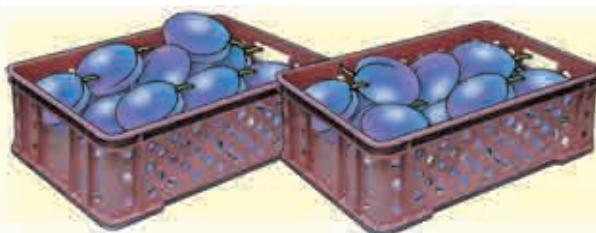
383*. Энъ буюк эки къыйметли сайыдан дёртюнджи онлукъының энъ буюк сайсыны чыкъар.

384. Бир ящик юзюмнинъ массасы ве бир ящик эрикнинъ массасыны тапмакъ керек олгъан меселе тертип эт ве чез.

1

23 кг

2

39 кг

3

$$385^\circ. \quad 70 - \boxed{6 \ 12 \ 38} \quad 60 + \boxed{2 \ 13 \ 27}$$

$$\boxed{40 \ 32 \ 57} + 27 \quad \boxed{65 \ 80 \ 72 \ 51} - 32$$

5 ● **386°.** Берильген таблицаларгъа бакъып, эки меселе тертип эт ве чез.

Бар эди	Келип алдылар	Къалды
?	14 м	36 м
30 м	?	12 м

7 **387.** Догъру олмагъан мусавийликлерни язып ал. Эсапла.

$$23 + 41 = 54 \quad 64 - 12 = 62 \quad 34 + 51 = 85$$

$$52 + 8 = 50 \quad 70 - 3 = 67 \quad 43 + 9 = 52$$

$$58 + 28 = 78 \quad 70 - 43 = 37 \quad 43 + 30 = 83$$

8 **388.** 1) Эксилиджи 26, чыкъарылыджы 9. Фаркъыны тап.

2) Чыкъарылыджы ве фаркъыны къошсакъ, не эльде этермиз?

389. Таблицагъа бакъып, вазифени эда эт.

1) Экинджи ве учюнджи сутюнниъ сайыларыны чифт-чифт этип къош.

2) Биринджи ве дёртюнджи сатырнынъ сайыларыны чифт-чифт этип къош.

	1	2	3	4
1	1	9	13	40
2	4	7	20	50
3	5	8	12	72
4	6	9	31	44

390. Шише джамы япмакъ ичюн 19 кг киреч, 30 кг къум къулландылар, сода исе, къумгъа коре 22 кг эксик. Къач килограмм сода къулландылар?

391. Биринджи чапчакъта 80 л сув бар эди, экиндjisинде 70 л. Экинджи чапчакътан 30 л сув алдылар, биринджи-сине исе 20 л даа къойдылар. Эр бир чапчакъта къач литр сув олгъаныны ифаделернен яз.

392*. Кесикнен эки квадраткъа большек мумкюн олгъан дөгъру дёрткошелик сыз.

393°. Эки пункт арасы 80 м олгъан месафеде бир-бирине къаршы оғылан ве къыз бала чыктылар. Оғылан 35 м, къыз исе 30 м кечти. Растворишишмек ичюн оларгъа даа къач метр юрьmek керек?

● **394°.** $48 + 8$ $37 - 12$ $55 + 13$ $18 + 18$
 $48 + 28$ $60 - 14$ $55 + 9$ $45 - 17$

395. 9 къанфет бар эди. 2 шоколад ве 3 карамель къанфетни ашадылар. Къач къанфет къалды?

Меселе чезимининъ учь усулыны анълат.

1-инджи усул: $9 - (2 + 3) = 9 - 5 = 4$ (къ.)

2-нджи усул: $(9 - 2) - 3 = 7 - 3 = 4$ (къ.)

3-юнджи усул: $(9 - 3) - 2 = 6 - 2 = 4$ (къ.)

396. Меселени чешит усулларнен чез.

15 кырымызы ве беяз гуль узьдилер. Гульдесте ичюн 4 кырымызы ве 3 беяз гуль айырып алдылар. Къач гуль къалды?

Сайыдан джемини чыкъармакъ ичюн, сайыдан арды-сыра эр бир къошулыджыны чыкъармакъ мумкүн.

1 **397.** Чешит усулларнен эсапла.

$$8 - (3 + 1) \quad 18 - (10 + 3)$$

2 **398.** Онъайтлы усулларнен эсапла.

$$67 - (36 + 27) \quad 85 - (5 + 50) \quad 77 - (17 + 30)$$

3 **399.** Сайыларның парча-парча чыкъарылмасыны аньлат. Чыкъарувның насыл хусусиетини къуллангъанларыны тап.

$$15 - 8 = 15 - (5 + 3) = (15 - 5) - 3 = 10 - 3 = 7$$

$$74 - 54 = 74 - (4 + 50) = (74 - 4) - 50 = 70 - 50 = 20$$

5 **400.** Эки тарелкада 36 эрик бар эди. Бириндисинден 12 эрик алынгъан сонъ, анда 3 эрик къалды. Экинди тарелкада къач эрик бар эди?

6 **401*.** Бойле 3 бешкошелик сыз ве оларның бириnde бешкошеликниң бир уджуんだн эки кесик сыз.

1) 3 учкошелик;

2) 2 учкошелик ве бир дөрткошелик;

3) 2 дөрткошелик ве бир учкошелик
эльде эт.

8 **402°.** Огъланчыкъта 30 япракъ ренкли кягъыт бар эди.

Аппликация япмакъ ичюн о, 7 ешиль ве 5 сары япракъ алды. Огъланчыкъта къач ренкли кягъыт къалды?

9 **403°.** $38 + 25 - 47 \quad 26 - 19 + 32 \quad 46 + (35 - 27)$
 $46 - 33 + 16 \quad 92 - 38 - 22 \quad 54 - (34 - 12)$

Къошумча мешгъулиетлер

1. Онъайтлы усулнен эсапла.

$$\begin{array}{lll} 43 + 15 + 27 & (67 + 33) - 17 & (57 + 18) + 13 \\ 74 - (14 + 5) & 26 + (27 + 14) & 85 - (43 + 15) \end{array}$$

2. Эвнинъ къомшу къатларында 10 басамакъ. Вели 50 басамакъ кечти. Биринджи къатта басамакъ олмагъан такъдирде, о, къачынджа къаткъа котерильди?

3. Тарафлары 3 см ве 9 см олгъан дёрткошелик сыв. Оны къач тенъ квадрат этип больмек мумкюн? Догъру дёрткошеликниң периметри, бир квадратның периметрине нисбетен, къач сантиметр зияде?

4*. 73 ве 36 сайыларының фаркъы 37 олгъаны белли. Бу нетиджени къулланып, $93 - 36$; $70 - 36$; $73 - 36$; $74 - 37$ ифаделерниң къыйметини тап.

5. AB кесигини 2 парчагъя; 5 парчагъа къач нокътанен больмек мумкюн?

6*. Къабакъ я да къарпызының массасы зияде ве къач килограмм зияде?

7*. Къанунийликни тап ве сыраларны девам эт.

- 1) 54, 50, 55, \square , \square ; 2) 1, 1, 2, 3, 5, 8, \square , \square .

АРТТЫРУВ ВЕ БОЛЮВ АРИФМЕТИК АМЕЛЛЕРИ

АРТТЫРУВ

404. Эписи олып къач вишне бар?

$$2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 10$$

3
**Тенъ къошулыджыларнынъ къошулмасына
арттырув дейлер.**

4
2 + 2 + 2 + 2 + 2 киби тенъ къошулыджыларнынъ джемисини бойле язалар:

$$2 \cdot 5 = 10$$

5
Нокъта (·) – арттырув ишарети.
Арттырув язысы бойле окъула:
«**Эки беш кере арттырылса, он ола**»,
я да: «**2-шер этип беш кере алсакъ, он ола**».

6
405. Къошувны арттырувнен деньиштири.

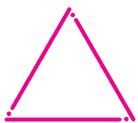
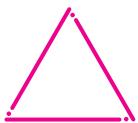
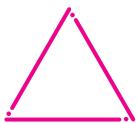
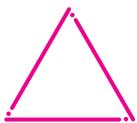
$$\begin{array}{lll} 2+2+2+2+2 & 4+4+4 & 6+6 \\ 3+3+3+3+3 & 5+5+5 & 7+7+7 \end{array}$$

7
406. Нумюнеге бакъып арттырувны къошувнен деньиштири.

Нумюн е. $9 \cdot 4 = 9 + 9 + 9 + 9$.

$$9 \cdot 5 \quad 3 \cdot 5 \quad 4 \cdot 4 \quad 6 \cdot 2 \quad 7 \cdot 3 \quad 8 \cdot 4$$

407. Бу кошелерни къошмакъ ичюн къач таячыкъ керек оладжакъ? Башта къошув амелинен, соң арттырув амелинен яз.

408. Киоскъя 50 батон кетирдилер. Уйлегедже 14 батон саттылар, уйледен соң исе — 28. Киоскта къач батон къалды? Эки усулнен чез.

409. Эписи олып къач чечек бар? Чезимни къошув ве чыкъарув амеллеринен яп.

410°. Янълышларны тап ве тюзет.

$$26 + 26 + 26 = 26 \cdot 3$$

$$41 + 41 + 41 + 41 = 41 \cdot 4$$

$$23 + 23 - 23 + 23 = 23 \cdot 4$$

$$21 + 12 + 21 + 12 = 21 \cdot 4$$

● 411°. Копмакт-диск 7 грн турған. 6 бойле диск ичюн къач гривна бермек керек?

Көсөтөриш. Меселени башта къошув амелинен, соң исе — чыкъарувнен чез.

412. Эр бир ифадеде насыл сайы тенъ къошулыджы тарзында алына? Къошулыджы къач кере текрарлана?

$$6 \cdot 5$$

$$2 \cdot 3$$

$$2 \cdot 7$$

$$10 \cdot 3$$

$$12 \cdot 2$$

413. Аттырув вакътында сайыларның адыны окъу.

Арттырма

$$\overbrace{7 \cdot 3}^{= 21}$$

Биринджи
арттырылджы

Экинджи
арттырылджы

Арттырма

**Арттырылгъан сайыларгъа арттырылджылар дейлер.
Арттырув нетиджесинде эльде этильген сайыгъа
арттырма дейлер.**
**7 · 3 ифадесине 7 ве 3 сайыларынынъ
арттырмасы да дейлер.**

414. Мусавийликлерде сайыларнынъ адыны айт.

$$\begin{array}{lll} 9 \cdot 5 = 45 & 2 \cdot 3 = 6 & 5 \cdot 3 = \boxed{} \\ 3 \cdot 9 = 27 & 2 \cdot 7 = 14 & 7 \cdot 3 = \boxed{} \end{array}$$

415. Фильджан 3 грн тура. Бойле 4 фильджангъа къач гринна бердилер? Башта къошув амелинен, сонъ исе — чыкъарув амелинен яз.

3 грн

?

416*. Агъасы 12 яшында, кызы къардаши исе 9. Кызы къардаши агъасынынъ яшына еткенде, агъасы къач яшында олур?

417°. Пасылканынъ массасы 3 кг, 6 бойле пасылканынъ массасы не къадар олур? Башта къошув амелинен, сонъ исе — чыкъарув амелинен яз.

● **418°.** $72 + 18$ $64 - 32$ $70 + 14$ $17 + 17$
 $20 + 35$ $64 - 38$ $70 - 34$ $17 + 7$

2 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

419. $2 \cdot 3 = 6$ мусавийлигини окъу. Экинджи арттырылджы не косьтере? Арттырманы насыл тешкермек керек?

420. $13 + 13 + 13$ $20 + 20 + 20$ $17 + 17 + 17$

421. Арттырманы къошув амелинен тапмакъ онъайтлы дегиль. 2 сайсынынъ арттырув таблицасыны япып, оны эзберден бильмек керек.

$$2 + 2$$

$$\underline{2 + 2 + 2}$$

$$\underline{\underline{2 + 2 + 2 + 2}}$$

$$\underline{\underline{\underline{2 + 2 + 2 + 2 + 2}}}$$

$$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2$$

$$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2$$

$$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2$$

$$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2$$

$$2 \cdot 2 = 4$$

$$2 \cdot 3 = 6$$

$$2 \cdot 4 = 8$$

$$2 \cdot 5 = 10$$

$$2 \cdot 6 = 12$$

$$2 \cdot 7 = 14$$

$$2 \cdot 8 = 16$$

$$2 \cdot 9 = 18$$

Таблицаны окъуп чыкъ. Насыл этип сонъ кельген ифадени алдын кельген ифадеден тапмакъ мумкюн?

422. Къояннынъ массасы 2 кг. 6 бойле къояннынъ массасы не къадар олур?

423. Учь лента бар. Биринджисининъ узунлыгъы 80 см, экинджисининъ — 50 см, учонджиси экинджисине коре 24 см узун. Энъ узун ве энъ къыскъа ленталарнынъ узунлыгъыны тенъештириш.

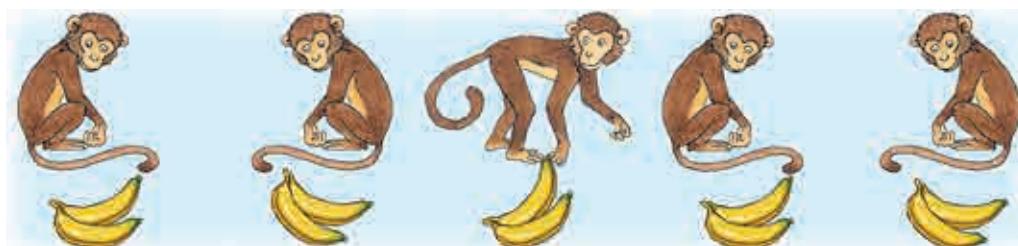
424.

>	2 · 5 > 2 + 2
<	2 · 3 □ 2 + 2 + 2
=	

2 · 4 □	2 + 2 + 2 + 2
2 · 3 □	2 + 2 + 2 + 2

425. Кунайлан бир куньде 2 см осе. Бир афтада о къач сантиметр осер.

426°. Беш маймунгъа 2-шер банан бердилер. Эписи олып къач банан берип чыкътылар?

● 427°. Мусавийликлерни ерине кетир.

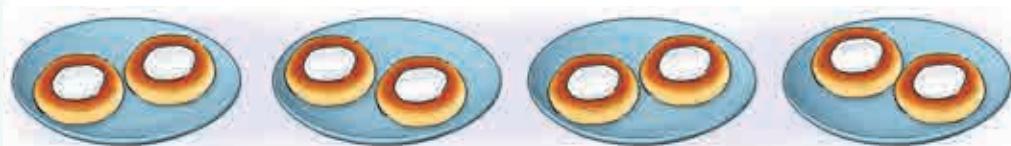
$$11 + 11 + 11 + 11 = \square \cdot 4$$

$$24 + 24 + 24 + 24 = 24 \cdot \square$$

$$16 + 16 + 61 + \square = 16 \cdot 3 + \square$$

$$34 + 43 + 34 = 34 \cdot \square + \square$$

428. Ресимге бакып арттырув амели олгъан ве «Анасы эписи олып къач ватрушка пиширди?» суали олгъан меселе тертип эт ве оны чез.

429. 2 сайысынынъ арттырув таблицасыны окъуп чыкъ.

$2 \cdot 6 = 12$ олгъаныны насыл бильдилер, анълат.

$2 \cdot$	2	3	4	5	6	7	8	9
	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
	4	6	8	10	12	14	16	18

430. Меселелерни агъзаний чез.

1) Тарелкада 2 арmut. 6 тарелкада къач арmut бар?

2) Къафесте 2 папагъан бар. 5 къафесте къач папагъан бар?

431. 2 ве 3, 2 ве 7, 2 ве 9 сайыларынынъ арттырмаларыны яз.

432. Агъзаний эсапла ве къошувны чыкъарувнен тешкепер.

$$36 + 43 \quad 63 + 28 \quad 25 + 44 \quad 52 + 27$$

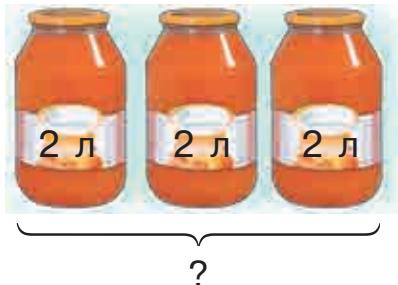
433. Уста 1 saatta 24 бахшыш такъымы сарып багълай, онынъ талебеси исе — 17 такъым. 2 saatta олар экиси къач такъым сарып багъларлар?

$$434^{\circ}. \begin{array}{|c|} \hline > \\ \hline \end{array} 2 + 2 + 2 < 2 \cdot 4 \qquad \qquad \qquad 2 + 2 \square 2 \cdot 2$$

$$\begin{array}{|c|} \hline < \\ \hline \end{array} 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 \square 2 \cdot 7 \qquad \qquad \qquad 2 \cdot 5 \square 12$$

$$\begin{array}{|c|} \hline = \\ \hline \end{array} 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 \square 2 \cdot 5 \qquad \qquad \qquad 2 \cdot 8 \square 14$$

● 435°. Ресимлерге бакъып меселе төртіп эт ве чез.

436. Нумюнеге бакъып ифаделерниң къыскъа язысыны яз.

$$\text{Нүмюнә. } 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 27 = 2 \cdot 7 + 27$$

$$2 + 2 + 2 + 7 \quad 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 12$$

437. Языларны бакъ ве эсапларны анълат.

$2 \cdot 4 + 7 = \square$
$2 \cdot 4 = 8$
$8 + 7 = 15$

$2 \cdot 8 + 12 = \square$
$2 \cdot 8 = 16$
$16 + 12 = 28$

438. Къыйметлерини тап ве эсапны анълат.

$$\begin{array}{llll} 2 \cdot 7 + 3 & 2 \cdot 5 - 4 & 2 \cdot 9 - 9 & 2 \cdot (2 \cdot 4) \\ 2 \cdot 9 + 5 & 2 \cdot 7 - 4 & 2 \cdot 6 + 8 & 2 \cdot 2 + 2 \end{array}$$

439. Бир пакетте 2 кг ун бар. 7 бойле пакетте къач килограмм ун олур?

440. Бир сырда 6 рале. Эр бир рале башында 2 талебе отура. Бу сырда эписи олып къач талебе бар?

❄ Сыныфта 9 эки ерли рале бар. Бир ер бош тұра. Бугунь сыныфта къач талебе бар?

441. Мейданчыкта 5 эки копчекли ве бир учъ копчекли аяқмашна бар. Бу аяқмашналарда эписи олып къач копчек бар?

442. Догъру кошеси олған бир учъкошелик ве бир де тоқъал кошели учъкошелик сыз.

$443^\circ. 2 \cdot 3 + 20 \quad 2 \cdot 8 - 9 \quad 2 \cdot 7 + 7 \quad 2 \cdot 6 - 8$

- **444°.** Автобус 31 пассажирлик этип япылған. Бойле автобуснен 3 рейсте къач пассажир алып кетмек мүмкүн? Меселени къошув амелинен чез.

$445. 2 + 2 + 2 + 2 < 2 \cdot 5 \quad 25 + 25 \square 25 \cdot 3$ $30 + 30 + 30 \square 30 \cdot 2 \quad 41 \cdot 2 \square 41 + 41$

- 1 **446.** Агъасының 2 капиклик 4 маден акъчасы бар, та-
тасының исе 3 капик зияде. Татасында къач капик бар?

2 Агъасы ве татасында эписи олып не къадар акъча
бар?

$447. 2 \cdot 5 + 5 \quad 2 \cdot 7 - 5 \quad 2 \cdot 6 + 6 \quad 2 \cdot 9 - 11$ $2 \cdot 8 - 8 \quad 2 \cdot (15 - 8) \quad 2 \cdot 4 + 30 \quad 2 \cdot (2 + 4)$

- 3 **448.** Бала костюми тикмек ичюн 2 м токъума керек,
буюк адамгъа исе — 3 м керек. 5 бала костюми ве бир де
балабанлар ичюн костюм тиктилер. Эписи костюмлөргө
къач метр токъума сарф эттилер?

- 4 **449.** Автомобильниң бензобакында 30 л бензин бар
эди. Киевден Житомирге бармакъ ичюн 21 л сарф эттилер.
Сарф эткенлерине коре, къач литр бензин эксик къалды?

- 5 **450*.** Тарафлары 3 см ве 4 см олгъан дөгъру кошели
учькошелик сыз. Учюнджи тарафының узунлығыны оль-
че ве учькошеликниң периметрини тап.

- 6 **451°.** Заводкъа ишчилер керек эди: 25 торнаджы ве
12 чиленгир. Биринджи куню 15 ишчи къабул эттилер. Даа
къач ишчи алмакъ керек?

- 7 **452°.** Эсапла. Къыймети 50 олгъан ифаделерни язып
ал.

$2 \cdot 5 + 40 \quad 18 + 32 \quad 47 + 13 \quad 2 \cdot 8 + 34$ $2 \cdot 7 + 26 \quad 60 - 1 \quad 60 - 10 \quad 2 \cdot 6 - 8$

453. Ифаделерни яз ве эсапла.

$$2 \cdot \boxed{3} \boxed{5} \boxed{7} \boxed{9}$$

$$2 \cdot \boxed{2} \boxed{4} \boxed{6} \boxed{8}$$

454. $2 \cdot 8 - 15$ $2 \cdot 5 + 10$ $2 \cdot 9 - 9$
 $12 \cdot 7 + 36$ $2 \cdot 8 - 12$ $2 \cdot 4 + 62$

455. Ашханеге банкалар ве сулеянен шыра сатын алдылар.

Сулеядакине коре, банкалардаки шыра къач литр зияде?

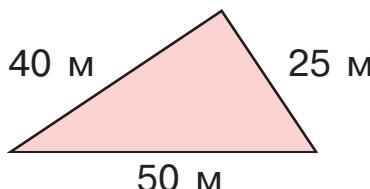
456. Рулондан дёргүштериге 2-шер м клеёнка кесип бердилер. Рулонда даа 24 м къалды. Рулонда къач метр клеёнка бар эди?

457. $37 + 58$ $85 - 19 + 25$ $61 - 44$ $100 - 64 - 23$

458*. Бидонда 38 л сют бар эди. 9 мүштериге 2-шер л сют къойып бердилер. Бидонда къач литр сют къалды?

459°. Биринджи сырода 5 рале. Эр бир рале башында 2 талебе отура. Биринджи сырода эписи олып къач талебе отура?

● **460°.** Ресимдеки малюматкъа бакъып, учъкошеликнинъ энъ узун тарафы, эки къыскъа тарафынынъ джемисине коре, къач метр эксик олгъяныны тап?

БОЛЮВ

461. 6 армут бар эди. Оларны 3 тарелкағыа тенъ этип къойдылар. Эр бир тарелкада къачар армут бар?

Бу — **боляв** амели олгъан меселе.

Ч е з и м:

$$6 : 3 = 2 \text{ (ар.)}$$

Дже в а п: 2 армут.

Эки нокъта (:) — боляв ишарети.

Боляв амели олгъан языны бойле окъуйлар:
«Алтыны учъке бользек, эки олур».

462. Мусавийликлерни окъу.

$$10 : 2 = 5$$

$$6 : 2 = 3$$

$$100 : 10 = 10$$

$$20 : 4 = 5$$

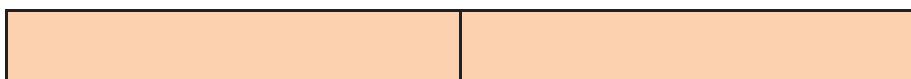
$$15 : 3 = 5$$

$$80 : 20 = 4$$

463. Боляв амели олгъан ифаде тертип эт ве яз.

464. Ёлакъынъ ве онынъ парчаларыны ольче, сонъ исе боляв амели олгъан меселе тертип эт.

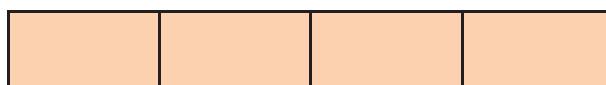

 10 см узунлыгъында кесик сыз ве оны эки тенъ парчагъа бөль.

465. Таблицагъа бакъып меселени чез.

Кетирдилер	Сарф эттилер	Къалды
	9 л	?

466°. Ёлакъынъ ве онынъ парчаларыны ольче, соңынъ болюв амели олгъан меселе тертип эт. Меселенинъ чезимини яз.

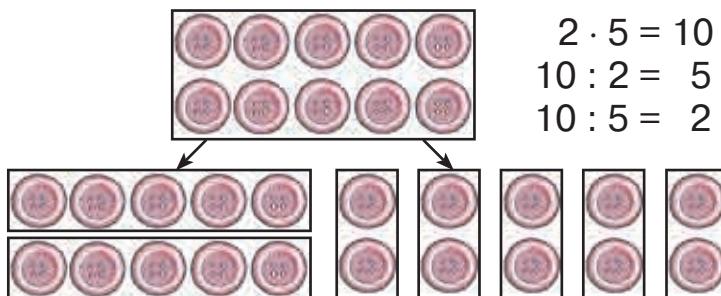

● **467°.** $100 - 33$ $25 - (14 - 8)$ $100 - 52$
 $100 - 45$ $40 - (13 + 8)$ $100 - 65$

468. Мусавийликлерни окъуп чыкъ.

$$2 \cdot 5 = 10 \quad 10 : 2 = 5 \quad 2 \cdot 6 = 12 \quad 12 : 2 = 6$$

469. Дёгме ресимлерине бакъып, насыл мусавийликлер тертип этильгенини анълат.

Эки чешит арттырыджысы олгъан эр бир арттыруув ифадесинден болюв амели олгъан эки ифаде япмакъ мумкун.

Арттырманы арттырыджыларнынъ бирине бөлсек, экинджи арттырыджыны эльде этермиз.

470. Арттырувы олгъан ифадеден болюви олгъан эки ифаде тертип эт. Оларны окъу.

$$2 \cdot 9 = 18 \quad 18 : 2 = 9 \quad 18 : 9 = 2$$

471. $14 - 7 + 4$ $23 + 8$ $13 - 6$ $2 \cdot 8 - 6$
 $14 - (7 + 4)$ $23 + 48$ $53 - 6$ $2 \cdot 8 + 6$

472. Учъ тенъ участкада тары, джылап ве мысырбогъдай сачтылар. Кузьде 10 кг тары, 23 кг джылап, мысырбогъдай исе — тары ве джылаптан 9 кг зияде. Къач килограмм мысырбогъдай алдылар?

Джылап

Тары

473. Балаларнынъ учю де 2-шер джевиз тапты, оларнынъ къартанасы — 6 джевиз. Эписи олып не къадар джевиз таптылар?

474°. Эр бир мусавийликтен болюв амели олгъан эки ифаде тертип эт.

$$2 \cdot 4 = 8 \quad 2 \cdot 3 = 6 \quad 2 \cdot 7 = 14 \quad 2 \cdot 8 = \square$$

475°. Уфакъ чадырларнынъ эр бириnde 2-шер турист бар, балабан чадырда исе — 10. Эписи олып къач турист бар?

2-ге БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

476. Эр бир арттырмадан 2-ге болюв амели олгъан ифаделер тертип эткенлерини дикъкъатнен бакъ ве эсапла.

$2 \cdot 2 = 4 \rightarrow$	$4 : 2 = 2$	$2 \cdot 6 = 12 \rightarrow$	$12 : 2 = 6$
$2 \cdot 3 = 6 \rightarrow$	$6 : 2 = 3$	$2 \cdot 7 = 14 \rightarrow$	$14 : 2 = 7$
$2 \cdot 4 = 8 \rightarrow$	$8 : 2 = 4$	$2 \cdot 8 = 16 \rightarrow$	$16 : 2 = 8$
$2 \cdot 5 = 10 \rightarrow$	$10 : 2 = 5$	$2 \cdot 9 = 18 \rightarrow$	$18 : 2 = 9$

477. 2-ге арттырув таблицасыны ве дигер шекильде язылған 2-ге болюв таблицасыны окъу.

2 ·	2	3	4	5	6	7	8	9	
	⇓	⇓	⇓	⇓	⇓	⇓	⇓	⇓	
	4	6	8	10	12	14	16	18	: 2

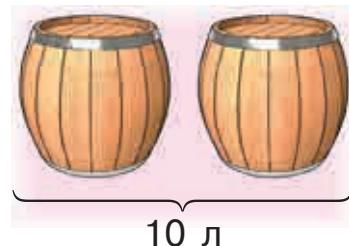
478. 2-ге болюв таблицасындан файдаланып, эсапла.

$$16 : 2 + 8 \quad 14 : 2 + 4 \quad 18 : 2 + 28$$

479. Таблицадан файдаланып, меселелерни чез.

1) 10 л маринадны тенъ этип 2 чапчакъқа къойдылар. Эр бир чапчакъта къач літр маринад бар?

2) 8 йымыртаны тенъ этип 2 тарелкагъа къойдылар. Эр бир тарелкада къач йымырта бар?

480*. 12 бала 2 команда ве 2 акем олып болюндилер. Эр бир командада къач оюнджы олды?

481°. 14 см узунлыгъында олған кесикни эки тенъ парчагъа бөльдилер. Эр бир парчаның узунлыгъы не къадар?

● **482°.** $4 : 2 + 2 \quad 8 : 2 + 10 \quad 12 : 2 - 2 \quad 16 : 2 - 6$
 $2 \cdot 7 - 10 \quad 16 : 2 - 4 \quad 2 \cdot 9 - 13 \quad 14 : 2 + 9$

483. $2 \cdot 7 + 40 \quad 16 : 2 + 24 \quad 18 : 2 + 45 \quad (6 + 8) : 2$

484. Меселелернинъ чезими ве джевапларыны тенъ ештири.

1) 8 хавуч бар эди. Хавучның әпісіні 2 тенъ парчагъа болип топ-топ этип багъладылар. Бир топында къач хавуч олды?

Ч е з и м:

$$8 : 2 = 4 \text{ (х.)}$$

Д ж е в а п: 4 хавуч.

2) 4 хавуч бар эди. Хавучларны 4-ке больдилер ве топ-топ этип багъладылар. Къач топ хавуч олды?

Ч е з и м:

$$8 : 4 = 2 \text{ (т.)}$$

Д ж е в а п: 2 топ.

1 **485.** Меселелерни чез ве тенъештири.

2 1) 8 даветнамени зарфларның эр бирине 2-шер этип къойдылар. Къач мектюп зарфы сарф эттилер?

2) 8 даветнамени тень этип 2 зарфкъа къойдылар. Бир зарфта къач даветнаме олды?

3 **486.** Мусавийсизликлерни ерине кетир.

$$25 + 8 > 25 + \square$$

$$40 - 12 < 40 - \square$$

$$16 - 5 > 15 - \square$$

$$34 + 10 > 34 + \square$$

$$17 + 6 > 21 - \square$$

$$24 + 11 < 48 + \square$$

4 **487°.** Он бир муштериден эр бири 2 кг кираз алмагъа истей эди. Ящикте 18 кг кираз бар. Къач муштериге кираз етмеди?

5 **488°.** 16 м токъумадан, эр антерге 2 м сарф этип, бала антерлери тиктилер. Къач антер тиктилер?

6 ● **489°.** $2 \cdot 4 + 4$ $8 : 2 - 3$ $2 \cdot 7 - 5$
 $2 \cdot 5 - 4$ $6 : 2 + 4$ $2 \cdot 8 - 3$

7 **490.** Болюв амели вакътында сайыларның адларыны акълынъда къалдыр.

8 **Болюнме**

$$\overbrace{14 : 2}^{=} = 7$$

9 Болюниджи

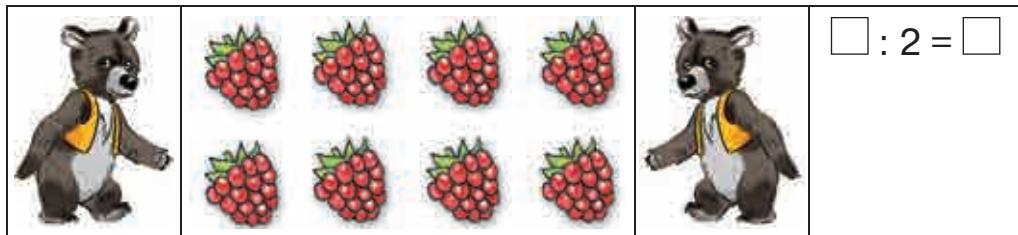
Болюджи

Болюнме

491. Мусавийликлерде эр бир сайынынъ адыны айт.

$$16 : 2 = 8 \quad 12 : 3 = 4 \quad 8 : 2 = \square \quad 14 : 2 = \square$$

492. Меселени агъзавий тертип эт ве чез.

493. 16 копчек къач эки копчекли аякъмашнада бар?

494. Алиенинъ 2 грн-дан 6 акъчасы ве даа 20 грн-сы бар. Алиенинъ не къадар акъчасы бар?

$$495. \quad 14 : 2 + 16 \quad 2 \cdot 9 - 4 \quad 8 \cdot 2 - 16 \quad 18 : 2 - 6$$

496*. Циркке 29 биринджи сыныфлы ве о къадар да экинджи сыныфлы кельди. Эписи олып 32 оғылан бала бар эди. Циркке къач къызы бала кельди?

497°. Ашханеге 34 пакет сют ве о къадар да шыра кетирдилер. Сабалыкъ 16 пакет сют ве 19 пакет шыра бердилер. Къач пакет шыра ве къач пакет сют къалды?

● **498°.** $16 : 2 + 52 \quad 2 \cdot 9 + 29 \quad 10 : 2 + 10$
 $14 : 2 + 72 \quad 2 \cdot 6 - 12 \quad 18 : 2 + 71$

499.

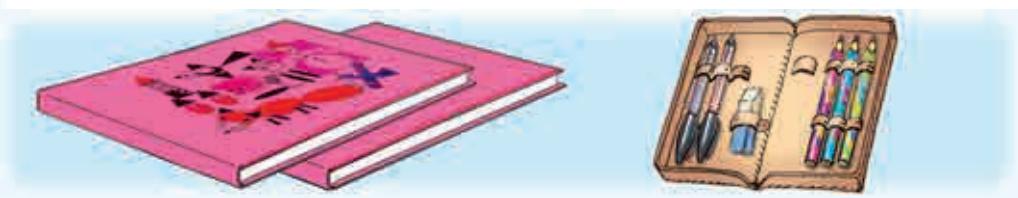
Сайылар	Тапынъыз
2 ве 8	арттырманы
2 ве 8	джемисини
8 ве 2	фаркъыны
8 ве 2	болюнмесини

500. $12 - 2 + 80$ $2 \cdot 8 - 6$ $2 \cdot 3 + 9$ $(86 - 74) : 2$

501. 18 талебе, эки тенъ группагъа болюнди. Эр бир группада къач талебе бар?

502. Чувалда 12 кг курьпе бар. 2-шер кг такъсим этеджек олсакъ, къач пакет керек оладжакъ?

503. 2 альбом 14 грн тура, къалемдан исе — 24 грн. Альбомгъа нисбетен, къалемдан не къадар паалы?

14 грн

24 грн

504.	☐ > ☐ < ☐ =	$2 + 2 + 2 + 2 < 2 \cdot 5$	$8 : 2 \square 4$
		$2 + 2 + 2 + 2 \square 2 \cdot 4$	$12 : 2 \square 3$

505. Фияты 2 грн тургъан 16 къалем сатын алдылар. Къач къалем алдылар?

506*. 48-ге эки тенъ сайы къошты ве 62 эльде эттилер. Насыл сайылар къоштылар?

507°. $10 : 2 - 5$ $2 \cdot 4 + 6$ $4 : 2 + 29$ $16 : 2 + 34$

508°. 6 л юзюм шырасыны, тенъ этип, 2 банкагъа къойдилар. Бир банкадан 1 л шыра алдылар. Къач литр шыра къалды?

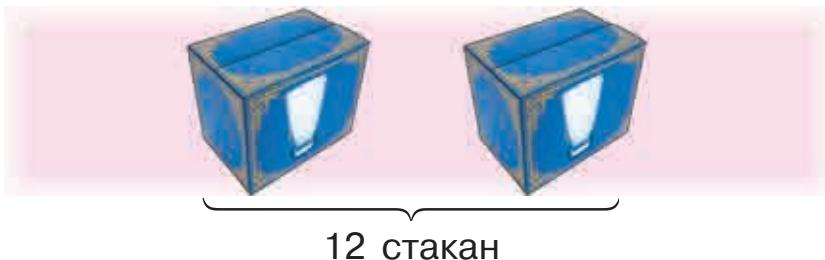
509. Эки оғылан бала, эр бири тенъ, эписи олып 12 джевиз тапты. Къыз бала, бир оғылан баланынъ тапкъанына коре, 4 джевиз зияде тапты. Къыз бала къач джевиз тапты?

Ч е з и м п л а н ы:

- 1) Бир оғылан бала къач джевиз тапты?
- 2) Къызы бала къач джевиз тапты?

510. Бир къоранта къышлыкъ 8 эки литрлик ве бир де он литрлик банкагъа алма шырасы япып къойды. Къоранта эписи олып къач литр шыра япып къойды?

511. Бир къутуда къач стакан бар?

512. $10 : 2 + 28$	$33 - 14 - 6$	$12 : 2$	$8 : 2 + 36$
$2 \cdot 6 - 3$	$2 \cdot 5 + 56$	$18 : 2$	$16 : 2 + 14$

513*. 42-ден эки сайы чыкъарды ве 24 эльде эттилер. Насыл сайылар чыкъардылар?

514°. $18 : 2 - 6$	$2 \cdot 8 + 32$	$7 + 17 + 27$
$14 : 2 + 70$	$2 \cdot 4 + 28$	$50 - 16 - 16$

● **515°.** 1) Биринджи арттырыджы 2, экиндjisи 8. Арттырмасыны тап. Экинджи арттырыджы не косьтере?

2) Болюниджи 14, болюджи 2. Болюнмесини тап.

3 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

516. $3 \cdot 5 = 15$ мусавийлигини окъу. Экинджи арттырыджы не косьтере? $3 \cdot 5 = 15$ олғаныны насыл тешкермек керек?

517. 3 сайысынынъ арттырув таблицасыны (82 с.) насыл этип тертип эткенлерини анълат. Оны эзберле. Насыл этип соң кельген арттырманы алдын кельген арттырмадан эльде этмек мумкун?

$3 + 3$	$3 \cdot 2 = 6$
$3 + 3 + 3$	$3 \cdot 3 = 9$
$\underline{3 + 3 + 3} + 3$	$3 \cdot 4 = 12$
$\underline{\underline{3 + 3 + 3}} + 3 + 3$	$3 \cdot 5 = 15$
$3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3$	$3 \cdot 6 = 18$
$3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3$	$3 \cdot 7 = 21$
$3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3$	$3 \cdot 8 = 24$
$3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3$	$3 \cdot 9 = 27$

1 518. Таблицаны къулланып, ифаделерни эсапла.

$$3 \cdot 8 + 5 \quad 3 \cdot 7 - 12 \quad 3 \cdot 9 + 32 \quad 3 \cdot 6 - 12$$

2 519. Энвер агъа 3-ер кг кельген 4 баш къапыста ве 5 кг чюкюндир сатын алды. Энвер агъа эписи олып къач килограмм зарзават алды?

3 520. Бир чильтерде 5 кг алма бар. Бойле 5; 8 чильтерде къач килограмм алма олур?

4 521. Кольмек тикмек ичюн 3 м токъума керек. Бойле 6 кольмек тиккен соңъ, 9 м токъума къалды. Башындан къач метр токъума бар эди?

5 522°. $2 \cdot 6 + 78 \quad 3 \cdot 7 + 45 \quad 3 \cdot 6 - 14 \quad 3 \cdot 4 + 40$
 $3 \cdot 5 + 20 \quad 3 \cdot 2 - 6 \quad 3 \cdot 3 + 9 \quad 3 \cdot 9 + 3$

6 ● 523°. Синавер ренкли къарандашлар такъымыны 12 грн-гъа алды, Кемал исе — 3 грн-дан 5 дефтер алды. Огъланларның къайсы бири зияде акъча берди? Не къадар зияде?

7 524. Ресимге бакъып, меселе тертип эт ве чез.

8 9

525.

>
<
=

$3 + 3 + 3 < 3 \cdot 4$
$3 + 3 + 3 \square 3 \cdot 2$
$3 + 3 + 3 + 3 + 3 \square 3 \cdot 5$

$3 \cdot 5 + 10 \square 3 \cdot 4 - 10$ $3 \cdot 9 - 20 \square 3 \cdot 7 + 20$

526. Сулеяда 18 л юзюм шырасы бар. Бу шыраны банкаларгъа къоймакъ ичүн 5 учь литрлик банка етерми? Къач банка керек?

527. Данеси 3 грн олгъан 8 лимон ве 16 грн олгъан юзюм сатын алдылар. Бутюн буларгъа не къадар акъча берильди?

Юзюмге нисбетен, лимонгъа не къадар зияде акъча бердилер?

528. Меселелерни чез ве оларны тенъештири.

1) Эр бир вазагъа 3-ер чечек къойдылар. Бойле 6 вазада къач чечек бар?

2) 6 вазагъа 3-ер чечек къойдылар. Вазаларгъа эписи олып къач чечек къойдылар?

529. Эсапла. Къыймети 24 олгъан ифаделерни язып ал.

50 – 24	3 · 8	16 : 2 + 16	24 – 9
33 – 7	3 · 9	3 · 5 + 15	72 – 48

530*. 4 учъкошелик япмакъ ичүн къач таячыкъ керек оладжакъ? Осман бунъа 9 таячыкъ къулланды. Осман насыл япкъаныны сзызып косытер.

531°. Ортю тикмек ичүн 2 м токъума кете. 16 метр токъумадан къач бойле ортю тикмек мумкун?

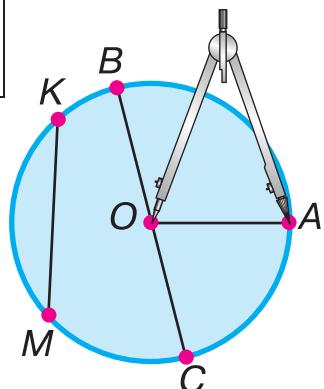
● **532°.** Догъру олмагъан мусавийсизликлерни тап. Янъ-лышларны тюзет ве догъру яз.

$37 - 6 + 7 = 38$	$45 + 45 - 12 = 33$
$3 \cdot 9 + 40 = 47$	$13 - (7 - 3) = 9$
$2 \cdot 8 - 9 = 9$	$2 \cdot 9 - 15 = 3$

533. Даире (тёгерек) ве чевре акъкъында анълатманы оқуу. Ресимде O меркези олгъан дайре тасвирленген.

**Даиренинъ сынъыры олгъан
сызыкъкъа чевре дейлер.**

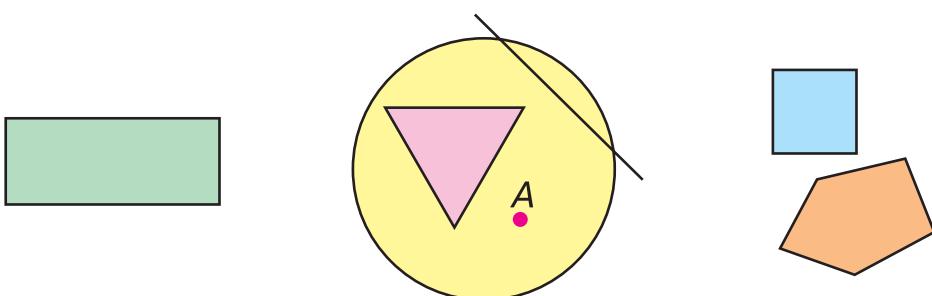
1 Даирени пергельнен сыйалар. Пергельниң инеси тургъан O нокътасы — чевренинъ меркезидир. OA кесиги — чевренинъ ве даиренинъ радиусыдыр. BC кесиги — чевренинъ ве даиренинъ диаметридири. KM кесигине диаметр демеге мумкюнми?

2 2 см радиусы олгъан чеврени ве онынъ ичинде 2 радиус сыйз. Радиусы 1 см зияде олгъан чевре сыйз. Бу чеврелерниң диаметри узунлыгъы не къадар?

3 ❄ Бир чевреде къач радиус сыйзмакъ мумкюн? Даиреде къач диаметр сыйзмакъ мумкюн?

4 535. Догъру сыйзыкъынен чевренинъ къач кесишкен нокътасы бар? Оларны косътер. Чевренинъ ичинде; онынъ тышында насыл шекиллэр бар?

536. Меселелерни чез ве оларны тенъештири.

6 8 1) Талебе ифаделерниң 4 сутюнини эсаплады. Эписи олып о, къач ифаде эсаплады?

7 9 2) Биринджи сутюнден талебе 4 ифаде эсаплады, экиндже сутюнден — 3. Талебе эписи олып къач ифаде эсаплады?

537. Аппликация япмакъ ичюн биринджи дерсте 18 мавы ве 2 сары япракъ, экинджи дерсте исе 20 беяз япракъ сарф эттилер. Эки дерсте эписи олып къач япракъ кягъыт сарф эттилер?

538. $3 \cdot 4$ $3 \cdot 8 - 6$ $18 : 2 + 25$ $3 \cdot 9 + 17$

539°. $3 \cdot 5 + 5$ $2 \cdot (1 + 5)$ $(10 - 7) \cdot 3$ $12 : 2 - 6$

540°. 3 грн тургъан 8 тень блокнот ве 7 грн тургъан бир къалем сатын алдылар. Къалемге нисбетен, блокнотлар гъа не къадар зияде акъча бердилер?

541. Меселени агъзавий чез.

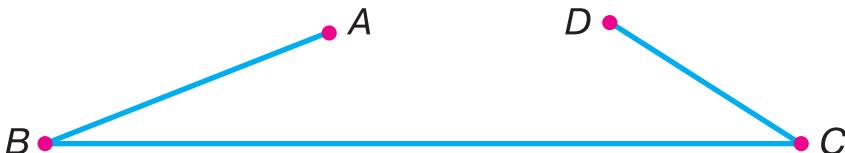
1) 1 кг хавуч 3 грн тура. 6 кг хавучкъа не къадар акъча бермек керек?

2) Булка 3 грн тура. 8 бойле булкагъа не къадар акъча бермек керек?

3) 2 м лента 18 грн тура. 1 м лента къач гривна тураджакъ?

542. $3 \cdot (2 + 4)$ $(12 - 9) \cdot 3$ $3 \cdot 4 + 28$ $3 \cdot (67 - 58)$

543. BC ве CD кесиклерининъ умумий нокътасыны косытер. Энъ буюк кесикнинъ узунлыгъыны ольче ве яз.

544. 1) Эки тыркемеде 20 чувал захире бар эди. Экинджи тыркемеден 2 чувал тюшюрген соңъ, эки тыркемеде чувалларнынъ сайысы тень олды. Биринджи тыркемеде къач чувал захире бар эди? Меселенинъ чезимини анълат.

Ч е з и м:

1) $20 - 2 = 18$ (м)

2) $18 : 2 = 9$ (м)

2) 18 кг унны пакетлерниң эр бирине 2-шер кг этип, болип къойдылар. 3 пакет унны печенье япмакъ ичюн къулландылар. Къач пакет ун къалды?

Ч е з и м п л а н ы:

- 1) Къач пакет ун олды?
- 2) Къач пакет ун къалды?

1 545°. Эки рафта 17 бардакъ бал тұра әди. Экинди рафттан 5 бардакъ балны саттылар, ве эки рафта бардакъларның сайысы тенъ олды. Биринди рафта къач бардакъ бар әди?

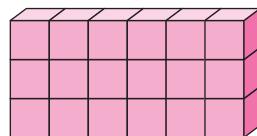
2 ● 546°. $3 \cdot (2 + 3)$ $(13 - 10) \cdot 6$ $3 \cdot 5 + 45$

3 547. М а т е м а т и к д и к т е .

- 1) 3 ве 2 сайыларының арттырмасыны 2 эксилт.
- 2) 12 ве 6 сайыларының джемисини 2-ге боль.
- 3) 20 ве 18 сайыларының фаркъыны 8 кере арттыр.
- 4) 3 ве 6 сайыларының арттырмасыны 4 буют.

4 548. Мусавийликлер насыл тертип этильгенини аньлат.

$$\begin{array}{r} 3 \cdot 6 = 18 \\ 18 : 3 = 6 \\ 18 : 6 = 3 \end{array}$$

5 549. Эр бир арттырмадан, нумюнеге бакъып, 3-ке болюв ифаделер тертип эт ве эсапла.

$$3 \cdot 9 = 27 \quad 27 : 3 = 9 \quad 3 \cdot 8 \quad 3 \cdot 7 \quad 3 \cdot 5$$

6 550. Балаларның анасы янтықъ япты. Учь оғлуна о, 2-шер янтықъ берди. Даа 18 янтықъ къалды. Балаларның анасы къач янтықъ япты?

7 551. Меселе тертип эт ве чез.

Бал алдылар	Банкаларгъа къойдылар	Банка (олды)
7 кг ве 8 кг	3-ер кг	?

552. Сыныкъының узунлыгъыны тап.

✳️ Бойле узунлыкъта башкъа сындыкъ сыйз.

553*. 11 долапны бир ерден бир ерге кочюрмек керек. Бир автомобильге 3 долаптан зияде сыгъмай. Автомобильге къач рейс япмакъ керек оладжакъ?

554°. Кызычыкъ 35 м чапып кечти, ве онъа даа 15 м зияде чапмакъ керек. Ёлчыкъының узунлыгъы не къадар?

● **555°.** $3 \cdot (2 + 2)$ $(11 - 8) \cdot 2$ $3 \cdot 4 + 45$ $3 \cdot (54 - 47)$
 $2 \cdot (3 + 5)$ $(12 - 9) \cdot 9$ $3 \cdot 8 + 12$ $3 \cdot (42 - 36)$

556. $84 - 16$ $35 + 28$ $80 - 24$ $3 \cdot 6 + 45$

557. $a = 5$, $a = 4$, $a = 7$ олгъан алда, $3 \cdot a$ арттырманы эсапла.

558. Паркта 18 акъкъайын бар, о къадар да къашыкъ агъач, кестане исе — акъкъайын ве къашыкъ агъачкъа нисбетен, 10 эксик. Паркта къач кестане бар?

✳️ 10 сайысыны 20 сайысына денъишиштир. Меселенинъ чезим планы денъишиширми?

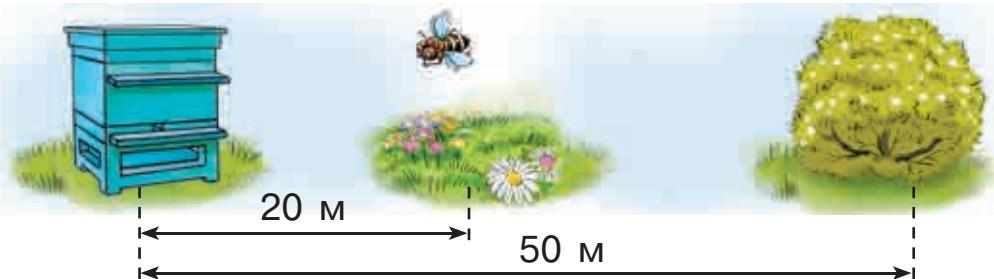
559. Бир канистрала 18 л якъарлыкъ бар, дигеринде исе — 22 л. Тракторгъа 30 л якъарлыкъ къойдылар. Ифаделерни эсапласанъ, не бильмек мумкүн?

$$18 + 22; \quad 22 - 18; \quad (18 + 22) - 30?$$

560. $3 \cdot (5 + 1)$ $2 \cdot 9 - 15$ $(11 - 9) \cdot 7$
 $3 \cdot (34 - 27)$ $3 \cdot 8 + 44$ $(32 - 29) \cdot 6$

561*. Эки оғылан 100 м месафеге озушып, чаптылар. Эр бир оғылан къач метр чапып кечти?

562. Балкъурт сепетинден чечекликке къадар 20 м, чалыгъа къадар — 50 м. Саба балкъуртчыкъ бал шырасы къыдырып, чечеклерге тараф учып кетти ве къайтып кельди. Соңь о чалыгъа учып кетти ве бал шырасыны анда топлап башлады. Балкъуртчыкъ насыл месафе учты?

563°. Бир ёлакътан 10 морпатильджан джыйдылар, экиндjisинден — 8. Оларны эписини тень сайыда 3 сепетке къойдылар. Бир сепетке къач морпатильджан къойдылар?

● 564°. Эксилиджи 50, чыкъарылыджы 10 ве 14 сайыларынынъ джемисинен ифаделенген. Фаркъны тап.

3-ке БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

565. 3 сайысынынъ арттырув амели олгъан ифаде тертип эт ве эсапла. Эр бир арттырмадан 3-ке болюв ифаделери тертип эт.

3 ·	2	3	4	5	6	7	8	9
-----	---	---	---	---	---	---	---	---

566. 3 кере арттырув ве 3-ке болюв таблицасыны окъуп чыкъ.

3 ·	2	3	4	5	6	7	8	9
	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
	6	9	12	15	18	21	24	27

: 3

567. 3-ке болюв таблицасыны къулланып, эсапла.

$$12 : 3 + 4 \quad 27 : 3 - 6 \quad 24 : 3 + 24 \quad 21 : 3$$

$$12 : 3 - 4 \quad 27 : 3 + 16 \quad 18 : 3 - 0 \quad 15 : 3$$

568. Учь литрлик банкаларгъа 18 л квас къойдылар. Къач банка олды?

569. Меселени агъзавий чез.

1) 18 джевизли ашны 3 тарелкагъа тенъ этип къойдылар. Эр бир тарелкада къачар джевизли аш бар?

2) 21 грн-гъа; 27 грн-гъа 3 грн тургъан блокноттан къач дане сатын алмакъ мумкюн?

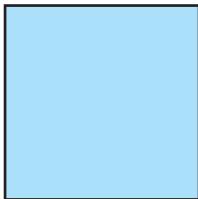
570°. $3 \cdot 7 - 14$ $9 : 3 + 33$ $21 : 3 + 73$ $6 : 3 + 0$

● **571°.** 3 тенъ толанынъ массасы 12 кг. Бир толанынъ массасы не къадар? Къач толанынъ массасы 24 кг этер?

572. $(13 + 2) : 3$ $15 : 3 - 5$ $3 \cdot (12 - 9)$
 $(18 - 6) : 3$ $15 : 3 + 30$ $3 \cdot (3 + 6)$

573. Тиджарет мейданында эр биригининъ 2 залы олгъан 8 тюкян ве 4 залы олгъан бир тюкян къурдылар. Эписи олып къач зал донаттылар?

574. Квадрат тарафынынъ узунлыгъыны ольче. Квадратнынъ периметрини къошувны сонъ исе арттырувны къулланып тап.

Башкъа дөгъру дёрткошеликниң периметрини тап.

575*. Къабакъынынъ массасы 3-ер кг кельген 4 къарпызынынъ массасы къадар. Къабакъ, къарпызгъа нисбетен, къач килограмм агъыр?

576°. $27 : 3 - 7$ $(14 + 4) : 3$ $2 \cdot (15 - 8)$
 $24 : 3 + 42$ $(45 - 30) : 3$ $3 \cdot (15 - 8)$

● 577°. 25 м тельни 3-ер м кельген парча этип кестилер. Бойле къач парча олды? Къач метр тель къалды?

578. Дюльгер, эр кунь тенъ микъдарда, б черчивени 2 куньде япты. Учюнджи куню о, кечкен куньге нисбетен, бир черчиве зияде япты. Учюнджи куню дюльгер къач черчиве япты?

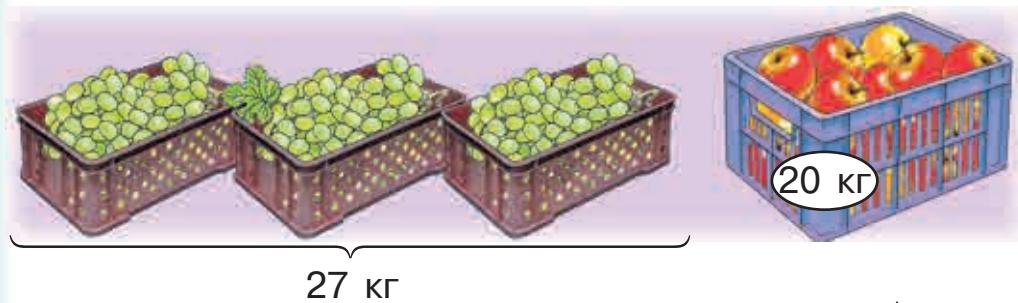
579. Ифаделернинъ къыйметини эсапла.

$$\begin{array}{lll} 17 - (32 - 24) & 100 - 33 - 33 & 24 : 3 \\ 81 - (67 + 9) & 91 - 47 + 26 & 18 : 3 \end{array}$$

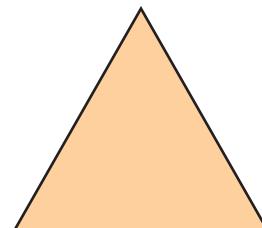
580. $a = 3$ олгъан такъдирде ифаделернинъ къыйметини тап.

$$\begin{array}{lll} a \cdot 6 & 31 - a & 21 : a \\ 18 : a & 28 + a & a \cdot 5 \\ & & & a - 2 \end{array}$$

581. Учъ тенъ юзюм ящигининъ массасы 27 кг, алма ящики исе — 20 кг. Алма ящигининъ массасы, юзюм ящигининъ массасына нисбетен, къач килограмм зияде?

582*. Тенъ тарафлы учъкошеликнинъ периметри — 18 см. Бу учъкошеликнинъ бир тарафының узунлыгъыны тап.

583°. Биринджи оғлан 12 балыкъ тутты, экинджиси — 9. Балықъларның эписини олар, тенъ этип, учъке больдилер ве бир пайыны къызычыкъка бердилер. Къач балыкъ бердилер?

● 584°. $3 \cdot 9 + 9 + 1$ $27 : 3 + 21 + 9$ $(86 - 65) : 3$
 $3 \cdot 7 - 7 - 7$ $24 : 3 - 8 + 5$ $(94 - 67) : 3$

585. Математик дикте.

- 1) 18 ве 3 сайыларының болюнмесини 6 арттыр.
- 2) 9 ве 15 сайыларының джемисини 3-ке боль.
- 3) 6 ве 2 сайыларының арттырмасыны 3-ке боль.
- 4) 6 ве 2 сайыларының арттырмасыны 3 экспилт.

586. 15 см узунлыгъында кесик сыз ве оны учъ тенъ парчагъа боль.

587. Биринджи ифадеге бакъып, алма ве армут фиданлары акъкъында меселе тертип эт, экиндjisine бакъып — ящиклердеки хыярлар акъкъында.

$$3 \cdot 4 + 17 \quad 12 + (12 - 5)$$

588. $a = 9$, $a = 6$ олгъан алда, $3 \cdot a + 17$ -ни эсапла.

589. Не эльде этермиз, эгер:

1) джемиден къошулыджыларның бирини чыкъарсакъ?

$$20 + 60 = 80 \quad 80 - 20 = \square$$

2) фаркъкъа чыкъарылыджыны къошсакъ?

$$70 - 30 = 40 \quad 40 + 30 = \square$$

3) экспилиджиден фаркъны чыкъарсакъ?

$$12 - 4 = 8 \quad 12 - 8 = \square$$

590*. Узунлыгъы 21 м олгъан бир сырада тереклер бир-биринден 3 м месафеде оселер. Экинджи сырада 17 терек бар. Эки сырада эписи олып къач терек бар?

591°. Кенълиги 30 метр олгъан озенниң эки ялысындан эки ялдайыджы ялдап кетти. Растворение оларның бири 15 м ялдады. Экинджи ялдайыджы къач метр ялдады?

● 592°. $(25 - 1) : 3$ $(20 - 2) : 2$ $3 \cdot 7 + 27$
 $(30 - 3) : 3$ $(5 + 7) : 2$ $2 \cdot 8 + 28$

593. Муштериде 2 грн-лыкъ 9 акъча купюрасы бар. О, 12 грн-гъа такъвим сатын алды. Муштерининъ не къадар акъчасы къалды? Къач купюрасы къалды?

594. $\square + 13 = 35$ $\square - 13 = 35$ $100 - \square = 80$ $\square : 3 = 6$

595.	Саат	Тамирлемек керек	Тамирленди
	къол saat	47 с.	28 с.
	маса saatы	13 с.	6 с.

Маса saatларына нисбетен, тамирленеджек къол saatы не къадар зияде къалды?

596. $4 : 2 + 48$ $27 : 3 + 9$ $21 : 3 - 6$ $12 : (35 - 32)$
 $9 : 3 + 64$ $3 \cdot 8 + 46$ $56 - 6 : 3$ $(46 - 34) : 3$

597. 1) 12 курекчи, тенъ микъдарда олып, 3 къайыкъкъа отурды. Бир къайыкъкъа къач курекчи отурды?

2) 24 талебе, 3-ер талебе олып, командаларгъа болюнди. Къач команда олды?

598*. Он маден капик арасында тенъ сойлары олурмы?

599°. $2 \cdot 9$ $10 : 2$ $21 : 3 + 45$ $15 : 3 - 0$
 $16 : 2$ $3 \cdot 9$ $2 \cdot 4 - 7$ $12 : 2 + 0$

600°. 18 кг къара бөгъдай курьесини 2-шер кг этип, 6 пакетке къойдылар. Къач килограмм курьепе къалды?

4 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

601. $4 \cdot 5 = 20$ мусавиyllигини окъу. 5 арттырыджысы не косьтере? $4 \cdot 5 = 20$ олгъаныны насыл тешкермек мумкун?

602. 4 сайыснынъ арттырув таблицасыны насыл этип тертип эткенлерини анълат. Оны эзберле.

$$4 + 4$$

$$\underline{4 + 4 + 4}$$

$$\underline{\underline{4 + 4 + 4 + 4}}$$

$$\underline{\underline{\underline{4 + 4 + 4 + 4 + 4}}}$$

$$4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4$$

$$4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4$$

$$4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4$$

$$4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4$$

$$4 \cdot 2 = 8$$

$$4 \cdot 3 = 12$$

$$4 \cdot 4 = 16$$

$$4 \cdot 5 = 20$$

$$4 \cdot 6 = 24$$

$$4 \cdot 7 = 28$$

$$4 \cdot 8 = 32$$

$$4 \cdot 9 = 36$$

Насыл этип соң кельген арттырманы алдын кельген арттырмадан эльде этмек мумкун?

603. 8 айры квадрат япмакъ ичюн къач тенъ таячыкъ керек?

604*. Он таячыкъ къулланып, 5 дөгъру дөрткошелик яп.

605. Бир рулондан эки муштерининъ эр бирине 4-тер м токъума кесип бердилер, ондан соң рулонда 16 м къалды. Рулонда къач метр токъума бар эди?

606. $4 \cdot 2 + 16$ $21 : 3 + 6$ $3 \cdot 6 - 4$

 $14 : 2 + 14$ $24 : 3 - 5$ $13 + 36 - 45$

607. $4 \cdot 3 + 48$ $(11 - 8) \cdot 4$ $17 - (8 + 3)$
 $4 \cdot 8 - 20$ $(12 - 8) \cdot 4$ $45 - (8 + 4)$

608°. $4 \cdot 5 + 12$ $4 \cdot 9 + 4$ $4 \cdot 6 + 24$
 $4 \cdot 7 - 19$ $4 \cdot 8 - 4$ $4 \cdot 4 - 16$

● **609°.** Сувукъ аранда сыгъыргъа суткада 40 кг ем бермек керек, сыйджакъында — 36 кг. Сыйджакъ аранда, сувукъ арангъа коре, сыгъыргъа къач килограмм ем эксик керек?

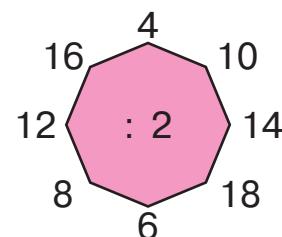
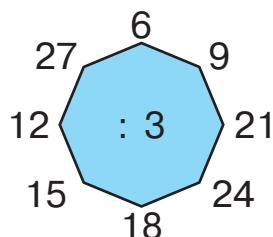
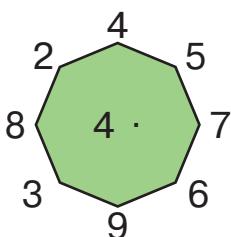
610. 4 сайысынынъ арттырув таблицасыны окъу.

4	·	2	3	4	5	6	7	8	9
		↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
		8	12	16	20	24	28	32	36

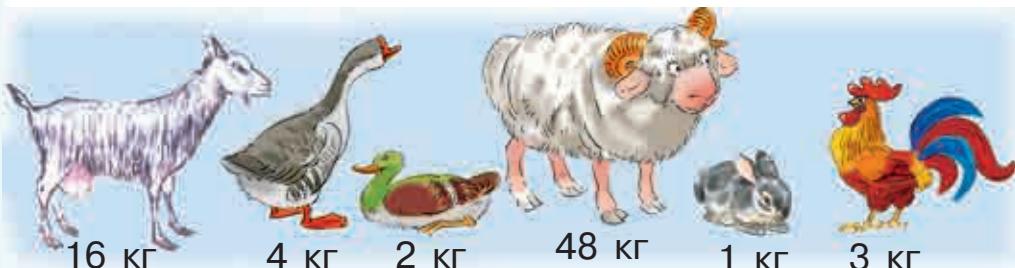
611. 1) Эсапла. Арттырмасы олгъан ифаделерни язып ал. Оларнынъ эр биринде арттырыджыларнынъ тюбюни сыз.

$$\begin{array}{l} 12 : 3 \\ 12 - 3 \end{array} \quad \begin{array}{l} 4 \cdot 9 \\ 3 \cdot 9 \end{array} \quad \begin{array}{l} 4 + 9 \\ 4 \cdot 8 \end{array} \quad \begin{array}{l} 3 \cdot 8 \\ 16 : 2 \end{array} \quad \begin{array}{l} 15 : 3 \\ 4 \cdot 7 \end{array}$$

2) (Агъзавий.)

612. Ресимдеки малюматкъа коре суаллерге джевап бер.

1) Бойле 5 къазнынъ массасы не къадар?

2) Бойле 3 хоразнынъ, папийнинъ ве къояннынъ умумий массасы не къадар?

3) Къочкъарнынъ массасы, бойле эки эчкининъ массасына коре, къач килограмм зияде?

9 Ресимге бакъып озь суаллеринъни бер.

613. Эвельки мешгъулиетте берильген ресимге бакъып эки амелли меселелер тертип эт.

614°. $4 \cdot 8$

$9 : 3$

$8 + 13$

$4 \cdot 8 : 3$

$24 - 12$

$36 - 16$

$21 : 3$

$4 \cdot 6 + 3$

$16 : 2$

$5 + 4$

$3 \cdot 8$

$4 \cdot 7 + 8$

● **615°.** Аралары 60 адым олгъан эки оғълан бала бири-бирине бетлерини берип тұра. Эр бири бир-бирине къаршы 25 адым япса, оларның арасындағи месафе не къадар олур?

616. Эсапла. Къыймети 25 олгъан ифадени язып ал.

$2 \cdot 9 + 6$

$4 \cdot 8 - 7$

$27 : 3 + 16$

$18 : 2 + 11$

$18 : 3 + 24$

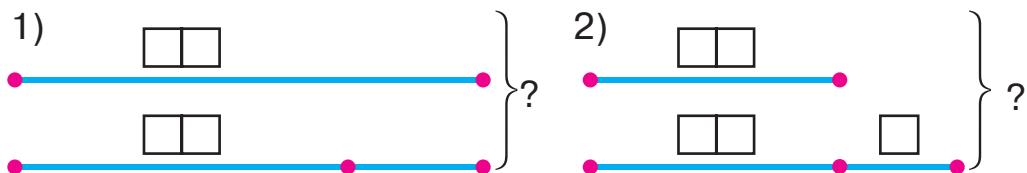
$24 : 3 + 17$

617. Бактан бояны эр бирине 4 кг-дан 3 банкагъа къойғъанда, оның ичинде даа 8 кг боя къалды. Къалғъан боя, алынгъанына нисбетен, къач килограмм эксик?

❄ 4 · 3 + 8 ифадеге бакъып, не билирмиз?

618. Лентадан, эр бири 4 дм кельген, 3 парча кесип алдылар. 8 дм лента къалды. Башындан лентаның узунлығы не къадар эди?

619*. Къыскъа язығъа бакъып, меселе тертип эт.

620°. Учь клумбада талебелер 4-тер түп гуль отуртты. Талебелер эписи олып къач түп гуль отурттылар?

● **621°.** Адиле, 4-тер кг алғъан 5 сепет джилек ве 10 кг торғай юзюми джыйды. Адиле джилекни, торғай юзюмине нисбетен, не къадар зияде джыйды?

4-ке БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

622. 4 сайысынынъ арттырув таблицасыны окъу ве 4 сайысынынъ болюв таблицасыны насыл тертип эткенлериини анълат.

4	·	<table border="1"><tr><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td></tr></table>	2	3	4	5	6	7	8	9	<table border="1"><tr><td>8</td><td>12</td><td>16</td><td>20</td><td>24</td><td>28</td><td>32</td><td>36</td></tr></table>	8	12	16	20	24	28	32	36	:	4
2	3	4	5	6	7	8	9														
8	12	16	20	24	28	32	36														
		\uparrow	\uparrow	\uparrow	\uparrow	\uparrow	\uparrow														

623. 4 сайысынынъ болюв таблицасыны къулланып, эсапла.

$$28 : 4 + 7 \quad 36 : 4 + 19 \quad 24 : 4 + 14$$

624. 1) Узунлыгъы 20 м олгъан шнурны 4-тер м этип кестилер. Къач парча олды?

2) Узунлыгъы 20 м олгъан шнурны 4-тер метр этип кестилер. Бир парчасынынъ узунлыгъы не къадар?

Меселелерни ве оларнынъ чезимини тенъештир.

625. $36 : 4 \quad 28 : 4 \quad 20 : 4 \quad 12 : 4 \quad (1 + 15) : 4$
 $32 - 4 \quad 24 - 4 \quad 16 - 4 \quad 8 - 4 \quad (18 + 18) : 4$

626*. Догъру дёрткошеликнинъ узунлыгъы 6 см. О, кенълигинден 2 см зияде. Догъру дёрткошеликнинъ периметрини тап.

627°. Айшенинъ анасы, бир килосына 4 грн берип, 28 грн-гъа алма сатын алды. 3 кг-ны о къомшусына берди. Айшенинъ анасында къач килограмм алма къалды?

628°. Ойле сайылар сайлап ал, мусавийликлер догъру олсун. Оларны яз.

$$\square : 4 = 2 \quad \square : 4 = 5 \quad \square : 4 = 6 \quad \square : 4 = 9$$

629. 1) $2 \cdot 9 + 10 \quad (2 + 1) \cdot 3 \quad 2 \cdot 8 + 48$

2) $4 \cdot 6 < 4 \cdot 8 - 3 \quad 36 : 4 \quad \square \quad 20 : 4 + 3 \quad 28 : 4 \quad \square \quad 4 \cdot 6$

3)	Сайылар	32 ве 4	32 ве 4	28 ве 4	28 ве 4
	Тапынъыз	фаркыны	болян-месини	болян-месини	джемисини

630. Балалар багъчасына 5 кг эрик кетирдилер, алма исе — 3 кг зияде. Алмаларның эписини 4 табакъкъа тенъ этип болип къойдылар. Бир табакъта къач кило алма бар?

631. 8 муштериге 4-тер кг алма саттылар. 60 кг алма къалды. Къач килограмм алма бар эди?

632. $2 \cdot 9 + 10$ $(2 + 1) \cdot 3$ $2 \cdot 8 + 48$
 $36 : 4$ $20 : 4 + 3$ $28 : 4$

633. Бойле чезильген меселе тертип эт:

1) $4 \cdot 5 = 20$ (кг); 2) $20 + 17 = \square$ (кг)

634*. 8 м узунлыгъында йипек парчасы бар. Метрни (я да башкъа узунлыкъ ольчюсини) къулланмайып, ондан 6 м насыл этип кесип алмакъ мумкун?

635°. 4 оғылан балада, тенъ микъдарда, 20 джевиз бар, къызыз балада исе 3 джевиз. Къызыз балада, оғылан балаларның эр бириnde олгъан джевизлерине коре, не къадар джевиз эксик?

● **636°.** $80 - 25 - 25$ $36 : 4 + 27$ $(14 - 10) \cdot 5$
 $75 - 30 + 40$ $32 : 4 - 7$ $(9 - 5) \cdot 4$

637. Ёлакъыны насыл этип 2 тенъ парчагъа больгенлери니 бакъ. 98-инджи саифедеки вазифени эда эт.

Ярысы

Ярысы

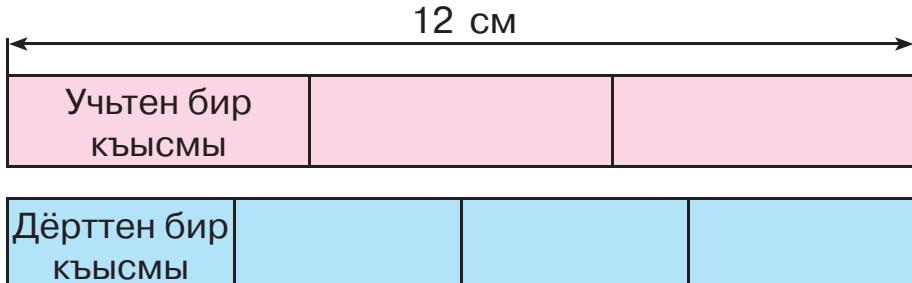
Ярысы — бу, бутюннинъ эки тенъ парчасынынъ биридир.

1) Догърудёрткошелияпракъныэкикъатла. Япракънынъ ярысыны косътер.

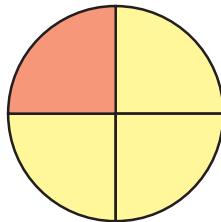
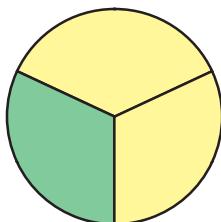
2) Тамам бойле этип дайрени эки къатла.

638. Сыджымнынъ узунлыгъы 8 м. Онынъ ярысынынъ узунлыгъы не къадар?

639. Ресимде эки ёлачыкъ. Эр биригинъ узунлыгъы 12 см.

Биринджи ёлачыкъ 3 тенъ парчагъа болюнген, экинджи-си исе — 4 парчагъа. Ёлачыкънынъ учюнджи ве дёртюнджи парчасынынъ узунлыгъы не къадар. Дёртюнджи къысмына даа черик де дейлер.

Ресимде дайренинъ учюнджи ве дёртюнджи къысмыны косътер.

640. 12 сайысынынъ ярысыны, 15 сайысынынъ учтен бир къысмыны ве 8 сайысынынъ дёртте бир къысмыны тап.

641. $5 \text{ дм } 6 \text{ см} + 3 \text{ см}$ $8 \text{ дм } 7 \text{ см} - 4 \text{ дм}$

$5 \text{ дм } 6 \text{ см} + 3 \text{ дм}$ $8 \text{ дм } 7 \text{ см} - 4 \text{ см}$

$1 \text{ дм} + 2 \text{ см}$ $1 \text{ дм} : 2$ $1 \text{ дм} - 2 \text{ см}$

642. Ифаделерни эсапла. Болюджининъ тююни сyz.

$21 - 3$ $3 \cdot 6$ $16 : 4$ $14 : 2$ $(48 - 36) : 4$

$21 : 3$ $12 : 4$ $12 - 4$ $18 : 3$ $48 - 36 : 4$

643. Ифаденинъ схемасына бакъып, меселе тертип эт ве чез.

$$\square \cdot \square + \square$$

644*. Тарафлары 3 см ве 4 см олгъан дөрткөшелик сиз. Оны, тарафы 1 см олгъан квадратларгъа боль. Къач тень квадрат олды?

645°. Сыныфта 13 рале. Даа 2 рале кетирдилер. Ондан соң ралелерни тень сайыда учь сыра этип къойдылар. Эр бир сырода къач рале олды?

● **646°.** $37 + 45$ $2 \cdot 8 - 12$ $16 : 2 + 32$ $81 - (14 - 7)$
 $62 - 36$ $3 \cdot 8 + 40$ $24 : 3 + 13$ $81 - 14 - 7$

5 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

647. Къош, соң къошувны арттырувгъа дөнъиши.

$$4 + 4 + 4 \quad 5 + 5 + 5 + 5 + 5$$

648. $5 \cdot 8 = 40$. мусавийлигини окъу. Арттырыджы не косьтере? $5 \cdot 8 = 40$ олгъаныны насыл тешкермек мумкюн?

649. 5 сайыснынъ арттырув таблицасыны насыл тертип эткенлерини анълат. Эзберле.

$5 + 5$	$5 \cdot 2 = 10$
$5 + 5 + 5$	$5 \cdot 3 = 15$
$5 + 5 + 5 + 5$	$5 \cdot 4 = 20$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5$	$5 \cdot 5 = 25$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5$	$5 \cdot 6 = 30$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5$	$5 \cdot 7 = 35$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5$	$5 \cdot 8 = 40$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5$	$5 \cdot 9 = 45$

Соң кельген арттырманы алдын кельген арттырмадан насыл этип эльде этмек мумкюн?

650. 5 сайысының арттырув таблицасыны күулланып эсапла.

$$5 \cdot 3 + 12 \quad 5 \cdot 7 - 23 \quad 5 \cdot 9 + 50 \quad 5 \cdot 8 - 14$$

651. Бахчиван 4 сыра терек отуртты, 5-ер терек эр бир сырада. Бахчиван эписи олып къач терек отуртты?

 Акис меселе тертип эт.

652. Бир ёлакъта, эр биринде 5 тюп олгъан 8 сыра бибер бар. Эписи олып къач тюп бар?

653. Ресимге ве схемагъа бакъып, «Чанакълар ичинде эписи олып къач вареник бар?» суали олгъан меселе тертип эт ве оны чез.

$$\square \cdot \square + \square$$

654. Тюшюрильген сайыларны ерине къой.

$$5 \text{ м } 6 \text{ дм} = \square \text{ дм}$$

$$43 \text{ дм} = \square \text{ м } \square \text{ дм}$$

$$6 \text{ дм } 5 \text{ см} = \square \text{ см}$$

$$34 \text{ дм} = \square \text{ м } \square \text{ дм}$$

$$8 \text{ дм } 7 \text{ см} < \square \text{ дм } 9 \text{ см}$$

$$5 \text{ м } 6 \text{ дм} > 5 \text{ м } \square \text{ дм}$$

655*. Бир литрде 5 стакан сув ола. Эки он литрлик къопкъада къач стакан сув олур?

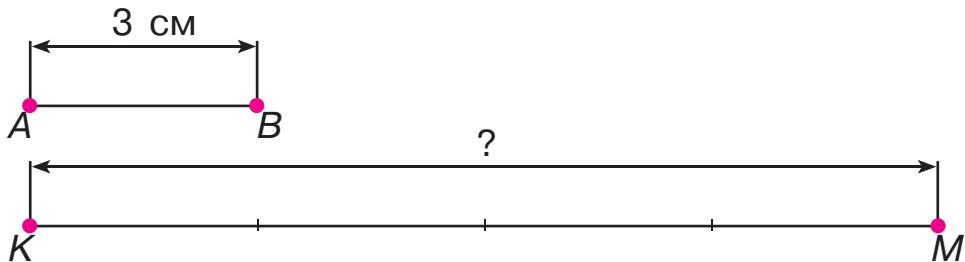
656°. $a = 12$ олгъан алда, ифаделернинъ къыйметини эсапла.

$$a + 40 \quad a : 4 \quad a + (a + 25)$$

657°. Биринджи кесикнинъ узунлыгъы 15 см, экинджи кесик бириндjisinden 5 см къыскъа, учонджиси исе — экиндjisinden 6 см къыскъа. Бу кесиклерни сыйз.

САЙЫНЫ БИР КЪАЧ КЕРЕ БУЮТМЕК ВЕ ЭКСИЛЬТМЕК

658. Ресимни дикъкъатнен бакъ ве языларны окъу.

КМ кесиги, АВ кесигинден, 4 кере узун. КМ кесигининъ узунлыгъы не къадар?

$$3 \cdot 4 = 12 \text{ (см)}$$

Дж е в а п: 12 см.

**Сайыны 4 кере буютмек ичюн,
оны 4-ке арттырмакъ керек.**

659. Экинджи ёлачыкъ биринджисинден 3 кере къысқа. Экинджи ёлачыкъынынъ узунлыгъы не къадар?

$$12 \text{ см}$$

$$12 : 3 = 4 \text{ (см)}$$

Дж е в а п: 4 см.

**Сайыны 3 кере эксильтмек ичюн,
оны 3-ке больмек керек.**

660. 1) Биринджи сатырда 4 даиречик сыйз, экинджи-синде исе — 5 кере зияде.

2) Биринджи сатырда 6 даиречик сыйз, экинджисинде исе — 2 кере эксик.

661. Оғылу 3 яшында, бабасының яшы, ондан, 9 кере зияде. Бабасы къач яшында?

662. Китап 36 грн тура, альбом 4 кере уджуз. Альбом не къадар тура?

✳ Китап, альбомдан, къач гривна зияде тура?

1 **663.** $5 \cdot 7$

9 $9 \cdot 3$

12 $8 + 12$

3 $12 - 3$

2 $\bigcirc 24 - 12$

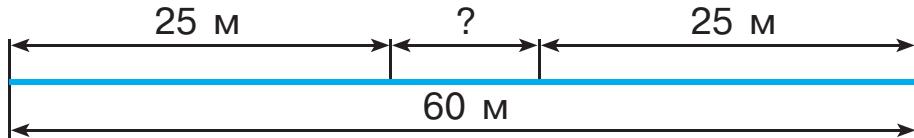
11 $35 - 11$

4 $20 : 4$

27 $27 - 19$

664*. Учы къошулыдженінъ джемиси 100 ола. Биринди къошулыджы 30, әқинджиси — 10 эксик. Учюнди къошулыджені тап.

665. Тель парчасының узунлыгы 60 м. Оның эки уджундан 25-ер м кесип алдылар. Къалған тельниң узунлыгы не къадар?

666°. Сантрач оюны төгерегинде 15 оғылан бала бар, кызыз балалар исе — 3 кере эксик. Сантрач оюны төгерегинде къач кызыз бала бар?

● **667°.** $5 \cdot 5 + 20$ $5 \cdot 7 + 15$ $24 : 4 - 6$

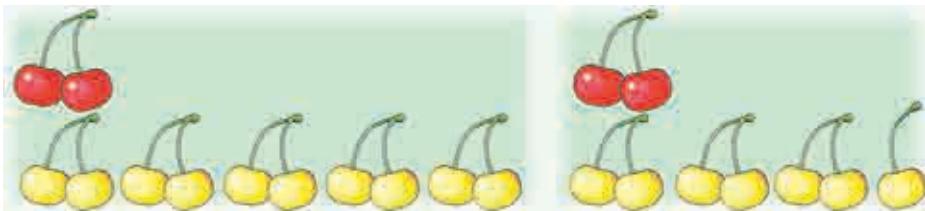
668. (Ағъзавий.) Керекли сайыларны сайла.

$\square \cdot 7 = 35$ $\square \cdot 7 = 21$ $\square \cdot 7 = 28$ $\square \cdot 7 = 14$

669. Балыкъчи 15 алабалыкъ тутты, хани балыгъы исе — 3 кере эксик. Балыкъчи эписи олып къач балыкъ тутты?

670*. Эки сайынынъ джемиси 18. Оларның биригини 4 буютсек, әқинджисини исе 4 эксильтсек, озь арасы тенъ сайыларны эльде этермиз. Башлангъыч къошулыджендарны тап.

671. Ресимлерде язылгъан языларны окъу.

Кырымзы кираз 2, сарысы исе — 5 кере зияде.

Кырымзы кираз 2, сарысы исе — 5 зияде.

❄ Эр бир ресимде къач сары кираз бар? Эр бир ресимде эписи олып къач кираз бар?

672°. Копекнинъ массасы 15 кг, пардошнынъ исе — 3 кере эксик. Пардошнынъ массасы не къадар? Копекнен пардошнынъ массасы не къадар?

● **673°.**

Сайылар	5 ве 9	4 ве 9	21 ве 3	21 ве 3	5 ве 8
Тапынъыз	арттыр- масыны	джеми- сиини	фаркыы- ны	болюн- месини	арттыр- масыны

5-ке БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

674. Ресимге бакъып, биригинъ арттырув амели, экиндjisининъ болюв амели олгъан эки меселе тертип эт. Биринджи меселени чезгенде 5 сайысы арттырыджы олсун, экинджи меселеде исе — болюджи.

675. $5 \cdot 7 = 35$ мусавийлигиден 5-ке болюв иfadесини тертип эт ве эсапла.

676. 5 сайысынынъ арттырув таблицасыны окъуп чыкъ (104 с.) ве бу таблицаны насыл тертип эткенлерини анълат.

5 .

2	3	4	5	6	7	8	9
↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
10	15	20	25	30	35	40	45

: 5

677. $25 : 5 + 7$ $(17 + 28) : 5$ $20 : 5 + 15$
 $35 : 5 - 7$ $(9 + 6) : 5$ $(20 + 15) : 5$

1 **678.** Беш тенъ сепетчикте 10 кг ябан мерсин бар. Бир сепетчикте къач килограмм ябан мерсин бар?

Акис меселе тертип эт.

2 **679.** 1 saatta ишчи 5 деталь япа. О, 40 детальни къач saatта япар?

3 **680.** Циркке 20 оғылан бала кельди, кызыз бала исе — 5 кере эксик. Циркке эписи олып къач бала кельди?

4 **681*.** Догъру дёрткошеликнинь бир тарафы 8 см, дигери исе 2 кере къыскъа. Бу догъру дёрткошеликни эки квадраткъа больмел мумкюнми?

5 **682°.** Банкада 2 л сют бар, бидонда исе — 8 кере зияде. Банканен бидонда эписи олып къач литр сют бар?

- **683°.** 1) 5 эксильт. 2) 5 кере эксильт.

13	72	85	100
20	30	35	45

7 **684.** (Агъзавий.)

Сайы	16	15	24	24
Тапынныз	ярысыны	учьте бирини	дёртте бирини	учьте бирини

685. $(25 + 20) : 5$ $(5 + 7) : 4$ $3 \cdot 5 + 25$
 $20 : 5 + 1$ $(9 - 5) \cdot 5$ $40 : 5 + 17$

686. Бир суткада къойдан 1 л сют сагъып алдылар, эчкiden 3 л, сыгъырдан, къойнен эчкiden алынгъан сюттен — 5 кере зияде. Сыгъырдан къач литр сют сагъып алдылар?

✳ Эписи олып къач литр сют сагъып алдылар?

687. 35 кг вишнеден къошаф япмакъ ичюн 10 кг сув алдылар, шекер исе, вишненен сувдан — 5 кере эксик. Къач килограмм шекер алдылар?

688. (Агъзавий.) 1) Мусавийликлерни ерине кетир.

$$\square : 5 = 8 \quad \square : 3 = 8 \quad \square : 4 = 8 \quad \square : 2 = 8$$

2) 40-къадже дёртлернен, 50-гедже бешлернен сай.

689*. Пакетнен уннынъ чекиси 3 кг. Теразенинъ бир табагъына 3 пакет ун къойдылар, дигерине исе — массасы 5 кг олгъан теразе ташыны. Насыл этип теразени мусавий этмек мумкүн?

690°.

>
<
=

 $45 : 5 > 8$ $40 : 5 \square 6$
 $5 \cdot 6 \square 33$ $4 : 2 \square 3$

● **691°.** Сабалыкъ аш япмакъ ичюн ашханеде 2 кг согъан, 3 кг хавуч алдылар, къартоп исе, согъаннен хавучтан, — 9 кере зияде. Къач килограмм къартоп алдылар?

692. Биринджи къызычыкъ дагъда 9 фындыкъ тапты, экиндjisisi — 6, учюнджиси исе бир шей тапмады. Эписи фындыкъларны олар тенъ этип болюшти. Эр бир къызычыкъка къачар фындыкъ тийди?

ИФАДЕЛЕРДЕ АМЕЛЛЕРНИ ЭДА ЭТМЕК НИЗАМЫ

693. Къавуслар ичиндеки ифаделерни эсап эткенде, сен насыл къайдеден файдаланырынъ?

$$2 + 2 + 7 \quad 75 - (13 - 6) \quad 5 \cdot (2 + 7) \quad 16 - 2 - 4$$
$$2 \cdot 2 \cdot 7 \quad 75 - 13 - 6 \quad 5 \cdot 2 + 7 \quad 16 : 2 : 4$$

694. Ифаделерде амеллерни эда этмек низамыны окъу ве эсапның дөгърулығыны тешкер.

- 1) **Къавуслары олгъан ифаделерде, башта,
къавуслар ичинде язылгъан
сайыларнен амельни эда этелер.**

$$36 - (25 + 4) = 36 - 29 = 7$$

- 2) **Къавуслары олмагъан ифаделерде тек къошув
ве чыкъарув я да тек арттырув ве болюв олса,
оларны язылгъан тертибинде эда этелер.**

$$40 - 12 + 8 = 36 \quad 57 - 9 - 20 = 28$$

$$24 : 4 : 3 = 2 \quad 12 : 3 \cdot 8 = 32 \quad 2 \cdot 2 \cdot 7 = 28$$

- 3) **Ифадеде къавуслар олмаса, башта невбетнен
арттырув ве болювни эда этелер, соң исе —
къошув ве чыкъарувны.**

$$24 - 8 : 4 = 24 - 2 = 22 \quad 4 \cdot 3 + 2 \cdot 6 = 12 + 12 = 24$$

695. $28 - 8 : 2 \quad 24 : 3 : 2 \quad (50 - 12) + (43 - 3)$

$$26 + 4 \cdot 3 \quad 2 \cdot 9 : 3 \quad (33 + 8) - (60 - 25)$$

696. Шыраны учь литрли ве беш литрли банкаларгъа къойдылар. 6 учь литрли ве 2 беш литрли банкада къач літр шыра бар? Меселени чезмек ичюн ифадени насыл этип тертип эткенлерини анълат. Ифаделерни яз ве оларның къыйметини эсапла.

$$3 \cdot 6 + 5 \cdot 2$$

697. Автобусның салонында 5 акъай отура, апайлар — 3 кере зияде. Салонда эписи олып къач пассажир бар?

 3 кере сёзюни 3-ке денъиштир. Меселени чез.

698°. 12 акъкъайын, 6 юке фиданы отурттылар, эмен фиданы исе, акъкъайыннен юкеден — 3 кере эксик. Къач эмен фиданы отурттылар?

● 699°. $21 : 3 + 7$ $36 - 36 : 4$ $(16 + 16) : 4$ $36 : 4 : 3$
 $40 - 20 : 5$ $28 - 28 : 4$ $38 + 12 : 4$ $10 : 2 \cdot 8$

700. (Ағызавий.)

$$\begin{array}{r} 5 \cdot 8 \\ - 16 \\ \hline : 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} 5 \cdot 2 \\ + 6 \\ \hline : 4 \end{array} \quad \begin{array}{r} 27 : 3 \\ : 3 \\ \hline \cdot 5 \end{array} \quad \begin{array}{r} 32 : 4 \\ : 2 \\ \hline \cdot 5 \end{array} \quad \begin{array}{r} 57 - 22 \\ : 5 \\ \hline + 8 \end{array}$$

701. Бир адамның 5 кокюши, 20 папиий бар, къазлары исе, кокюшлерден — 6 кере зияде. О адамның эписи олып къач сувда ялдагъан къушу бар?

Кокюшлер — 5	?
Папийлер — 20	
Къазлар – ?, кокюшлерден — 6 кере зияде	

702. Устаханеде 40 курсю аягъы бар эди. 8 курсю япқын соңъ, къач курсю аягъы къалды?

703. $17 + 5 - (13 - 8)$ $20 - 8 : 4$ $6 : 2 \cdot 3$
 $20 - (15 - 7) - 3$ $(20 - 8) : 4$ $6 : 3 \cdot 2$

704. (Ағызавий.) 1) 12, 15, 24 сайыларының учте бир пайыны тап.

2) 16, 20, 28 сайыларының дөртте бир пайыны тап

705. 21 ве 3 сайыларынен: къалымтысыны тапмакъ керек олгъан, сайны бир къач бирлик эксильтимек керек олгъан ве сайыларны тенъештиремек керек олгъан учь меселе тертип эт.

706*. Ганбол боюнджа ярышта бир команданың оюнджылары 21 очко къазанды, бу, дигер команданың къазанчындан 3 кере зияде. Оюнда сайы насыл олды?

707*. Дағъ четинде аланчыкъта чапкъалагъан тавшанларының 18 къулагъы бар эди. 4 тавшан къачып сакъланды. Аланчыкъта къач тавшан къалды?

708°. Эчкининъ массасы 20 кг, къазнынъ исе — 5 кг. Бир эчки ве 9 бойле къазнынъ массасы не къадар олур?

● **709°.** 12 сайсынынъ ярысыны, учтөн бир пайыны ве дөрттен бир пайыны тап.

710. $27 - 5 = 22$ ифадесиндеки сайыларнынъ ады не?

711. Эр бир фаркътан къошув амели олгъан ифаде тертип эт ве эсапла.

Нүмюн е. $12 - 7 = 5$, $5 + 7 = 12$.

$$28 - 5 \quad 68 - 12 \quad 43 - 26$$

712. Чыкъарувны къошувнен тешкер.

Нүмюн е. $85 - 21 = 64$, $64 + 21 = 85$.

$$25 - 9 = 16 \quad 63 - 8 = 55 \quad 80 - 7 = 73$$

Чыкъарувны къошувнен тешкермек ичюн, фаркъына чыкъарылыджыны къошмакъ мумкун. Эксилиджини эльде этсек, демек чезим дөгъру.

713. $63 - 9$, $78 - 25$ ифадени тешкерменен берабер эсапла.

714. $a = 7$ олгъан алда, эр бир ифаденинъ къыйметини тап.

$$a + 48 \quad 65 - a \quad 100 - (13 - a) \quad 4 \cdot a - 8$$

715. Къыскъа языгъа бакъып, меселелер тертип эт ве оларны чез.

1) Бар эди — ?

Сарф эттилер — 4 кг ве

5 кг

Къалды — 12 кг

2) Бар эди — ?

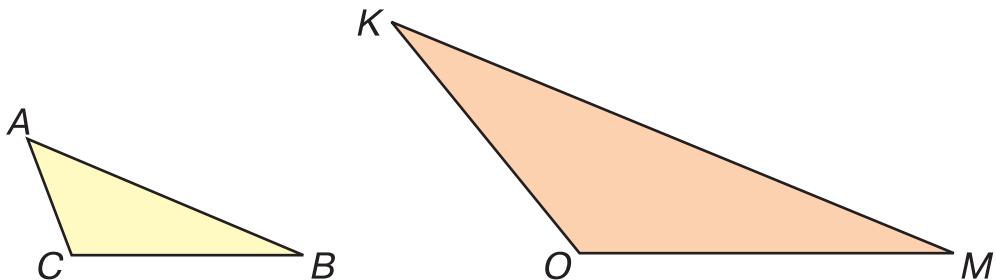
Кесип алдылар — 4 м ве

5 м

Къалды — 12 м

716. 100 кг бөгъдайны дегирменде чеккен соң 2 кг ирмик курьпеси ве 80 кг ун алдылар. Къалымтысыны ем чыкъынтысы тешкиль этти. Ем чыкъынтысы къач килограмм олды?

717. ABC ве KMO учъкошеликлерининъ периметрини тап ве оларны тенъештир.

$$718^{\circ} \cdot 5 \cdot 4$$

Q $21 + 24$

$$3 \cdot 8$$

$$24 - 19$$

$$45 - 36$$

$$20 - 5$$

$$15 + 6$$

$$9 : 3$$

719°. Бир тарелкада 12 помидор бар эди, экиндjisисинде исе 9. Сабалық ашы вакътында 8 помидор ашадылар. Къач помидор къалды? Меселени чешит усууларнен чез.

6 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

720. Эсапла. Къошувны арттырувгъа деньиштир.

$$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 \quad 6 + 6 + 6 + 6$$

721. $6 \cdot 7 = 42$ мусавийлигини окъу. Арттырыджы не косътере? $6 \cdot 7 = 42$ дөгъру олгъаныны насыл тешкермек мумкюн?

722. Таблицаны насыл тертип эткенлерини анълат.

$$6 + 6 \qquad \qquad \qquad 6 \cdot 2 = 12$$

$$\underline{6 + 6 + 6} \qquad \qquad \qquad 6 \cdot 3 = 18$$

$$\underline{\underline{6 + 6 + 6 + 6}} \qquad \qquad \qquad 6 \cdot 4 = 24$$

$$6 + 6 + 6 + 6 + 6 \qquad \qquad \qquad 6 \cdot 5 = 30$$

$$6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 \qquad \qquad \qquad 6 \cdot 6 = 36$$

$$6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 \qquad \qquad \qquad 6 \cdot 7 = 42$$

$$6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 \qquad \qquad \qquad 6 \cdot 8 = 48$$

$$6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 \qquad \qquad \qquad 6 \cdot 9 = 54$$

Сонъ кельген нетиджени алдын кельген нетиджеден насыл эльде этмек мумкюн?

$$723. 6 \cdot 8 + 23 \quad 50 - 6 \cdot 5 \quad 6 \cdot 9 - 6 \cdot 5 \quad 6 \cdot 2 : 3$$

724. (Агъзавий.) Къутуда, эр сырда 6-шар кубиги ол-гъан 5 сыра кубик бар эди. Къутуда эписи олып къач кубик бар эди?

725. Талебе кягъыттан 4 квадрат, 6 دائре кесип чыкъарды, учъкошелик исе, دائрелерден — 3 кере зияде. Талебе эписи олып къач чокъкошелик кесип чыкъарды?

726. Таблицагъа бакъып меселе тертип эт. Чезимини тешкер.

Сатын алдылар	Фияты	Микъдары	Алынгъан шейлерниң фияты
Тарелкалар Чанакълар	4 грн 6 грн	5 дане 4 дане	?

Ч е з и м:

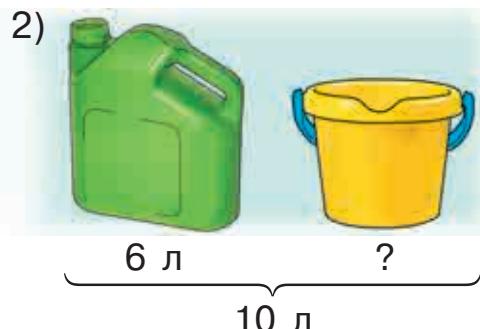
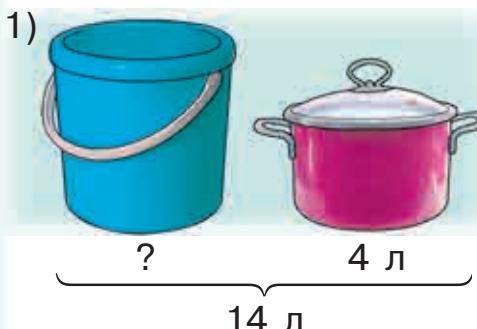
$$4 \cdot 5 + 6 \cdot 4 = 44 \text{ (грн)}$$

727. $a = 8$ олгъан алда, ифадениң къыйметини эсапла.

$$a + 6 - a \quad a : 4 + a \quad (a + 7) : 5$$

$$\begin{array}{lll} 728^\circ. & 6 \cdot 2 - 12 & 60 - 6 \cdot 4 \\ & 6 \cdot 3 + 12 & 30 + 6 \cdot 5 \end{array} \quad \begin{array}{lll} & 6 \cdot 6 + 6 \cdot 7 & 6 \cdot 9 - 6 \cdot 8 \end{array}$$

● **729°.** Ресимлерге бакъып меселелер тертип эт ве чез.

② **730.** 1) Эменинъ 12 пытагъы бар, эр бир пытакъта 4 къуш ювасы, эр бир ювада 7 къуш баласы бар. Недир бу?

2) Ашамай ве ичмей, лякин юре ве ура.

731. Сутканың күйсімларының айт. Суткада көч саат, көч сание олғаныны хатырла.

1 сутка = 24 с.
1 с = 60 дақъ.
1 дақъ. = 60 сан.

Вакыттың сааткә бағып айталар. Бир суткада *акъреп* (саат оқығы) еки толу дёнюм (оборот) япа. *Дақъкъа* оқығы толу дёнюмни 1 саатта япа, сание оқығы исе — 1 дақъкъада.

Ресимни диккәтнен бағып айт көч саат көч дақъкъа кечкенини айт.

732. 1) Эр саатта саат көч косытерильгенини яз.

2) 10 дақъкъадан соң сааттар не косытереджегини яз.

733. Дерс 40 дақъ. девам эте, тенеффюс — 10 дақъ. Дерснен тенеффюс не көдәр вакыт девам эте? 50 дақъ. 1 сааттан, не көдәр эксик?

734. Ифаделернин көйметини әсапла. Чыкъарув амели соңунда япылғанларыны язып ал.

$$72 - 5 \cdot 8$$

$$(60 - 40) : 4$$

$$6 \cdot 7 - 42$$

$$32 - 7 + 8$$

$$44 - (7 + 17)$$

$$18 : (12 - 9)$$

735. Биринджи сайы 3, экиндjisisi — 6 көре зияде, учонджиси исе, экиндjisisinden — 2 көре эксик. Учонджи сайыны тап.

Бириндjisisi — 3

Экиндjisisi — ?, бириндjisisinden 6 көре зияде

Учонджиси — ?, экиндjisisinden 2 көре эксик

736*. Осип барув тертибинде, нетиджелер янында арифлерни къойып, сёзни тап. Бу недир?

$$\text{Е} \mid 6 \cdot 3 - 8$$

$$\text{Й} \mid 30 : 5 + 17$$

$$3 \mid 6 \cdot 9 - 24$$

$$\text{П} \mid 45 - 6 \cdot 7$$

$$\text{Ж} \mid 26 + 6 \cdot 5$$

$$\text{А} \mid 5 \cdot 6 + 18$$

1

737°. «Чебер эллөр» тёгерегине \square къызы бала бара, огълан балаларның сайысы исе — 4 кере эксик. Тёгерекке эписи олып къач бала къаттай? (Сайыны сайлап ал ве меселени чез).

2

738°. Ифаделерниң къыйметини эсапла. Башта чыкъарув амели япылгъанларыны язып ал.

$$13 - 6 + 5$$

$$13 - (6 + 5)$$

$$12 - 6 \cdot 2$$

$$(12 - 6) - 2$$

$$6 \cdot 9 - 3$$

$$6 - (7 - 3)$$

3

739. Мусавийликлерни ерине кетир.

$$5 \cdot 5 + 5 = 5 \cdot \square$$

$$5 \cdot 9 - 5 = 5 \cdot \square$$

$$5 \cdot 6 + 5 + 5 = 5 \cdot \square$$

$$5 \cdot 8 - 5 - 5 = 5 \cdot \square$$

4

740. Буюк тенеффюс башланды.

Буюк тенеффюс битти.

5

6

Буюк тенеффюс не къадар девам этти?

7

741. Балалар багъчасына 4 кг банан кетирдилер, алма, банандан 28 кг зияде, эрик исе, алмадан — 4 кере эксик. Балалар багъчасына къач килограмм эрик кетирдилер?

8

Ч е з и м:

1) $4 + 28 = 32$ (кг)

2) $32 : 4 = 8$ (кг)

Эр бир амель вакътында не бильдик, анълат.

742. Уйлелик аш япмакъ ичюн 36 кг къартоп алдылар, къапыста къартоптан — 4 кере эксик, согъан исе, къапыстыдан 3 кере эксик. Къач килограмм согъан алдылар?

✳ Эписи олып къач килограмм зарзават алдылар?

743. $12 \text{ см} : 3$ $12 \text{ см} : 3 \text{ см}$ $12 \text{ см} - 3 \text{ см}$

$2 \text{ дм} + 3 \text{ см}$ $1 \text{ дм} - 3 \text{ см}$ $2 \text{ дм} - 3 \text{ см}$

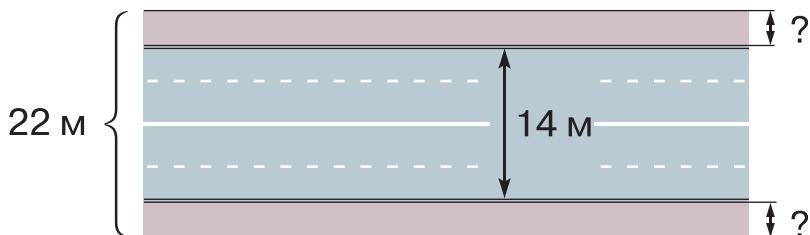
$4 \text{ см} \cdot 4$ $5 \cdot 2 \text{ дм}$ $3 \text{ см} + 5 \text{ дм}$

744*. Винни-Пухнынъ 12 шары бар эди, Пятачокнынъ — 6. Оларда тень микъдарда шар олмасы ичюн не япмакъ керек?

745. $100 - 36 : 4$ $48 + 6 - 7$ $24 : (13 - 9)$

$54 - 45 : 5$ $(85 - 65) : 5$ $(60 - 24) : 4$

746°. Сокъақъынынъ кенълиги 22 м, машналарнынъ юрьген къысмы 14 м. Эки тень къалдырымнынъ эр биригининъ кенълиги не къадар?

● **747°.** Биринджи сайы 12, экиндjisisi биринджисинден — 2 кере эксик, учонджиси исе, экиндjisисинден — 8 кере зияде. Учонджи сайыны тап.

748. Ифаделерни яз ве оларның къыйметини эсапла.

- 1) 8 ве 16 сайыларының джемисини 4-ке бөль.
- 2) 6 сайысыны 20 ве 12 сайыларының фаркъынен артыр.
- 3) 40 ве 12 сайыларының фаркъыны 4 кере эксильт.
- 4) 60-ны 5 ве 9 сайыларының арттырмасы къадар эксильт.

1

749. Саат, талебениң математикадан эв вазифесини башлап япқан вакытыны косытре. 20 дақь-дан о, эв вазифесини япып битире. Талебе эв вазифесини saat къачта битирди?

2

750. Саатларның әр бири saat къачны косытере?

3

4

5

751. Лентаның узунлығы 6 м. Учь бойле лентаның умумий узунлығы не къадар олур?

6

752. Сафетниң бабасы 2 кг алма, 6 кг къартоп сатын алды, арmut исе, къартоптан — 2 кере эксик. Сафетниң бабасы эписи олып къач килограмм мейва алды?

7

753*. Мусавийликлер догъру олмасы ичюн къавусларны къой.

$$\begin{array}{lll} 6 \cdot 4 - 2 = 12 & 31 - 10 - 3 = 24 & 12 : 2 + 2 = 3 \\ 6 - 2 \cdot 3 = 12 & 40 - 15 : 5 = 5 & 16 : 4 : 2 = 8 \end{array}$$

8

754°. 5 м узунлығында лентадан 6 дм-ден учь парча кесип алдылар. Лентаның узунлығы не къадар олды?

9

755°. $1 \text{ м} - 3 \text{ дм}$ $1 \text{ м} - 3 \text{ см}$ $1 \text{ м} 2 \text{ дм} : 3$
 $1 \text{ дм} - 4 \text{ см}$ $2 \text{ дм} - 2 \text{ см}$ $2 \text{ дм} 8 \text{ см} : 4$

6-гъа БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

756. $6 \cdot 7 = 42$ мусавийлигинден 6-гъа болюв ифадесини тертип эт.

757. Таблицаны насыл тертип эткенлерини аньлат. Оны эзберле.

6 ·	2	3	4	5	6	7	8	9
	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
	12	18	24	30	36	42	48	54

: 6

$$\begin{array}{lll} 758. 30 : 6 + 17 & 60 - 24 : 6 & (96 - 42) : 6 \\ 54 : 6 - 48 : 6 & 96 - 42 : 6 & 12 : 6 + 18 : 6 \end{array}$$

759. $42 : 6 = 7$ мусавийлиги насыл арттырмадан япылгъян?

760. Меселелерни оқыу. Берильген ифаделер ичинден ойлесини тап, къайсынен олар чезиле.

1) Кызычыкъя, ичинде 25 сары, 10 гульгули, ешиллери исе, сарынен гульгулилерден — 5 кере эксик олған къанфет такъымы багышладылар. Къач ешиль къанфет бар эди?

2) Автобуста 10 апай, 25 акъай, балалар исе, акъайлардан — 5 кере эксик. Автобуста балаларнен апайлар къач адамны тешкиль эте эди?

$$(25 - 5) + 10 \quad 25 : 5 + 10 \quad (25 + 10) : 5$$

Биринджи ифадеге бакъып озь меселенъни тертип эт.

761. Къыймети янълыш эсап этильген ифаделерни тап. Тюшюнип бакъ, не ичюн янълыш япылды?

$$21 : 3 + 4 = 3 \quad 45 - 6 \cdot 5 = 15 \quad 28 - 8 : 4 = 5$$
$$90 - 30 : 6 = 85 \quad 41 - 21 - 5 = 25 \quad 36 + 18 : 3 = 42$$

762. 6 грн тургъан 4 оюнджакъ сатын алдылар. Эписи олып 24 грн бердилер. Эр бир ифадени эсап этип, не билирмиз?

1
1
 $6 \cdot 4$

2
2
 $24 : 6$

3
3
 $24 : 4$

763°. 1 кг крахмал япмакъ ичюн 6 кг къартоп алалар. 30 кг къартоптан не къадар крахмал япмакъ мумкүн?

● **764°.** $54 - 54 : 6 \quad 18 : 6 + 8 \quad 48 : 6 + 42 : 6$
 $24 + 36 : 6 \quad 3 \cdot 8 : 6 \quad 24 - 6 + 12 : 6$

765. (Агъзавий.) Тек биринджи амельни яп.

$$30 - 42 : 6 \quad 30 : 6 - 5 \quad 48 - (13 - 6)$$
$$(90 - 42) : 6 \quad 24 : 6 - 2 \quad 24 : (6 - 2)$$

766. Къазнынъ массасы 5 кг. Бойле 4 къазнынъ массасы не къадар олур?

5
5
Акис меселе тертип эт.

767. Тенъ кельген 6 уфакъ пасылканынъ массасы 18 кг, балабан пасылканынъ массасы исе 8 кг. Уфакъ пасылканынъ массасы, балабан пасылканынъ массасындан, къач килограмм эксик?

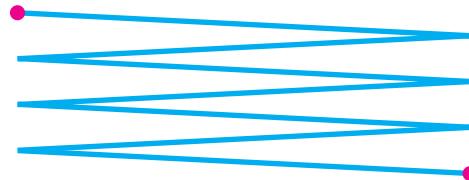
7
7
768. 6 тенъ бидонда 24 л сув бар, къопкъада исе — 10 л. Къопкъада, бидонгъа нисбетен, къач литр сув зияде?

8
8
769. Эр бир ифадеде биринджи ве экинджи арттырыджыны айт, соңь исе арттырманы тап.

$$2 \cdot (4 + 3) \quad 6 \cdot (24 : 3) \quad (51 - 45) \cdot 4 \quad (12 : 2) \cdot 5$$

9
9
Н у м ю н е . 2 — биринджи арттырыджы, $(4 + 3)$ — экинджи арттырыджы, 14 — арттырма.

770. Сыныкъ сзызыкънынъ къошув амелинен узунлыгъыны тап. Джевабыны сантимерт эсабынен, соң исе — дециметр ве сантиметр эсабынен яз.

771*. $12 : 2 + 2 \cdot 2$ ифадесинде къавусларны ойле къой, эсап эткен соң 6; 2 джемиси эльде этильсин.

$$\begin{array}{lll} 772^\circ. & 21 - 35 : 5 & 4 \cdot 5 - 10 : 2 \\ & (55 - 19) : 6 & 40 - 18 : 3 \\ & & 81 + 48 : 6 \end{array}$$

● **773°.** Бузавнынъ массасы 42 кг, кокюшнинъ — 6 кере эксик, тавукънынъ исе, кокюштен — 4 кг эксик. Тавукънынъ массасы не къадар?

774. Музейге япылгъан экскурсия 50 дақъ. девам этти ве saat 15-ни 10 дақъ. кечкенде битти. Экскурсия saat къачта башланды?

775. 1) Бассейнгө 48 оғылан бала бара, кызыз балалар исе — 6 кере эксик. Бассейнгө эписи олып къач бала бара?

2) Сыныфта 18 оғылан бала, кызыз балалар исе — 6 эксик. Сыныфта эписи олып къач бала бар?

776. Таблицагъа бакъып ифаде тертип эт ве эсапла.

Эксилиджи	$6 \cdot 7$	$36 : 4$	45	94	$6 \cdot 8$
Чыкъарылышты	$6 : 3$	$18 : 6$	$81 - 57$	$54 : 6$	29

Нүмюн е. $6 \cdot 7 - 6 : 3 = 42 - 2 = 40$.

777. Мусавийликни ерине кетир.

$$\begin{array}{lll} \square \cdot 6 = 24 & \square : 6 = 5 & 12 - (\square + 4) = 2 \\ 12 - \square = 6 & \square - 6 = 8 & 43 - (20 + \square) = 13 \end{array}$$

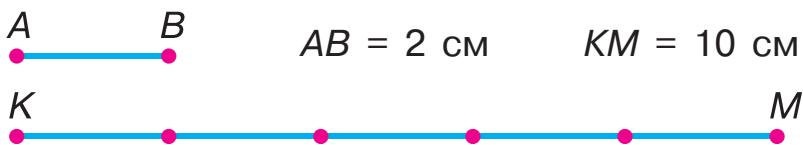
778*. Догъру дёрткошелик сыз ве онынъ ичинде эки кесикни ойле сыз, анда 2-шер учъкошелик, дёрткошелик ве бешкошелик коръмек мумкцион олсун.

779°. $a = 6$, $a = 3$ олгъан алда, $a \cdot 9$ ифадесининъ къыйметини тап.

780°. Фемининъ бабасы 5 тенъ чильтерде 15 кг къартоп ве 4 кг хавуч сатын алды. Феми бир чильтер къартоп ве хавучны алып кетмеге ярдым этти. Феми къач килограмм зарзават алып кетти?

БҮЮКЛИКЛЕР ВЕ САЙЫЛАРНЫНЪ ТЕНЬЕШТИРИЛЬМЕСИ

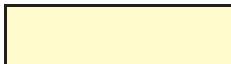
781. 1) Ресимни бакъ ве языларны окъу.

10 см-ни 2-шер см этип боль: $10 : 2 = 5$ (кере). AB кесиги KM кесигинде 5 кере сыгъды. AB кесиги KM кесигинден 5 кере эксик. KM кесиги AB кесигинден 5 кере узун.

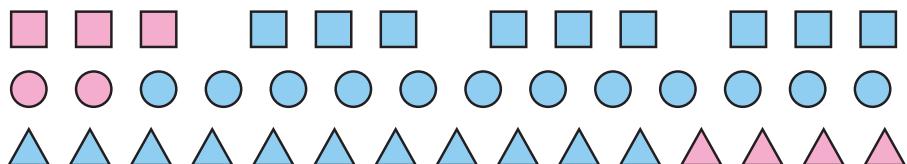
2) $AB = 12$ см ве $KM = 3$ см кельген кесиклер сыз. AB -ни 3-ер см этип боль. KM , AB -ден къач кере къыскъа олгъаныны амельнен биль.

782. Ёлачыкъларнынъ узунлыгъыны ольче. Сары ёлачыкъ, гульгюлиден къач кере къыскъа, тап.

Бир сайы, дигер сайыдан къач кере зияде я да эксик олгъаныны тапмакъ ичюн, зияде сайыны эксик сайыгъа больмек керек.

783. Эр бир сырода, гульгюли шекиллерге нисбетен, къач кере зияде мавы шекиль бар?

784. Биринджи сайы 18, экинджиси исе 6. Экинджи сайы, биринджисинден, къач кере эксик? Экинджи сайынынъ бирликлери, биринджисине нисбетен, къач бирлик эксик?

$$785. \quad 6 \cdot 5 + 54 : 6$$

$$48 - 28 : 4$$

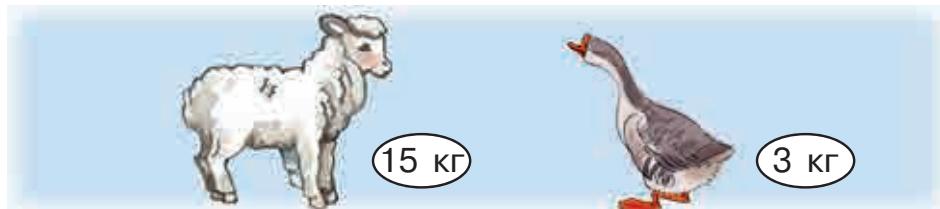
$$24 : 6 : 2$$

$$40 : 5 - 20 : 5$$

$$(48 - 28) : 4$$

$$24 : (6 : 2)$$

786. Къозунынъ массасы, къаз анасынынъ массасындан, къач кере зияде? Къаз анасынынъ массасы, къозунынъ массасына нисбетен, къач кере эксик?

Ресимге бакъып даа суаль бер.

787. Изетнинъ бабасы 32 яшында, анасы исе ондан 4 яш кичик. Изет анасындан, 4 кере кичик олгъан алда, о къач яшында?

788*. Дёрткошеликтен 1 кошесини кесип алдылар. Мейданға кельген шекильде къач коше олды?

789°. Ифаделерни яз ве оларнынъ къыйметини эсап этип тап.

1) 48 ве 8 сайыларынынъ болюнмесини 2 кере эксилт.

2) 3 ве 8 сайыларынынъ арттырмасыны 27-ге арттыр.

● 790°. Кочюриджи 5 с ишлеп, 39 л якъарлықъ сарф этти. Бу кочюриджиге 1 с ишлемеси ичюн не къадар якъарлықъ керек?

791.

$$73 - \begin{array}{l} 42 : 6 \\ 54 : 6 \\ 40 : 5 \end{array}$$

$$45 : 5 \begin{array}{l} 6 \cdot 7 \\ 4 \cdot 7 \end{array}$$

$$+ 35 \begin{array}{l} 6 \cdot 7 \\ 4 \cdot 7 \end{array}$$

1 792. Багъчада 5 эски вишне терегини тамырындан чыкъардылар. Оларның ерине 15 фидан отурттылар. Чыкъарылған эски тереклерге нисбетен, не къадар зияде вишне фиданы отурттылар?

2 793. Тутъял япмакъ ичюн 2 стакан крахмал ве 18 стакан сув алдылар. Сувгъа коре, къач кере эксик крахмал алдылар?

Джевабы 18 олгъан акис меселе тертип эт.

794. $20 - \square = 4$

$35 - \square = 3$

$100 - \square = 5$

$\square + 30 = 80$

$\square - 8 = 80$

$30 - \square = 1$

795. $1 \text{ м} - 5 \text{ дм}$

$5 \text{ см} \cdot 5$

$1 \text{ м} - 5 \text{ см}$

$15 \text{ см} : 5$

$1 \text{ дм} 2 \text{ см} : 3$

$1 \text{ м} 6 \text{ дм} - 8 \text{ дм}$

6 796*. Оператор 3 саатта компьютерде 15 саифе метин джыя. 4 оператор 1 саатта къач саифе джыяр.

7 797°. Бир къызының анасы 24 яшында, къызы исе 4 яшында. Къызы, анасына бакъъянда, къач яш кичик?

8 798°. $28 + 6 \cdot 2$

$(36 - 12) : 6$

$5 \cdot 8 - 26$

$36 - 12 : 6$

$48 : 8 + 4$

7 САЙЫСЫНЫНЬ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

799. $7 \cdot 8 = 56$ олғаныны насыл этип тешкермек мумкүн?

800. Таблицаны насыл тертип эткенлерини аньлат.

$$7 + 7$$

$$7 \cdot 2 = 14$$

$$7 + 7 + 7$$

$$7 \cdot 3 = 21$$

$$7 + 7 + 7 + 7$$

$$7 \cdot 4 = 28$$

$$7 + 7 + 7 + 7 + 7$$

$$7 \cdot 5 = 35$$

$$7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7$$

$$7 \cdot 6 = 42$$

$$7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7$$

$$7 \cdot 7 = 49$$

$$7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7$$

$$7 \cdot 8 = 56$$

$$7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7$$

$$7 \cdot 9 = 63$$

801. $7 \cdot 7 + 21$ $7 \cdot 9 - 40$ $7 \cdot 6 + 7 \cdot 4$
 $60 - 7 \cdot 2$ $25 + 7 \cdot 3$ $(35 - 28) \cdot 5$

802. Бир бригада блоклардан 7 куньде бир дача эвчиги япа. Бу бригада бойле 4 эвчикни къач куньде япып битирир?

803. Трактор 6 saat ишлеп, 42 л якъарлық сарф эте. Бойле 3 трактор 1 saatта къач литр якъарлық сарф этер?

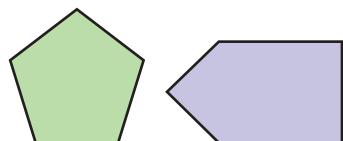
804. Нумюнеге бакъып, эр бир мусавийликтен даа бир дане яп.

$$14 - 8 = 6 \quad 25 - 6 = 19 \quad 85 - 25 = 60$$

Н у м ю н е. $14 - 5 = 9$, $14 - 9 = 5$.

Эксилиджиден фаркъыны чыкъарсакъ не эльде этермиз, аньлат.

805*. Кягъыт бешкошеликтен дөгъру сзықытан юрип, учъкошелик кесип алдылар. Насыл шекиллер ола бильди? Оларны сыйз.

806°. 6 тенъ ящикте 30 кг лимон бар. Бош ящикнинъ массасы 3 кг. Лимонлар олгъан ящикнинъ массасы не къадар?

● **807°.** $7 \cdot 7 + 13$ $7 \cdot 9 - 7 \cdot 5$ $(14 + 14) : 4$
 $40 - 7 \cdot 4$ $(23 - 16) \cdot 5$ $7 \cdot 8 - 24$

808. Ишчи 1 saatта 2 деталь ишлей эди. Янъы тезьяларда о 1 saatта 9 деталь ишлеп башлады. Ишчи 8 saatта къач деталь зияде ишлеп башлады?

809. Берильген шартларнен суаллерге джевап бер.

Биринджи сайы 45, экиндjisи исе — 5 кере эксик.

- 1) Экинджи сайы насыл сайы?
- 2) Экинджи сайы, биринджисине коре, не къадар эксик?

810. Ифаделерни эсапла. Соňки амели арттырувнен олгъан ифаделерни язып ал.

4 $7 \cdot 3 + 7 \cdot 5$ $24 : 3 - 2$ $80 - 7 - 9$ $19 - 2 - 9$
 $7 \cdot (3 + 5)$ $24 : (3 - 2)$ $(12 - 5) \cdot 7$ $(9 - 2) \cdot 9$

811. Талятнынъ альбомында учь саифеде 7-шер марка ве пакет ичинде 18 маркасы бар. Эписи олып не къадар марка бар?

5 **812.** $7 \cdot 5$ $(9 - 5) \cdot 4$ $36 : 4$
 $\text{Q} \quad 28 + 8$ $35 - 7$ $(16 - 2) : 2$

813*. Берильген фикирлернинъ къайсы бирилери эр вакъыт дөгъру сайыла, къайсылары исе — янълыш, къайсылары исе дөгъру ве янълыш ола биле?

- 1) Эки къыйметли сайы бир къыйметли сайыдан зияде.
- 2) Эксилиджи фаркътан зияде.
- 3) Чыкъарылыджы фаркътан зияде.
- 4) Джеми къошулыджынен мусавий кельмей.
- 5) Баба къартбабадан эсли.

814°. Санада 2 сырода 7-шер къыз ве 6-шар огълан олгъан хор йыр иджра эте эди. Хорда эписи олып къач бала бар?

● **815°.** Таблицагъа бакъып ифаделерни эсапла.

Болюниджи	24	40 – 8	17 + 18	45	36 : 4	6 · 3
Болюджи	6	4	5	13 – 8	3	2

816. $k = 12, 24, 36, 54$ олгъан такъдирде, $k : 6$ ифадесининъ къыйметини эсапла.

817. $5 \cdot 6 > 5 \cdot \square$ $7 \cdot 4 < 7 \cdot \square$ $6 \cdot 6 + 6 = 6 \cdot \square$

818. 54-ни белли олмагъан сайыгъа эксильттилер ве 32 эльде эттилер. Белли олмагъан сайыны тап.

819. Тек джевапларны яз.

Къач кере: 6 грн 2 грн-дан зияде? 30 м 6 м-ден зияде? 2 saat 8 saatтан эксик? 18 кг 3 кг-дан зияде? 5 dm 40 dm-ден эксик?

820. (Агъзавий.) Агъач киришнинъ массасы 6 кг, айны бойле ольчюде демир киришнинъ массасы исе 8 кере зияде. Демир киришнинъ массасы не къадар? О, агъач киришнинъ массасына нисбетен, къач килограмм зияде?

821. Почтаджы китапханеге 3 журнал, 1 рисале ве 12 газета кетирди. Почтаджы, журналнен рисалелерге коре, къач кере зияде газета кетирди?

822. Эсапла. Соңки амели къошув олгъан ифаделерде экинджи къошулыджынынъ тюбюни сыйз.

$$\begin{array}{lll} 5 \cdot 9 + 15 & 80 - 7 \cdot 7 & 7 \cdot 8 + 36 : 6 \\ 40 - 5 \cdot 4 & 20 + 7 \cdot 9 & (18 - 12) \cdot 7 \end{array}$$

823*. 8 сайысыны эки къошулыджы этип, чешит-чешит большек мумкүн. Арттырув вакътында энъ буюк арттырманы къайсы чифтлернинъ бири бере?

824°. 5 кг хыяр, 4 кг помидор ве 3 кг алма сатын алдылар. Алма, зарзаватқа бакъкъанда, къач кере эксик алдылар?

● 825°. Узунлыгъы 5 см, кенълиги исе — 2 см эксик олгъан дөгъру дёрткошелик сыз. Онынъ периметрини тап.

7-ге БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

1 826. Эр бир арттырмадан 7-ге болюнген ифаде тертип эт ве эсапла.

$$7 \cdot 2 = 14$$

$$7 \cdot 6 = 42$$

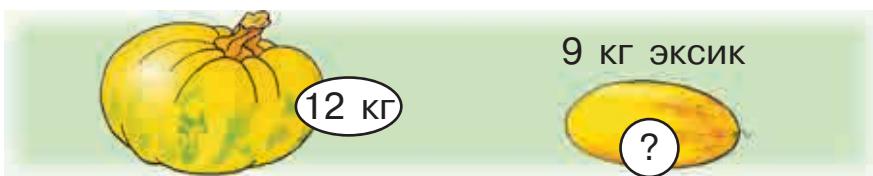
$$7 \cdot 9 = 63$$

2 827. 7-ге болюв таблицасыны насыл тертип эткенлерини анълат. Таблицаны окъу.

3	7 ·	<table border="1"><tr><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td></tr></table>	2	3	4	5	6	7	8	9	\uparrow								
2	3	4	5	6	7	8	9												
4	14	<table border="1"><tr><td>14</td><td>21</td><td>28</td><td>35</td><td>42</td><td>49</td><td>56</td><td>63</td></tr></table>	14	21	28	35	42	49	56	63	:	7							
14	21	28	35	42	49	56	63												

5 828. $49 : 7 + 14$ $60 - 63 : 7$ $(68 - 26) : 7$ $21 : 7 + 0$
 $42 : 7 - 5$ $81 - 56 : 7$ $35 - 14 : 7$ $28 : 7 - 4$

6 829. Ресимге бакъып меселе тертип эт ве чез.

7 Къабакъыныъ массасы, къавунныъ массасына коре, къач кере зияде?

8 830. Биринджи сайы 5, экинджиси исе — 30-ъа зияде. Биринджи сайы, экинджисине коре, къач кере эксик?

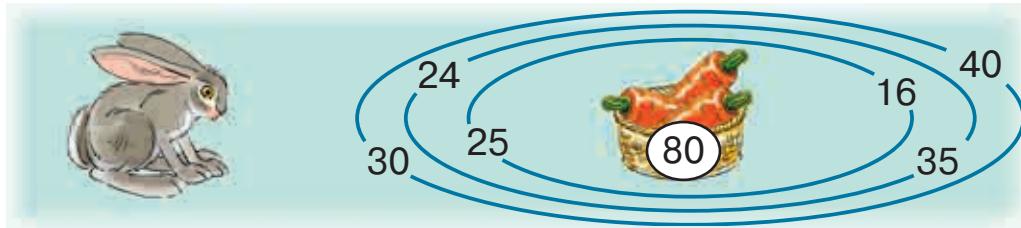
831. Бош козенеклерни толдур.

$$\square \cdot 6 = 18$$

$$\square \cdot 5 = 35$$

$$\square \cdot 7 = 21$$

832*. Л а б и р и н т. Меркезге кеткен ёлны косътер. Ёлдаки араба къапы янынларында язылгъан сайыларның джемиси меркезде язылгъан сайыгъа мусавий кельмек керек.

833°. Табицаны сыз ве онынъ ичине берильген ве къыдырылгъан сайыларны яз.

a	28	63	54	56	48	49	36
b	7	7	6	7	6	7	6
$a : b$							

● 834°. 7 кг шекер алмакъ ичюн 42 кг шекер чюкюндири сарф эттилер. 1 кг шекер алмакъ ичюн къач килограмм шекер чюкюндири керек оладжакъ?

❄ Акис меселе тертип эт.

835. 6-шар этип 60-къадже, 7-шер этип 70-кедже сай.

836. Ифаделерден ве сайыларның къыйметинден дөгъру мусавийлик тертип эт.

Н у м ю н е. $7 \cdot 7 + 7 = 56$.

$$\begin{array}{lll} 7 \cdot 7 + 7 & (2 + 5) \cdot 7 & 8 : 4 \cdot 7 \\ 63 - 21 : 7 & 48 - 8 : 2 & 3 \cdot 3 \cdot 3 \end{array}$$

49	56	14
27	60	44

837. Киоскта тенеффюскедже 42 грн-лыкъ 7 бир чешит открытка саттылар. Тенеффюстен соң даа 45 грн-лыкъ 5 открытка саттылар. Бир куньде сатылгъан открыткалар ичюн къач гривна эльде эттилер?

❄ Меселенинъ шартына бакъып даа бир суаль бер.

838. Ресимдеки малюматкъа ве суаллерге бакъып, аша-
гъыдакилерни бильмек ичүн, сайы ифаделери тертип эт:

- 1) къач зумбуль ве фикус асрап чыкъардылар;
- 2) фикуслар, крокуслагъа нисбетен, не къадар эксик;
- 3) фикуслар, зумбулларге коре, не къадар зияде.

1
25 дане
Зумбуль

30 дане

Фикус

75 дане

Крокус

839. Спорт лагерине 24 футболджы кельди, хоккейджи-
лер — 3 кере эксик. Футболджылар, хоккейджилерге коре,
къач кере зияде олып кельди?

840*. Сайыларны тап ве мусавийликлерни яз.

4
28 7-ден кере зияде; 54 6-дан кере зияде;
7 35-тен кере эксик ве 63-тен кере эксик.

841°. Фермер 21 кг къырмызы ве 14 кг гульгули
помидорны 7-шер кг этип ящиклерге къоймагъа истей.
Къач ящик керек?

6
842°. $28 : 7 + 49$ $7 \cdot 3 + 7 \cdot 6$ $70 - 56 : 7$
 $63 - 63 : 7$ $7 - 6 + 7 \cdot 2$ $42 : (12 - 5)$

843. Эсапларны битир.

7
 $6 \cdot 3 = 18$ $7 \cdot 4 = 28$ $5 \cdot 7 = \square$ $6 \cdot 5 = \square$
 $18 : 6 = 3$ $28 : 7 = \square$ $35 : 5 = \square$ $30 : 5 = \square$
 $18 : 3 = 6$ $28 : 4 = \square$ $35 : 7 = \square$ $30 : 6 = \square$

9
Арттырманы арттырыдьынен бөлсек, не эльде этер-
миз? $a \cdot b = c$ олгъан алда, $c : a$ ве $c : b$ болюнмелери неге
мусавий олур?

844. (Агъзавий.) Белли олмагъан арттырыджыларны тап.

$$\square \cdot 2 = 12$$

$$\square \cdot 3 = 15$$

$$4 \cdot \square = 20$$

845. 7 оғылан бала 35 къайсыны озъара тенъ этип больдилер. Эр бир балагъа къач къайсы тииди?

Акис меселе тертип эт.

846. Озенниң кенълиги 20 м. Сув ташкъан вакъытта озенниң бир тарафыны 6 м кенълигинде сув басты, дигер тарафыны исе — 3 кере узакъча. Сув ташкъыны вакътында озенниң кенълиги не къадар олды?

$$20 + 6 + 6 \cdot 3 = \square$$

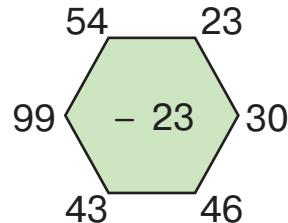
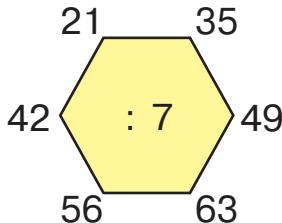
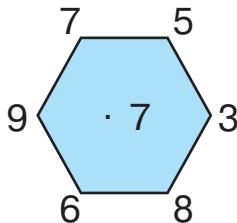
Тертип этильген ифадеде $20 + 6$ ве $6 \cdot 3$ къошулыджылары не бильдире, аньлат. Меселени соңуна дже чез.

847*. 18 л помидор шырасыны эки литрлик банкаларға къойдылар ве о къадар даа шыраны учь литрлик банкаларға къойдылар. Эписи олып къач банка шыра олды?

$$\begin{array}{lll} 848^\circ. \quad 56 : 7 + 22 & 22 - 56 : 7 & (14 + 28) : 7 \\ 14 + 28 : 7 & 63 : 7 : 3 & 42 : 6 \cdot 7 \end{array}$$

849°. Бир йылда къасабада, эр бириnde 4 квартирасы олған 6 эв ве эки квартирасы олған 8 эв къурдылар. Эписи олып, къасабада бир йылда къач квартира къурдылар?

850. (Агъзавий.) Эсапны эда эт.

851. Догъру олмагъан мусавийликлерни догъуртып яз.

$$65 - 3 = 35$$

$$90 - 9 = 99$$

$$100 - 0 = 10$$

$$21 - 5 = 16$$

$$60 - 3 = 67$$

$$35 : 5 + 2 = 5$$

$$35 : (5 + 2) = 5$$

$$20 - 6 : 2 = 7$$

$$1 + 7 \cdot 7 = 51$$

852. Таблицадаки малюматқа бакъып, ифаделер тертип эт ве чез.

Болюниджи	36 – 6	18	36 : 4	70 – 7	25 + 17	6 · 4
Болюджи	6	2 + 4	3	7	7	3

853. Тёгеректе 7 кызы бала бар, оғылан бала исе — 3 кере зияде. Тёгеректе оғылан балалар, кызы балаларға коре, не къадар зияде?

1 Суальни ойле деңештири, соңки амели къошув олсун.

2 **854.** 1) Экиндже сыныфта 30 талебе бар. 14 талебе байрамлық оюн азырлай, 7-си йырлар орене, къалғаны исе шишир эзберлей. Къач талебе шишир эзберлей?

3 2) Экиндже сыныфта 30 талебе бар. 14 талебе байрамлық оюн азырлай, йыр оренген талебелер исе — 2 кере эксик. Къалғаны шишир эзберлей. Къач талебе шишир эзберлей?

4 **855*.** Мусавийликлер дөгъру олмасы ичюн, амеллер ишаретлери къой.

$$7 \square 6 = 42 \quad 63 \square 7 \square 1 = 69 \quad 48 \square 2 \square 3 = 8$$

$$7 \square 6 = 13 \quad 63 \square 7 \square 1 = 10 \quad 7 \square 12 \square 6 = 14$$

5 **856.**

>
<
=

 $5 \cdot 6 - 5 > 20$ $56 : 7 - 7 \square 5$
 $27 : 3 + 2 \square 10$ $63 : 7 + 7 \square 14$

6 **857*.** Даирени учь дөгъру сыйыкънен къач парчагъа больмек мүмкүн? Чешит вариантларыны сыйз.

7 **858°.** Тола къаламакъ ичюн япылған къарышмагъа 7 кг цемент алдылар, къум исе — 14 кг зияде. Цемент, къумға коре, не къадар эксик алдылар?

8 Шартта 14 кг зияде сёзлерини 2 кере зияде сёзленине деңештири. Меселенинъ джевабы деңеширми?

9 ● **859°.** $33 + 7 \cdot 5$ $6 \cdot 7 + 7 \cdot 6$ $(18 + 36) : 6$
 $48 : 6 : 4$ $50 - 20 : 5$ $(85 - 22) : 7$

8 САЙЫСЫНЫНЬ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

860. Башта къош, соңы исе къошувны арттырувгъа деңишиштир.

$$7 + 7 + 7 + 7 \quad 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8$$

861. 8 сайысынынъ арттырув таблицасыны насыл этип тертип эткенлерини анълат. Къомшу ифаделернинъ къыймети не къадар фаркъ эте?

$8 + 8$	$8 \cdot 2 = 16$
$8 + 8 + 8$	$8 \cdot 3 = 24$
$8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 4 = 32$
$8 + 8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 5 = 40$
$8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 6 = 48$
$8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 7 = 56$
$8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 8 = 64$
$8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 9 = 72$

862. $8 \cdot 8 + 36$ $8 \cdot 7 - 28$ $8 \cdot 6 - 9$ $16 : 2 \cdot 8$
 $8 \cdot 9 + 28$ $12 + 8 - 5$ $60 - 8 \cdot 4$ $24 : 4 \cdot 8$

863. Учъ кесик сыз. Биринджисининъ узунлыгъы 8 см, экинджисининъ — эки кере къыскъа, учюнджисининъ исе, биринджисинден — 2 см узун олсун.

864. Бир цех бир куньде 24 китап долабы япты, дигери исе — 6 долап зияде. Эписи долапларны 6 юк машнасына тень этип юкледилер. Бир юк машнасына къач долап юкледилер? (3 амелли меселе).

865. Шекерликте 28 кесек шекер бар эди. 8 стакан чайгъа 3-ер кесечик шекер къойдылар. Шекерликте къач кесечик шекер къалды?

 Къалгъанына коре, къач кере зияде шекер алдылар?

866*. 18 болюниджисини 2 кере, 6 болюджисини де 2 кере эксильтсек, болюнмеси насыл денъишир?

867°. Аткъа бир суткада 16 кг пичен, чюкюндирип пиченге коре 2 кере эксик, джылап исе, чюкюндиригэ нисбетен — 4 кере зияде. Аткъа бир суткада къач кило джылап берелер?

✳️ Аткъа бир суткада эписи олып къач кило ем берелер?

● **868°.** Ифаделернинъ къыйметини догъру къой.

$$99 - (45 + 16)$$

$$17 + 38 - 15$$

8

32

38

40

42

100

$$35 : 7 + 27$$

$$8 \cdot 3 - 16$$

$$8 \cdot 4 + 68$$

$$4 \cdot 9 + 6$$

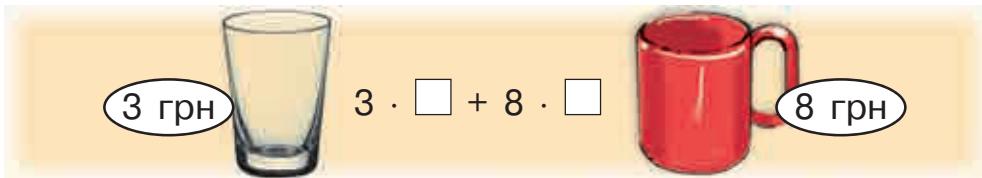
869. $28 - 8 \cdot 2$ $32 : (12 : 3)$ $24 : 3 : 2$ $64 - 8 \cdot 8$
 $8 \cdot 3 : 4$ $(64 - 28) : 4$ $8 + 8 + 8$ $21 : (11 - 8)$

870. Ифаделерни яз ве оларнынъ къыйметини эсапла.

1) 50-ге 8 ве 4 сайыларынынъ арттырмасыны къош.

2) Болюниджи 56, болюджи исе — 30 ве 23 сайыларынынъ фаркъы.

871*. Ресимге бакъып, сатын алмакъ ичюн предметлер микъдарыны сайла ве чезим схемасына бакъып, меселе тертип эт.

872. Догъру сызыкъынынъ тышында олған нокъталарны айт. K ве M нокъталары арасындаки месафени ольче. BC кесигининъ узунлыгъы AC кесигининъ узунлыгъындан, къач кере къыскъа?

$$873^\circ. \begin{array}{lll} 17 - 8 + 14 & 80 - 8 \cdot 5 & 8 \cdot 3 + 46 \\ 91 - 37 & 35 + 35 : 5 & 8 \cdot 8 - 15 \\ & & 8 \cdot 9 - 1 \end{array}$$

● **874°.**

Махсулнынъ ады	Сарф нормасы	Махсулнынъ микъдары	Къулланылды
Чаршаф	2 м	8 ч.	} ? м
Ёргъан чаршаф	4 м	6 ё.	

875. 9-ар грн тургъан 5 бир чешит оюнджакъ ве 52 грн тургъан 1 машна сатын алдылар. Эписи алынгъан шейлер къач гривна туралар?

876. Ифаденинъ къыйметини тап. Соңки амели чыкъарув олгъан сойларыны язып ал.

$$\begin{array}{lll} 8 - 8 : 2 & 32 + (17 - 8) & 63 : 7 - 8 \\ (70 - 7) : 7 & 32 - (17 + 8) & (64 - 8) : 7 \end{array}$$

877. $8 \cdot 4$ $18 + 24$ $48 - 24 : 3$

 $40 - 22$ $32 + 16$ $42 : 7 + 2$

878. Балыкъчи 28 балыкъ тутты. Бир къач уфакъ балыкъны о йиберди. 21 балыкъ къалды. Былыкъчыда, йибергенинден, къач кере зияде балыкъ къалды?

 Суальни ойле денъиштир, чезимде соңки амель чыкъарув олсун.

879*. 5 ящикке 30 кг вишнени тенъ этип къойдалар. 54 кг вишнени къоймакъ ичюн къач ящик керек?

880°. Ашханеде 80 кг ун бар эди. Бир афта девамында эр кунь хамыр аш япмакъ ичюн 8-ер кг ун сарф эте эдилер. Ашханеде къач килограмм ун къалды?

- 881°. 1) $(8 + 27) : 7$ $8 \cdot 4 + 8 \cdot 3$
 $83 - (40 - 21)$ $16 + 48 : 8$
 $(54 - 5) : 7$ $8 \cdot 9 - 8 \cdot 2$
 $7 + 20 - 18 : 3$ $8 + 16 - 24$
- 2) 1 м – 2 см 1 м – 20 см 1 м – 1 дм
1 дм – 2 см 1 ч – 1 дакъ. 1 дм + 2 см
1 дм + 20 см 1 дм + 4 дм 1 ч + 2 дакъ.

882. (Агъзавий.) $8 \cdot 9$ $49 : 7$ $21 + 42$ $8 \cdot 8$
 $- 32$ $+ 17$ $: 7$ $+ 16$
 $: 5$ $: 4$ $+ 9$ $- 24$

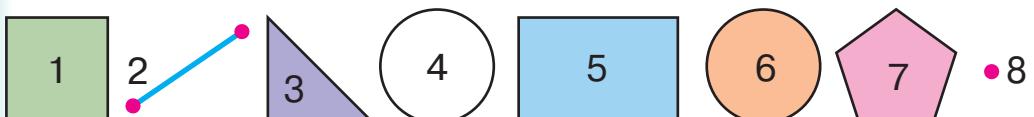
883. Тюшюрильген сайыларны къой.

3 $\square : 3 = 6$ $\square : 5 = 4$ $\square : 7 = 2$
 $\square \cdot 5 = 30$ $\square - 7 = 42$ $\square \cdot 6 = 48$

4 884. 7 ящикке 42 кг эрикни тенъ этип къойдылар. Бир ящикте 12 кг алма бар. Ящиктеки эриклернинъ массасы, алмаларнынъ массасына нисбетен, къач кере эксик?

5 885. $7 \cdot 3 + 9$ $9 : 3 + 4$ $49 - 8 \cdot 5$
6 $4 \cdot 7 - 14$ $14 : 2 \cdot 7$ $30 - (19 + 7)$

6 886. Ресимде къач чокъкошелек бар? Чокъкошелек олмагъян эр бир шекильнинъ адыны айт.

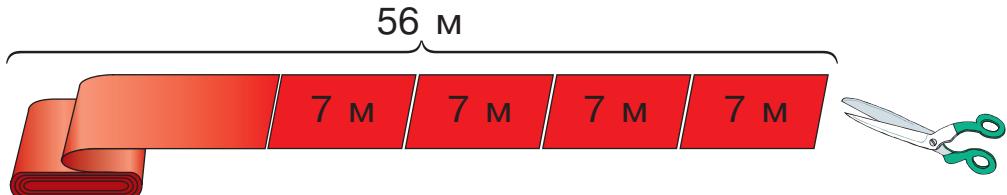

8 887. Мектеп хорында 24 кызыз бала, оғылан бала исе — 3 кере эксик. Хорда, эписи олып, къач бала бар?

9 ❄ 3 сайысыны 2 сайысына денъиштир. Меселенинъ чезим планы денъиширми?

888. $a = 40$, $a = 64$, $a = 72$ олгъан алда, $a : 8 + 15$ ифадесининъ къыйметини тап.

889*. 56 м кельген токъума рулонындан 7-шер м кесип алалар. Бутюн токъуманы тенъ парчаларгъа больмек ичюн къач кере кесмек кере?

890°. Ашлавгъа 12 торгъай учып кельди, баштанкъара исе — 3 кере эксик. Ашлавгъа, эписи олып, къач къуш учып кельди?

● **891°.** $(80 - 38) : 7$ $(100 - 93) \cdot 8$ $49 : 7 + 36 : 4$
 $(26 + 28) : 6$ $40 - 16 : 4$ $8 \cdot 9 - 8 \cdot 6$

8-ге БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

892. Эр бир арттырмадан 8-ге болюв ифадеси тертип эт ве оны эсапла.

$$8 \cdot 7 = 56 \quad 8 \cdot 3 = 24 \quad 8 \cdot 9 = \square$$

893. 8-ге болюв таблицасыны насыл тертип эткенлерини аньлат. Таблицаны окъу.

8	·	2	3	4	5	6	7	8	9
		⇓	⇓	⇓	⇓	⇓	⇓	⇓	⇓
		16	24	32	40	48	56	64	72

894. $72 : 8 + 25$ $100 - 56 : 8$ $(35 + 5) : 8$ $32 : 8 : 2$
 $64 : 8 - 8$ $48 - 16 : 8$ $48 - 24 : 8$ $32 : 8 \cdot 2$

895. Ящикте 24 кг къартоп бар эди. Саба андан 6 кг алдылар, акъшам исе — 2 кере эксик. Ящикте къач килограмм къартоп къалды?

896. Ёлачыкъларның узунлыгъыны ольче. Биринджи ёлачыкъының дөртюнджи къысмыны ве экинджи ёлачыкъының алтынджы къысмыны тап. Парчаларны ольчеп тешкер.

4-юнджи къысмы			
-------------------	--	--	--

6-ынджа къысмы				
-------------------	--	--	--	--

 Дөртюнджи ве алтынджы къысымларның узунлыгъыны тенъештир.

897. Бир суткада 24 saat бар. Балабан адам сутканың учте бир пайыны юқълап кечирмек керек, бала исе — 2 saat зияде. Бала не къадар юқъламакъ керек?

898*. Эр бир ифадеде къавусларны ойле къой, оның къыймети артсын.

$$\begin{array}{lll} 1 + 8 \cdot 4 & 24 - 18 : 2 + 4 & 24 : 8 - 2 \\ 32 : 8 - 4 & 42 - 24 : 3 + 3 & 7 \cdot 3 + 6 \end{array}$$

$$\begin{array}{llll} 899^\circ. & 8 \cdot 3 + 8 \cdot 7 & 16 - 16 : 8 & (16 + 56) : 8 & 45 + 48 \\ & 8 \cdot 2 + 8 \cdot 8 & 56 - 64 : 8 & (100 - 36) : 8 & 73 - 18 \end{array}$$

900°. Автобустан 32 пассажир чыкты, салонда, чыкъкъанларның сайысына нисбетен, 8 кере эксик пассажир къалды. Башындан салонда къач пассажир бар эди?

901. (Агъзавий.) Язылар догърумы, тешкер.

$$\begin{array}{lll} 8 \cdot 9 > 8 \cdot 8 & 24 : 8 < 24 : 3 & 8 \cdot 5 = 5 \cdot 8 \\ 8 \cdot 5 + 8 \cdot 3 = 64 & (36 - 12) : 8 = 4 & 8 \cdot 9 < 42 - 7 \\ 32 - 24 + 64 > 8 \cdot 8 & 56 : (20 - 13) > 9 & (36 - 4) : 8 = 4 \end{array}$$

$$\begin{array}{lll} 902. & 8 \cdot 2 - 8 : 2 & 36 - 16 : 8 & 32 - 24 + 64 : 8 \\ & 56 : 8 + 64 : 8 & 64 - 24 : 8 & 8 \cdot 9 - (42 - 7) \end{array}$$

903. НЕ ВЕ КЪАЧ КИЛОГРАММ АГЪЫР: 2-ШЕР КГ УНЫ ОЛГЪАН 8 ПАКЕТМИ, ЁКЪСАМ 3-ЕР КГ ОЛГЪАН 5 ЧИЛЬТЕР КЪАРТОПМЫ?

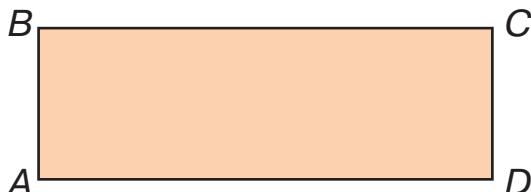
904. БАЛАЛАР БАГЪЧАСЫНА 72 ГРН-ГЪА 8 ТЕНЬ КЪОКЪЛА АЛДЫЛАР ВЕ 28 ГРН-ГЪА — 4 АЮВЧЫКЪ. НЕ ПААЛЫДЖА: КЪОКЪЛАМЫ, АЮВЧЫКЪМЫ — ВЕ КЪАЧ ГРИВНА ПААЛЫ?

8 КЪОКЪЛА — 72 ГРН
4 АЮВЧЫКЪ — 28 ГРН

НЕ ПААЛЫДЖА?

905. ABCD ДОГЪРУ ДЁРТКОШЕЛИКНИНЬ ЭКИ КЪАРШЫ ТУРГЪАН ТАРАФЫНЫНЫНЬ АДЫНЫ АЙТ. ТАРАФЛАРНЫНЬ ЭР БИР ЧИФТИНИНЬ ДЖЕМИСИНИ ТАП.

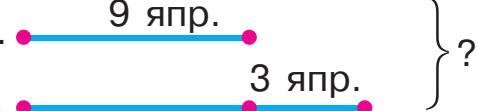

✳ Догъру дёрткошеликнинъ периметрини тап.

906. Къыскъа языларгъа бакъып, меселелер тертип эт ве чез.

1) С. 9 шарчыкъ }?

E.

2) E. }?

C.

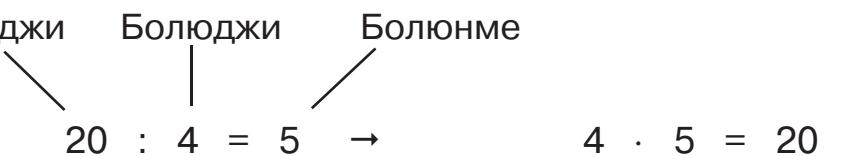
907°. ОЙЛЕ САЙЫЛАР САЙЛАП АЛ, МУСАВИЙЛИКЛЕР ВЕ МУСАВИЙСИЗЛИКЛЕР ДОГЪРУ ОЛСУН.

$$5 \cdot 8 > 5 \cdot \square \quad 2 \cdot 8 < 8 \cdot \square \quad 8 \cdot 3 + 8 = 8 \cdot \square$$

● **908°.** Къойгъа бир куньде 3 кг ем бере эдилер, сыгъыръа исе — 24 кг зияде. Сыгъыргъа, къойгъа коре, къач кере зияде ем бере эдилер?

 «Не къадар зияде...?» суали олгъан ақис меселе тертип эт.

909. Языларны дикъкъатнен бакъ ве суаллерге джевап бер.

1 Болюниджи Болюджи Болюнме

$$20 : 4 = 5 \rightarrow 4 \cdot 5 = 20$$

2) Болюджини болюнмесинен арттырсакъ, не эльде этермиз?

3) Белли олмагъан болюниджини насыл тапмакъ мумкүн?

910. (Ағъзавий.) Белли олмагъан болюниджини тап.

4 $\square : 2 = 8$ $\square : 8 = 5$ $\square : 7 = 5$

5) Белли олмагъан сайыны 3 кере эксилттилер ве 9 эльде эттилер. Белли олмагъан сайыны тап.

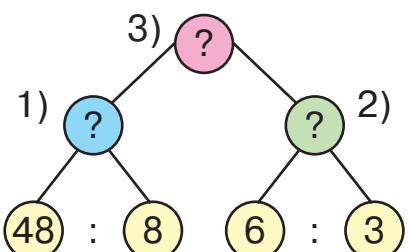
912. Уста 8 saatta 48 деталь япты, талебеси исе 3 saatta — 6 бойле деталь. Уста, бир saatta къач кере зияде деталь япты?

Чезим планы:

6) 1 saatta уста къач деталь япты?

7) 1 saatta талебеси къач деталь япты?

8) Уста, бир saatta къач кере зияде деталь япты?

913. Ящикте 5 кг шекер бар эди, чувалда исе — 9 кере зияде. Чувалдан 42 кг саттылар. Сатмагъа даа къач килограмм шекер къалды?

914. Ифаделерни эсапла. Соңыки эда этильген амели арттырув олғанларны язып ал.

$$\begin{array}{lll} 72 - 8 \cdot 6 & 48 : 8 \cdot 9 & 15 - 7 \cdot 2 \\ 8 \cdot (2 + 7) & 8 \cdot 2 : 4 & (15 - 7) \cdot 2 \end{array}$$

915°. Секиз дөрт ерлик къайыкъта, эки алты ерлик къайыкъка коре, не къадар зияде адам ола биле?

● **916°.** $40 : 5 : 2$ $32 : 8 : 2$ $(75 - 11) : 8$ $47 + 47$
 $32 : (8 : 2)$ $32 - 8 : 2$ $(72 - 9) : 7$ $80 - 41$

917. (Агъзавий.) Эсапла.

$$\begin{array}{ccc} 95 - & \begin{array}{l} 8 \cdot 5 \\ 72 : 8 \\ 63 : 7 \end{array} & \begin{array}{l} 36 : 6 \\ 32 : 8 \\ 56 : 8 \end{array} + 25 \end{array}$$

918. Талебелернинъ эки группасы дёгме тике эди. Бир группада 4 талебе бар эди, экиндjisинде — 5. Биринджи группа 24 дёгме тикти, экиндjisи исе — 25. Группаларнынъ къайсы бири яхши ишледи?

К о с ь т е р и ш. Суальге джевап бермек ичюн, эр бир группада бир талебе къач дёгме тиккенини бильмек керек.

919. Биринджи сыгъырдан сагъыджы 6 л сют сагъды, экиндjisинден исе — 3 л зияде. Эки сыгъырдан сагъыджы къач литр сют сагъып алды?

920. $8 \cdot 8 + 8$ $56 : 8 + 1$ $48 : 8 + 30$
 $36 : 6 + 50$ $18 : 2 + 39$ $72 : 8 + 9$

921*. Юсуф 8 учъкошелик кесип чыкъарды, квадратлар исе — 3 зияде. Юнус 2 учъкошелик, квадратлар исе — 8 кере зияде. Огълан балаларнынъ къайсы бири зияде шекиль кесип чыкъарды?

922. Фериде апте, эр бириnde 3-ер л оғын 6 банка алма шырасы ве 27 л помидор шырасы къапатты. Фериде апте насыл шыра зияде къапатты ве къач литр зияде?

923. Учъкошеликниң периметри 24 см. Бир тарафының узунлыгъы 6 см, дигерининъ исе — 8 см. Учюнджи тарафының узунлыгъы не къадар?

924°. Бабасы 36 яшында, оғылу исе 4 кере кичик. Оғылу, бабасындан, къач яш кичик?

● **925°.**

a	72		56	45		64
b	8	8	7	5	6	8
$a : b$		6			8	

2 9 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

926. Сайыларны къош, сонъ исе къошувны арттырув-
гъа денъиштир.

$$8 + 8 + 8 + 8 \quad 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9$$

927. Таблицаны насыл япкъанларыны анълат.

$$9 + 9 \quad 9 \cdot 2 = 18$$

$$9 + 9 + 9 \quad 9 \cdot 3 = 27$$

$$9 + 9 + 9 + 9 \quad 9 \cdot 4 = 36$$

$$9 + 9 + 9 + 9 + 9 \quad 9 \cdot 5 = 45$$

$$9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 \quad 9 \cdot 6 = 54$$

$$9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 \quad 9 \cdot 7 = 63$$

$$9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 \quad 9 \cdot 8 = 72$$

$$9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 \quad 9 \cdot 9 = 81$$

$$\begin{array}{llll} \textbf{928.} & 9 \cdot 2 + 9 \cdot 8 & 100 - 9 \cdot 9 & (9 - 3) \cdot 9 \\ & 9 \cdot 8 + 9 \cdot 3 & 2 + 7 \cdot 9 & 24 : 6 - 9 & 3 \cdot 3 - 7 \\ & & & & 2 \cdot (3 \cdot 3) \end{array}$$

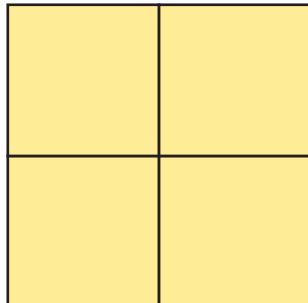
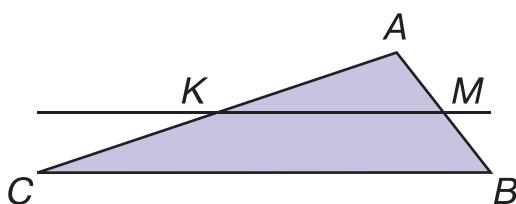
929. Дёрг вазада 9-ар чува чечек. Балабан вазада 7 йылдыз чечеги. Вазаларда, эписи олып, къач чечек бар?

 Балабан вазада къач чечек эксик?

930. Биринджи тюптен 8 кг емиш джыйдылар, экинди-
синден исе — 3 кг зияде, учюнджисинден исе, экинди-
сine коре — 2 кг зияде. Учюнджи тюптен не къадар емиш
джыйдылар?

Учюнджи тюптен, бириндjisine коре, къач кило-
грамм зияде джыйдылар? (Меселени эки усулнен чез.)

931. ABC учъкошелигининъ къайсы тарафларыны KM
догъру сзыгъы кесип кече? AB ве CB тарафларыны ольче
ве оларны тенъештири. ABC учъкошелигининъ периметри-
ни эсапла.

932*. Дёрт тень квадраттан бир
балабан квадрат яптылар. Уфакъ квад-
ратнынъ периметри 8 см олған алда, балабан квадратнынъ
периметрини тап. Балабан ве уфакъ квадратларны сыз.

933°. Тикиджи, эр бирине 4-тер м сарф этип 6 ёргъан
чаршафы тикти ве онда даа 12 м токъума къалды. Башындан
тикиджиде къач метр токъума бар эди?

● **934°.** $9 \cdot 4 + 9 \cdot 6$ $9 \cdot 8 - 4$ $(2 + 7) \cdot 9$ $66 - 39$
 $9 \cdot 5 + 9 \cdot 5$ $2 + 7 \cdot 9$ $63 : 7 : 3$ $18 + 81$

935. 9-ар этип 90-гъадже, 8-ер этип 80-гедже сай.

936.

>
<
=

 $54 : 6 < 54 - 6$ $9 \cdot 3 + 20 \square 50$
 $9 \cdot 7 \square 9 \cdot 6 + 9$ $9 \cdot 2 + 40 \square 9 \cdot 7$

937. (Агъзавий.) $9 \cdot 7$ $9 \cdot 9$ $54 : 6$ $45 : 5$
 $+ 1$ $- 41$ $\cdot 3$ $\cdot 4$
 $: 8$ $: 8$ $: 9$ $: 6$

938. Меселенинъ чезимини битир.

1) Янъы эвде 72 квартира бар. Квартиналарнынъ секизден бир пайы — дёрт одалы, къалгъанлары исе — учь одалы. Бу эвде къач учь одалы квартира бар?

$$72 - 72 : 8 = \square$$

2) Складта 48 акъкъайын ве 36 чам кевдеси бар эди. Эписи акъкъайын кевделеринден ве чам кевделерининъ дёртюнджи къысмындан тахта пычтылар. Эписи олып, тахтагъа къач кевде пычтылар?

$$\square + \square : \square = \square$$

939. $9 \cdot 2 + 9$ $9 \cdot 4 + 9$ $40 - 16 : 8$ $9 \cdot 9 - 9$
 $9 \cdot 3 + 9$ $9 \cdot 5 + 9$ $40 + 16 : 8$ $9 \cdot 8 - 9$

940*. *a* сайсыны 3 кере арттырсакъ, 3 кере эксильтсек, $9 \cdot a$ арттырмасы насыл деньишир?

941°. Сепетте 16 кг алма бар эди. Дёртюнджи къысмыны алдылар. Сепетте къач килограмм алма къалды?

942°. $k = 16, 24, 40, 64$ олған алда, $k : 8$ ифадесинъ къыйметини тап.

5 9-гъа БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

943. (Агъзавий.) Къачырылгъан ерлерни толдур.

Болюниджи	24	24	63				12	18	40
Болюджи	6	8	7	8	6	2			
Болюнме				4	3	9	4	6	5

944. 9-гъа болюв таблицасыны насыл тертип эткенлеририни анълат. Таблицаны окъу.

9 ·	2	3	4	5	6	7	8	9	
	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	
	18	27	36	45	54	63	72	81	: 9

945. $72 : 9 + 32$ $63 : 9 + 54 : 9$ $45 - 18 : 9$
 $81 : 9 - 9$ $(100 - 55) : 9$ $27 + 27 : 9$

946. Гульзарда, эр биринде 9-ар ляле согъанчыгъы олған 5 сыра отурттылар. Отуртыладжакъ даа 54 ляле согъанчыгъы къалды. Къач ляле согъанчыгъы сачмакъ керек эди?

Сачкъанларына коре, къач ляле согъанчыгъы зияде къалды?

947.

Сайылар	8	14	18	9	18	27	18	36	72
Тапынъыз	ярысыны			учьте бир пайыны			докъузда бир пайыны		

948*. Учь агъа-къардаш 41 табон балыгъы тутты. Олардан бири, балыкъ шорбасы ичюн 7 балыкъны, дигери — 3, учюнджиси исе 4 балыкъ четке алып къойған соңъ, эр биринде тенъ микъдарда балыкъ къалды. Агъа-къардашларның эр бири къач табон балыгъы тутты?

949°.

>	$81 : 9 > 8$	$18 : 9 + 12 \square 15$	$64 : 8 \square 8$
<	$72 : 9 \square 9$	$9 \cdot 4 - 14 \square 50$	$45 : 9 \square 8$
=	$56 : 8 \square 5$	$8 \cdot 4 - 12 \square 15$	$28 : 7 \square 8$

● **950°.** Балалар багъасына алма кетирдилер. 5 кунь девамында, эр кунь 9-ар кг алма сарф эткен соңъ, 8 кг къалды. Къач килограмм алма кетирдилер?

951. (Агъзавий.) 36-ны 9 кере эксилт; 45 кг-нынъ докъузынджы къысмыны тап; 9 сайысы 72-ден къач кере эксик.

952. $18 + 36 : 9$ $21 : 7 + 46$ $49 - 7$
 $16 + 45 : 9$ $22 - 54 : 9$ $42 : 6 + 11$

953. Огълан балада, автомобиль ресимлери олған 36 наклейка бар, учакълары олған сойлары исе — 27. Бала альбомның эр бир саифесине 9-ар наклейка япыштырды. Наклейкалар альбомның къач саифесини алды?

Меселени эки усулнен чез.

954. Биринджи сайы 12, экинджиси 36, учюнджиси исе, экинджисинден — 9 кере эксик. Бу сайыларның джемисини тап. Учюнджи сайы, эписи сайыларның джемисинден къач эксик?

955. 1) Насыл кесик сзылгъан: вертикаль тарзда, горизонталь тарзда, къяя тарзда?

2) Дефтеринъде бойле кесиклер сыйз.

956. $(82 - 28) : 9$ $65 + 27 : 9$ $(63 + 18) : 9$
 $(46 - 37) \cdot 9$ $26 - 18 : 9$ $63 + 18 : 9$

957°. Ящикнинъ биринде 36 кг мых, экинджисинде 12 кг мых бар эди. Мыхларның эписини пакетлерге 6-шар кг этип къойдылар. Къач пакет алдылар? (Меселени 2 усулнен чез.)

958°. Ифаделерни яз ве оларның къыйметини тап.

- 1) 90 ве 18 сайыларының фаркъыны 9 кере эксилт.
- 2) 81 ве 9 сайыларының болюнмесини 3 кере эксилт.
- 3) 72 ве 8 ве 45 ве 9 сайыларының болюнмелерининъ джемисини тап.

959.

Арттырыджы	9	8	8	6		7
Арттырыджы	8	9	8	4	6	
Арттырма				24	48	49

960. Бакта 72 л якъарлық бар эди. Кочюриджи, бир саатта 6 л сарф этип, 9 саат чалышты. Бакта къач литр якъарлық къалды?

Бунъа бенъзеген, лякин банкаларгъа шыра къоюлмасынен багълы ве $24 - 2 \cdot 9$ ифадеси олгъан меселе тертип эт.

961. Тикиш устаханесинде 30 м йипек бар эди. Эр бир антерге 3-ер м йипек сарф этип, бир къач антер тиккен соңь, 9 м йипек къалды. Къач антер тиктилер?

Ч е з и м п л а н ы:

- 1) Эписи антерлерге къач метр йипек кетти?
- 2) Къач антер тиктилер?

962*. Мусавийликлер дөгъру олмасы ичюн, къавустарны къой.

$$2 \cdot 8 + 48 = 64 \quad 2 \cdot 2 + 7 = 18 \quad 27 : 3 + 6 = 3$$

963°. $72 : 8 + 9 \cdot 3$ $40 - 36 : 6 : 2$ $(55 + 9) : 8$
 $42 - 42 : 6$ $55 + 81 : 9 \cdot 3$ $68 - (81 - 17)$

964°. 4 оғылан теннис ойнай эди, волейбол исе — 8 оғылан зияде. Волейбол ойнағын балалар, теннис ойнағынлардан къач кере зияде эди?

965. (Агъзавий.) Эсапны эда эт.

$$\begin{array}{|c|} \hline 8 \cdot 3 \\ \hline 9 \cdot 4 \\ \hline 3 \cdot 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{|c|} \hline 45 : 9 \\ \hline 63 : 9 \\ \hline 54 : 9 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{|c|} \hline 18 + 36 \\ \hline 81 - 27 \\ \hline 36 + 36 \\ \hline \end{array}$$

966. Арттырыджыларны ве арттырмаларны тенъештир. Экинджи сатырда не денъишти?

$$\begin{aligned} 2 \cdot 3 \cdot 4 &= 24 \\ 4 \cdot 2 \cdot 3 &= 24 \end{aligned}$$

Сайыларны эр анги тертипте арттырмакъ мумкун.
Арттырыджыларныъ язы тертибинден
арттырма денъишмей.

967. Арттырувныъ ерини денъиштирюв хусусиетини къулланып, ифаделерниъ къыйметини тап.

$$\begin{array}{ccc} 2 \cdot 7 \cdot 3 & 9 \cdot 4 \cdot 2 & 3 \cdot 8 \cdot 3 \\ 2 \cdot 9 \cdot 3 & 8 \cdot 3 \cdot 2 & 4 \cdot 9 \cdot 2 \end{array}$$

968*. 1) Мусавийликлерни ерине кетир.

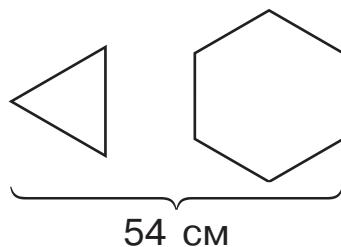
$$3 \cdot 7 = \square \cdot 3 \quad 8 \cdot 5 = 5 \cdot \square \quad 3 \cdot \square = 4 \cdot 3$$

$$6 \cdot 5 = \square \cdot 6 \quad 9 \cdot 2 = 2 \cdot \square \quad 8 \cdot \square = 9 \cdot 8$$

2) k -нинъ ойле эки къыйметини тап, $k \cdot 7 > 40$ мусавийсизлиги дөгъру олсун.

969. Огълан балада 20 таячыкъ бар эди. Олардан о, бир къач айры учъкошелик япты, ве онда 11 таячыкъ къалды. Огълан бала къач учъкошелик япты?

970. 54 см тельден тенъ тарафлы учъкошелик ве алтыкошелик яптылар. Учъкошелик ве алтыкошеликнинъ тарафларының узунлыгъы тенъ. Бир тарафның узунлыгъыны тап.

4 Учъкошелик ве алтыкошеликнинъ периметрини тап. Оларның джемисини тельнинъ узунлыгъынен тенъештир.

971°. Сыныфта 22 огълан бала ве 16 къыз бала бар эди, 10 къыз бала азбаргъа чыкъты. Сыныфта ким зияде къалды — огълан я да къыз балалармы? Къач кере зияде?

● 972°. Юкенинъ юксеклиги 6 м, чам исе ондан 18 м юксек. Юкеге нисбетен, чам къач кере юксек?

973. 1) Арттырувны къошувгъа деньиштир ве эсапла.

$$1 \cdot 3 \quad 1 \cdot 5 \quad 0 \cdot 3 \quad 0 \cdot 6$$

7 Н у м ю н е.

$$1 \cdot 4 = 1 + 1 + 1 + 1$$

$$0 \cdot 5 = 0 + 0 + 0 + 0 + 0$$

$$1 \cdot 4 = 4$$

$$0 \cdot 5 = 0$$

8 2) $1 \cdot a = a$ $0 \cdot a = 0$ Бу языларны окъу.

9 3) (Агъзавий.) $1 \cdot 8 \quad 0 \cdot 7 \quad 1 \cdot (4 + 5) \quad 0 \cdot (3 + 2)$
 $1 + 8 \quad 0 + 7 \quad 1 \cdot 4 + 5 \quad 0 \cdot 3 + 2$

974. $4 \cdot 1$ ве $7 \cdot 0$ арттырмаларыны тенъ къошулыджыларның къошулувынен деңишилремек мумкүн дегиль. 1 ве 0 -ни арттырувында бойле къайделер къулланыла.

$a \cdot 1 = a$	Эр анги сайыны бирге арттыргъанда арттырмада эп шу сайыны эльде этемиз.
$a \cdot 0 = 0$	Эр анги сайыны сыйыргъа арттыргъанда арттырмада сыйыр эльде этемиз.

$5 \cdot 1 + 12$ ве $6 \cdot 0 + 8$ ифаделерининъ къыйметини тап.

$$\begin{array}{lllll} \textcolor{blue}{975.} & 7 \cdot 1 & 5 \cdot 0 & 8 \cdot 1 & (8 + 1) \cdot 1 \\ & 7 + 1 & 5 + 0 & 1 \cdot 8 & 8 + 1 \cdot 1 & (4 + 4) \cdot 0 \\ & & & & & 4 + 4 \cdot 0 \end{array}$$

976. Къуруджылыкъ къарышмасыны япмакъ ичюн 27 кг къум алдылар, киреч исе — 3 кере эксик. Киречни, къумгъа коре, не къадар эксик алдылар?

977*. Язда эв бикеси 98 кумес къушу асрал чыкъарды. Оларның арасында 77 тавукъ ве папий бар эди, папийнен къазлар исе — 64 . Эв бикеси, айры-айры эсал эткенде, къач тавукъ, къач къаз ве къач папий асрал чыкъарды?

978°. 9 грн-дан 5 кг алма ве 18 грн-гъа 1 кг киви алдылар. Алынгъан шейлерниң фияты не?

● **979°.** $30 : 5 + 1$ $30 : (5 + 1)$ $0 \cdot 7 + 1 \cdot 7$ $(10 \cdot 0) + 4$
 $30 : 5 \cdot 1$ $30 : (5 \cdot 1)$ $5 \cdot 1 + 6 \cdot 0$ $10 \cdot 0 + 10$

980. Языларны дикъкъатнен бакъ. Суаллерге джевап бер.

$$\begin{array}{ll} \underline{1 \cdot 8 = 8} & \underline{1 \cdot a = a} \\ 8 : 1 = 8 & a : 1 = a \\ 8 : 8 = 1 & a : a = 1 \end{array}$$

Эр анги сайыны 1-ге больгенде болюнмесинде не олур?

Эр анги сайыны, сыйырдан башкъа, шу сайының озуне больгенде болюнмесинде не олур?

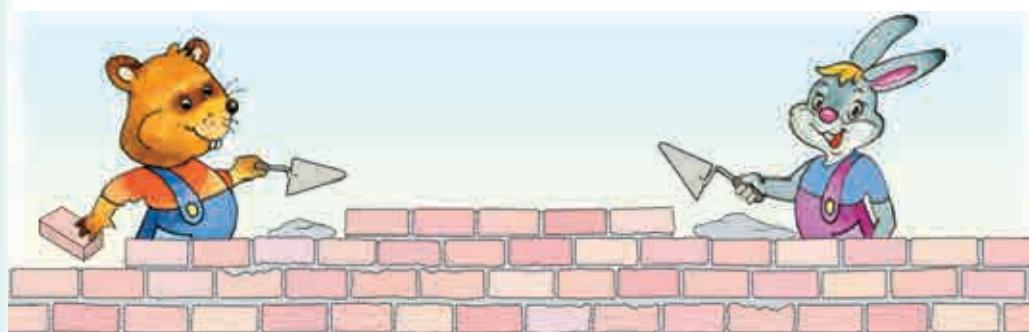
981. Догъру дёрткошеликниң кенълиги, оның узунлыгына коре, 3 кере эксик. Догъру дёрткошеликниң узунлыгы 12 см олған алда, оның периметрини тап.

982. Ифаделер тертип эт ве оларның къыйметини эсапла.

Эксилиджи	36	83	$9 \cdot 3$	9	16	$18 \cdot 1$
Чыкъарылышты	$6 : 1$	$17 - 9$	0	$0 \cdot 3$	$6 : 6$	2

983. $(18 : 3) : 6$ $(4 + 5) : (4 + 5)$ $36 : 1 + 5$
 $(18 : 3) : 1$ $(37 + 17 + 8) : 1$ $36 : (1 + 5)$

984. Биринджи ташчы 6 дақь-да 54 тола къалады. Экиндjisи исе 5 дақь-да 35 тола къалады. Экинджи ташчы бир дақъкъада къач тола эксик къалады?

Чезим планы:

- 1) 1 дақь-да биринджи ташчы къач тола къалады?
- 2) 1 дақь-да экинджи ташчы къач тола къалады?
- 3) Экинджи ташчы бир дақъкъада къач тола эксик къалады?

985*. Къызычыкъының ағылары не къадар олса, о къадар да таталары бар. Ағысы, оның 3 татасы олғаныны айтты. Къорантада къач бала бар?

986°. $1 \cdot 5 - 1$ $(14 : 2) : 7$ $9 : 9 + 9$ $6 : 6 + 6 - 6$
 $5 : 1 + 0$ $(81 : 9) : 9$ $9 \cdot 9 + 9$ $8 \cdot 1 - 1 \cdot 1$

● **987°.** Бир чувалда 48 кг согъан бар эди, дигеринде исе — 24 кг. Согъаннынъ бир парчасыны 5 ящикнинъ эр бирине 8 кг этип къойдылар. Такъсим этиледжек даа къач килограмм согъан къалды?

988. $0 \cdot 4 = 0$ $0 : 4 = 0$ $0 \cdot 6 = 0$ $0 : 6 = 0$

**Сыфырны эр анги сайынен больгенде
боляунмесинде сыфыр**

эльде этемиз.

**Д и къ къ а т! Сыфыргъа больмек
мумкун дегиль!**

$0 : a = 0$

989. $0 + 0 + 0 + 0$ $0 \cdot 8$ $1 \cdot 0$ $15 + 5 : 1$
 $1 + 1 + 1 + 1$ $0 : 7$ $0 + 1$ $15 + 0 : 5$

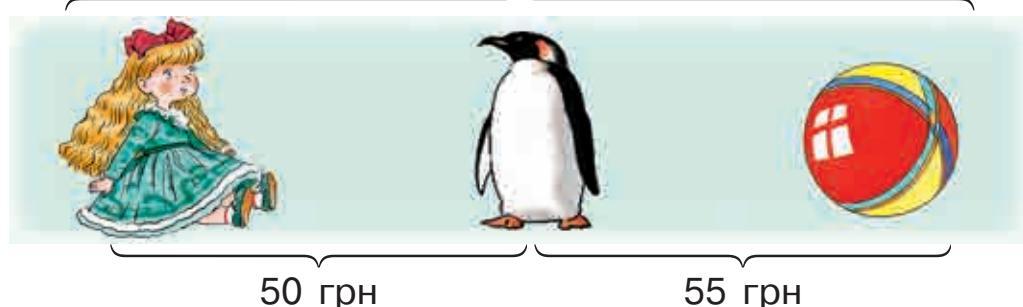
990. Ифаделер тертип эт ве оларнынъ къыйметини эсапла.

- 1) Эксилиджиси 72, чыкъарылыджысы исе 9 кере эксик.
- 2) Болюниджиси 63, болюджиси исе 54 эксик.

991. $46 \cdot 1 - 36 : 9$ $81 : 9 + 31$ $4 \cdot 9 - 24 - 1$
 $63 : 9 + 24 \cdot 0$ $54 : 9 + 17$ $56 : 8 + 35 \cdot 0$

992*. Учь оюнджакънынъ фияты 80 грн. Къокъла ве пингвин 50 грн тура, топ ве пингвин исе — 55 грн. Эр бир оюнджакънынъ фияты не?

80 грн

993°. Паркъа 33 тюп гуль кетирдилер. Бир къач клумбада 6-шар тюп отурткъан соңъ, даа 15 тюп къалды. Къач клумба бар эди?

● 994°. Киевде декабрьнинъ 22-синде кунъ 8 саат девам эте. Бу бир сутканынъ геджеси не къадар девам эте?

995.	$0 \cdot 2 + 28$	$18 : 3 : 2$	$1 \cdot 7 + 25$	$9 \cdot 8 - 71$
	$16 : 8 \cdot 9$	$28 : 4 + 2$	$(3 - 3) \cdot 3$	$32 : 8 - 4$

996. Нумюнени къулланып, арттырмаларыны тап ве эсап усулыны анълат.

$10 \cdot 3 = 30$
$1 \text{ онл.} \cdot 3 = 3 \text{ онл.}$

10 · 5 10 · 2 10 · 7

997*. Таблицанынъ малюматына бакъып меселе тертип эт ве чез.

Къоянлар	Бир къояннынъ массасы	Къоянларнынъ микъдары	Оларнынъ умумий массасы
Культюслилер	3 кг	6	$\left. \begin{array}{l} \\ 26 \text{ кг} \end{array} \right\}$
Къаралар	?	4	

Ч е з и м п л а н ы:

- 1) 6 күльтюсли къояннынъ массасы не къадар?
- 2) 4 къара къояннынъ массасы не къадар?
- 3) 1 къара къояннынъ массасы не къадар?

998. Мотоциклниң якъарлыкъ бакы 10 л якъарлыкъ ала. 7 мотоциклге якъарлыкъ къойдылар. Чапчакта 100 л олған алда, онынъ ичинде къач литр якъарлыкъ къалды?

999. $a = 1$ ве $b = 0$ олған алда, ифаделерниң къыйметини тап.

$$a \cdot 9 + a \quad 8 : a + a \cdot 1 \quad b : 4 + b \quad (40 \cdot b) : 5$$

1000°. 24 кг балны, тенъ этип, 8 банкаға, ве эм де 30 кг-ны — тенъ этип, 6 бидонға къойдылар. Бидонда, банкаға нисбетен, къач килограмм бал зияде?

● 1001°. $4 \cdot 3 \cdot 0$ $10 \cdot 7 - 25$ $4 + 1 \cdot 9$ $(4 + 1) \cdot 9$

1002. Арттырув амелининъ ерини денъиштирюв хусусиетини къулланып, арттырмаларыны тап.

$$10 \cdot 2 \quad 2 \cdot 10 \quad 10 \cdot 9 \quad 9 \cdot 10$$

1003. Биринджи арттырыджыны ве арттырманы тенъештир.

$$3 \cdot 10 = 30 \quad 5 \cdot 10 = 50 \quad 7 \cdot 10 = 70$$

Сайыны 10-нен арттырмакъ ичюн, онъа онъ тарафтан бир сыйыр язып къоймакъ керек.

1004. Арттырмалардан 10-гъа болюви олгъан ифаделер тертип эт ве эсапла.

$$2 \cdot 10 = 20 \quad 6 \cdot 10 = 60$$

Сайыны 10-гъа большек ичюн, онынъ онъ тарафындан бир сыйырны алып ташламакъ керек.

1005. $50 : 10 \quad (35 + 65) : 10 \quad 34 + 80 : 10$
 $20 : 10 \quad 26 + 50 : 10 \quad 0 \cdot (40 : 10)$

1006. 8 саатта торнаджы 40 деталь япты. 1 сатта; 3 саатта о къач деталь япа эди?

 Акис меселелер тертип эт.

1007. Джыйынтыкъта языджыларнынъ 45 эсери бар. Оларнынъ ичинде 2 икяе, очерклер исе, икяелерге нисбетен — 10 кере зияде, къалгъанлары исе шиирлер. Джыйынтыкъта къач шиир бар?

1008*. Эки ойле сайы тап, оларнынъ бири, оларнынъ арттырмасындан 10 кере эксик, экиндjisи исе, оларнынъ арттырмасындан 4 кере эксик олсун.

1009°. $0 \cdot 3 + 39 \quad 4 \cdot 10 - 26 \quad 24 : 8 \cdot 10$
 $(41 - 15) \cdot 1 \quad 3 \cdot 10 + 46 \quad 80 : 10 \cdot 4$

● 1010°. Арзы китапнынъ 6 саифесини окъугъан соң, онъа окъумагъа даа 10 кере зияде саифе къалды. Китапнынъ къач саифеси бар?

1011. (Агъзавий.) $5 \cdot 10$ $60 : 10$ $6 \cdot 1$ $8 : 8$
 $10 \cdot 6$ $8 \cdot 10$ $70 : 10$ $7 : 1$
 $10 \cdot 1$ $0 \cdot 10$ $0 : 10$ $1 : 1$

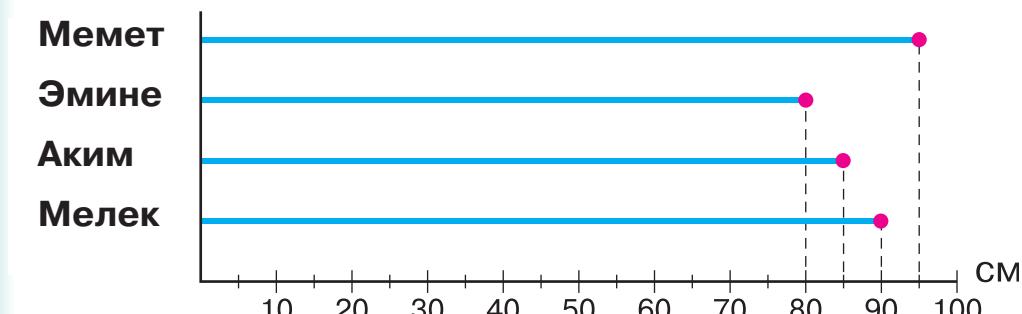
1012. Талебелер, 2 сыранынъ эр биринде 10-ар сары чува чечек сачты, беязларыны исе — 2 кере эксик. Эписи олып, къач чува чечек сачтылар?

1013. Сокъакъынынъ бир тарафында 4 квартиralы 9 эв къурдылар, дигер тарафында исе — бойле 3 эв къурдылар. Эписи олып, къач квартира къурдылар?

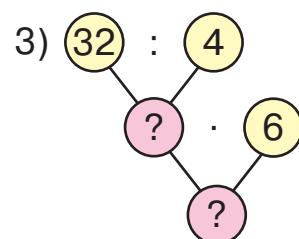
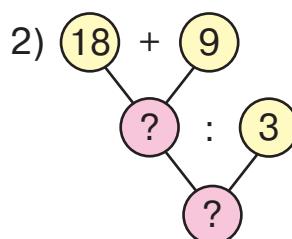
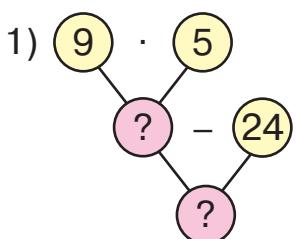
1014. 1) 18, 42, 30, 48, 54 сайыларынынъ алтынджы къысмыны тап.

2) 40, 60, 80, 100 сайыларынынъ онунджен къысмыны тап.

1015. Уфакъ балаларнынъ осюв ольчюси акъкъында малюматны бакъ ве эр бирининъ осювини дециметр ве сантиметр эсабынен яз.

1016. Блок-схемаларгъа бакъып, ифаделер тертип эт.

1017°. Сыныфкъа мусафирлер кельди: 18 балабан адам, мектеп чагъына етмегенлер исе — 6 кере эксик. Эписи олып, къач мусафир кельди?

● 1018°.

>
<
=

35 : 7	□	48 : 6
81 : 9	□	63 : 7

54 : 6	□	48 : 8
49 : 7	□	45 : 5

1019. $3 \cdot 1 \cdot 0$ $6 \cdot 0 + 10$ $18 : 2 \cdot 0$
 $21 : 3 + 8$ $7 \cdot 1 + 0$ $9 : 3 - 3$

1020. Бир токътав еринде троллейбустан 15 пассажир, экиндюсүндө исе — 3 кере эксик чыкъкан соң, салонда 18 пассажир къалды. Башындан троллейбуста къач пассажир бар эди?

 Фикир юрьсетүвнинъ блок-схемасыны тертип эт.

1021. $5 \cdot 1 + 8$ $(7 + 0) \cdot 3$ $(54 - 5) : 7$
 $6 : 1 \cdot 9$ $13 \cdot 0 + 6$ $21 - 8 \cdot 2$

1022. 1 дм + 2 см 1 дм : 2 4 дм 8 см : 6 8 дм – 2 см

1023. Ифаделерге бакъып меселелер тертип эт ве чез.
 $40 - (6 + 4)$ $40 : 5 - 3$

1024°. $7 \cdot 3$ $48 : 6 + 9$ $84 - 49 : 7$
 $27 : 3$ $54 : 9 + 6$ $(84 - 49) : 7$

● 1025°. Машнанынъ бакына 60 л бензин къойдылар, мопедке исе — 50 л эксик. Мопеднинъ бакына къач кере эксик бензин къойдылар?

Къошумча мешгъулиетлер

1. Къыймети 5 к., 10 к. ве 25 к. маден акъчалар бар. Сатын алынгъан шей ичюн 50 капикни къач чешит усулнен бермек мумкюн?

2. 15 см узунлыгъында демир чубукълар бар, олардан 6, 7, 9, 10 см узунлыгъында мыхлар япмакъ керек. Къалымтысы олмамакъ ичюн насыл узунлыкъта мыхлар кесмек керек?

3. Бабасы 39 яшында, оғылу исе 14. 16 йылдан соң оғылунен къызы, берабер, бабасынынъ яшына келеджек. Къызы къач яшында?

4. Диаграмманы бакъып чыкъ. Эр бир терекниң юксеклигини бельгиле. Энъ юксек ве энъ алчакъ тереклерниң юксеклигини тенъештири.

Юксеклик сантиметр эсабынен

5. Тавшаннынъ массасы, къояннынъ массасына коре, 3 кг зияде. Эки тавшаннынъ массасы 5 къояннынъ массасы къадар келе. Тавшаннынъ массасы не къадар, къояннынъ массасы не къадар?

6*. Схемаларгъа бакъып, меселелер тертип эт.

1)

2)

ЙЫЛ БОЮ ОГРЕНИЛЬГЕНЛЕРНИ ТЕКРАРЛАВ

1026. Энъ буюк ве энъ кичик эки къыйметли сайыларны яз.

1027. Нумюнеге бакъып, 75, 26, 62, 88 киби берильген сайыларны разрядлы къошулыджылар тарзында яз.

$$\text{Н у м ю н е. } 82 = 80 + 2.$$

1028. Берильген кесиктен 3 см зияде олгъан кесикни сыйз. Онынъ узунлыгъыны башта сантиметр эсабынен, соңынъ — дециметр ве сантиметр эсабынен яз.

$$A \text{---} B$$

$$\begin{array}{lllll} 1029. & 45 + 1 & 57 - 7 & 60 + 4 & 29 + 10 \\ & 45 - 1 & 57 - 50 & 4 + 60 & 29 - 10 \\ & & & & 30 + 70 \end{array}$$

1030. Эки йипек лента бар эди: биринджисининъ узунлыгъы 28 дм, экинджисининъ исе — 39 дм. Узун лентадан 10 дм кесип алдылар, экинджисинден исе — 8 дм. Эр бир лентанынъ узунлыгъы не къадар олды?

1031*. Мусавийсизлик дөгъру олмасы ичюн, керекли ракъамларны сайлап ал.

$$\square \square - \square < 3$$

1032. Учъ ёлакътан согъан джыйдышлар. Биринджисинден 34 кг, экинджисинден де о къадар, учюнджисинден исе, биринджинен экинджи ёлакътан джыйылгъанындан — 20 кг эксик. Биринджи ёлакътан, учюнджисине нисбетен, къач килограмм согъан эксик джыйдышлар?

1033°. $64 + 3$ $76 - 40$ $35 + 40 + 4$ $78 - (25 + 3)$
 $64 + 30$ $67 + 32$ $88 - 4 - 50$ $99 - (39 - 6)$

● **1034°.** Биринджи клумбада 30 сары ве 20 къырмызы ляле ачты, экинджи клумбада исе — 32 къырмызы ляле. Экинджи клумбада не къадар эксик ляле ачты?

Эписи олып, къач ляле ачты?

1035. $7 + 8$ $3 + 16$ $19 - 5$ $14 - 6$ $17 - 8 - 4$
 $8 + 9$ $15 - 9$ $12 - 9$ $6 + 6$ $13 + 1 - 7$

1036. Паркны 32 ишчи чёплюктен темизлей эди. Олар, юкъары сыныф талебелерине коре 18 адам эксик эди. Къач юкъары сыныф талебеси паркны джыйыштыра эди?

1037. $14 > 8$ 6-гъа $16 > 9$ \square -ге $15 > 8$ \square -ге
 $7 < 13$ \square -гъа $6 < 11$ \square -ке $6 < 16$ \square -гъа

1038.	Сайылар	Бу амеллерни эда эт
	4 ве 9	сайыларының джемисини 6-гъа эксилт
	18 ве 9	сайыларының фаркъыны 7-ге буют
	38	22 ве 3 сайыларының джемиси къадар эксилт

1039. Учъ кесик сыз: бирининъ узунлыгъы 14 см, экиндjisининъ — 5 см къыскъа, учюндjisининъ исе, бириндjisinden — 2 кере къыскъа.

1040*. Бабасы 28 яшында олғанда, оғылу 5 яшында эди. Оғылу 14 яшына кельди, бабасының яши не къадар олды?

1041°. Чечек тюкянында учъ раф устюнде чечегинен 85 череп тұра. Биринджи раfta 28 череп, экиндjisinde исе — 32. Учюнджи раfta къач череп бар?

● **1042°.** 50, 73, 80 къыймети олгъан ифаделерни эда эт.

$$\begin{array}{llll} 30 - 2 & 73 + 7 & 94 + 6 & 80 - 7 \\ 41 + 9 & 48 + 2 & 40 - 4 & 20 - 5 \\ 51 + 22 & 70 - 9 & 56 - 6 & 75 + 5 \end{array}$$

1043. Таблицаны бакъ ве суаллерге джевап бер:

1) Эксилиджини бир къач бирликке буютсек, фаркъ насыл денъишири?

2) Чыкъарылыджыны бир къач бирликке буютсек, фаркъ насыл денъишири?

Эксилиджи	8	10	15	15	10	8
Чыкъарылыджы	6	6	6	8	8	8
Фаркъ						

1044. Бир къошулыджыны бир къач бирликке буютсек, джеми насыл денъишири? Я — эксилитсек?

1045. Эсапнынъ эр бир усулыны анълат.

$$\begin{array}{ll} 28 + 5 = (28 + 2) + 3 & 46 - 7 = (46 - 6) - 1 \\ 28 + 5 = 20 + (8 + 5) & 82 - 27 = (82 - 20) - 7 \end{array}$$

$$\begin{array}{rcl} 82 - 27 = \square & & 48 + 37 = \square \\ \hline 27 + 3 = 30 & & 37 + 3 = 40 \\ 82 - 30 = 52 & & 48 + 40 = 88 \\ 52 + 3 = 55 & & 88 - 3 = 85 \end{array}$$

1046. $7 + 7$ $14 + 7$ $68 - 9$ $15 + 70$

$$85 - 9 \quad 76 - 8 \quad 21 - 6 \quad 59 - 52$$

$56 + 32 < 32 + \square$ $26 - 13 > 26 - \square$

1047. Учъ раф устюнде 62 китап бар. Биринджи рафта 22 китап, экиндjisинде — 5 китап эксики. Учюнджи рафта къач китап бар?

1048. Автопаркта 9 маршрут таксиси бар, къалгъанлары исе — автобуслар. Эписи олып, 40 автомобиль бар. Автобуслар, таксилерге коре, къач зияде?

1049°. $\square - 80 = 4$ $\square + 4 = 80$ $80 - \square = 4$

● 1050°. Наджие кягъыттан орьнеклер кесип чыкъарды. Булардан 7-сини достларына багъышлады. Онда даа 13 орьнек къалды. Наджие къач орьнек кесип чыкъарды?

Акис меселелер тертип эт.

1051. Баш ерлерни язып толдур.

$$60 \text{ см} = \square \text{ дм} \quad 48 \text{ см} = \square \text{ дм } \square \text{ см}$$

$$80 \text{ см} = \square \text{ дм} \quad 5 \text{ дм } 4 \text{ см} = \square \text{ см}$$

1052. $4 \text{ дм } 5 \text{ см} + 4 \text{ см}$ $4 \text{ дм } 5 \text{ см} + 4 \text{ дм}$

$$7 \text{ дм } 8 \text{ см} - 3 \text{ дм} \quad 7 \text{ дм } 8 \text{ см} - 3 \text{ см}$$

1053. Бригада биринджи куню 29 м шоссени тамирледи, экиндже куню исе — 64 м, учондже куню, биринджи ве экиндже куню япылгъанындан — 28 м эксик. Учондже куню шоссенинъ къач метрини тамир эттилер?

Учъ кунъде, эписи олып, ёлнынъ къач метрини тамир эттилер?

1054. Багъчада биринджи куню 56 кг вишне джыйдымдар. Бу, экиндже куню джыйгъанларындан 7 кг зияде. Учондже куню, экиндже кунюне коре, 25 кг вишне эксик. Учондже куню къач килограмм вишне джыйдымдар?

1055. $a = 6$ олған алда, ифаделернинъ къыйметини тап.

$$a + 59 \quad 43 - a \quad 99 - (71 - a)$$

1056°. 50-ден зияде къыймети олгъан ифаделерни язып ал.

$$\begin{array}{llll} 53 - 4 & 33 + 17 & 16 + 43 & 57 - (16 - 6) \\ 48 + 5 & 65 - 9 & 80 - 29 & 79 - (17 + 4) \end{array}$$

● **1057°.** Байрамлыкъ экинджи сыныф талебелери 35 байрачыкъ япты, биринджи сыныфлылар — 12 эксик, учюнджи сыныфлылар исе, экинджи сыныфлыларгъа коре — 13 байрачыкъ зияде. Учюнджи сыныфлылар, биринджи сыныфлыларгъа коре, къач байрачыкъ зияде япты? (Меселени эки усулнен чез.)

1058. 1) Къошув усулларыны анълат.

$$\begin{aligned} 57 + 26 &= (57 + 20) + 6 = 77 + 6 = 83 \\ 57 + 26 &= (50 + 20) + (7 + 6) = 70 + 13 = 83 \end{aligned}$$

2) $81 - 17 = 64$ чыкъарув нетиджесини къошувнен тешкер.

1059. Къошув усулларыны анълат.

$$\begin{aligned} 42 - 14 &= (42 - 10) - 4 = 32 - 4 = 28 \\ 84 - 53 &= (80 - 50) + (4 - 3) = 30 + 1 = 31 \end{aligned}$$

1060. Чезимлерге бакъып, меселелер тертип эт.

$$1) 36 + (36 + 12) \quad 2) 36 + (36 - 12)$$

✳ Тертип этильген меселелерни тенъештир.

1061. М а т е м а т и к д и к т е.

- 1) 76-ны 14 эксильт.
- 2) 27-ни 18 буют.
- 3) 95-тен 6 ве 7 сайыларының джемисини чыкъар.
- 4) 36 ве 15 сайыларының фаркъыны 8 эксильт.

1062*. Бир шей бильмейчик, бир пычмагъа 4 дақъ. сарф этсем, терек кевдесини 20 дақъ-да 5 тень парча этип пычарым деди. О янълышкъаныны исбатла.

$$\begin{array}{llll} 1063°. 27 - 13 & 80 - 27 & 62 - 27 & 27 - 27 \\ 62 + 27 & 27 + 13 & 95 - 27 & 89 - 27 \end{array}$$

● **1064°.** 1) Нилюферниң 72 уфакъ боюнджагы бар эди. 14 күрмәзы ве 9 ешиль боюнджакыны о достуна багышлады. Нилюферниң көч боюнджагы къалды?

2) Нилюферниң 54 уфакъ боюнджагы бар эди. Анасы онъа 9 кере эксик боюнджакъ берди?

1065. Ифаделерни яз ве оларның къыйметини эсапла.

1) 94-тен 6 ве 7 сайыларының арттырмасыны чыкъар.

2) Болюниджи 63, болюджи —15 ве 6 сайыларының фаркъы.

1066. Басмахане сымарышны 75 куньде эда этмеге планлаштыра эди. Лякин сымарышны 8 кунь эвель эда этти. Сымарышның эдасы көч кунь девам этти?

1067. Искеледе 23 катер бар эди. Олардан бир къачыны кирагъа бердилер, 17 катер даа къалды. Кирагъа көч катер бердилер?

1068. $48 : 6 \quad 6 \cdot 8 \quad 7 \cdot 6 \quad 72 - 9$

$42 : 7 \quad 8 \cdot 9 \quad 63 - 51 \quad 12 - 5$

1069. Чапчакъта 9 л сув бар эди. Оның ичине олған сувның учте бир пайы къадар сув даа къоштылар. Көч литр олды?

1070. $2 \cdot 8 + 14 \quad (11 - 9) \cdot 2 \quad 7 \cdot 9 - 9 \quad 8 \cdot 6 + 34$
 $5 \cdot 7 - 5 \quad 2 \cdot (9 - 4) \quad 6 \cdot 8 - 8 \quad 2 \cdot 7 - 5$

1071. 20 см узунлығында ёлачықълар кесип чыкъар. Къатлап-къатлап, оны 4 тенъ парчагъа боль. Бу амеллерге эсасланып ифаделер тертип эт ве болюви олған ифадени яз. Болюв вакътында сайыларны насыл адларнен айтала?

1072°. Ифаделер тертип эт ве оларны эсапла.

1) 78 ве 18 сайыларының джемисини 7-ге эксилт.

2) 23-ни 17 эксилт ве 9 кере буют.

3) 27 сайысыны 35 ве 7 сайыларының джемисинен буют.

● **1073°.** Баарьде паркта 26 кестане ве 38 къашыкъ агъач фиданы отурттылар. 7 фидан тутмады. Көч фидан тутты?

МУНДЕРИДЖЕ

Биринджи сыйыфта кечильгенлерни текрарлав	3
Къошув ве чыкъарув таблицалары. Эки амелли меселелер. Къавуслары олгъан ифаделер	16
Сайыларның къошув ве чыкъарув таблицалары	16
Эки амелли меселелер	32
Къавуслы ифаделер	39
Эки къыйметли сайыларны агъзавий тарзда, разрядтан кечип, къошув ве чыкъарув	47
Арттырув ве болюв арифметик амеллери	66
Арттырув	66
2 сайысының арттырув таблицасы	68
Болюв	74
2-ге болюв таблицасы	76
3 сайысының арттырув таблицасы	81
3-ке болюв таблицасы	88
4 сайысының арттырув таблицасы	93
4-ке болюв таблицасы	96
5 сайысының арттырув таблицасы	99
Сайыны бир къач кере буютмек ве экспилтмек	101
5-ке болюв таблицасы	103
Ифаделерде амеллерни эда этмек низамы	105
6 сайысының арттырув таблицасы	109
6-гъа болюв таблицасы	115
Буюкликлер ве сайыларның тенъештирильмеси	118
7 сайысының арттырув таблицасы	121
7-ге болюв таблицасы	124
8 сайысының арттырув таблицасы	129
8-ге болюв таблицасы	133
9 сайысының арттырув таблицасы	138
9-гъа болюв таблицасы	140
Йыл бою оғренильгенлерни текрарлав	153

Навчальне видання

БОГДАНОВИЧ Михайло Васильович
ЛИШЕНКО Григорій Павлович

МАТЕМАТИКА

Підручник для 2 класу
загальноосвітніх навчальних закладів
(кримськотатарською мовою)

Перекладач *Усеїнов Сейран Меметович*

Обкладинка *С.М. Железняк*
Малюнки *О.В. Чичик*
Макет, ілюстрації *В.М. Марущинця*

Директор *І.Б. Чегертма*
Редактор *Г.М. Дудакова*
Коректор *Е.А. Ібрагімова*
Оператор *С.Ю. Аджалімов*

Підписано до друку 12.11.2012 р. Формат 70x100 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний.
Гарнітура «PragmaticaC» Умовн. друк. арк. 13,0. Обл.-вид. арк. 12,00.
Обсяг 10,0 друк. арк. Тираж 830 екз. Зам. № 363.

КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав»
95000, м. Сімферополь, вул. Горького, 5.

E-mail: krimuchpedgiz@gmail.com

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 508 від 26.06.2001 р.*

При верстці використано електронний макет Видавництва «Генеза»
04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 2-л.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 3966 від 01.02.2011 р.

Надруковано у ТОВ «Видавництво «Вперед»
97534, АРК, Сімферопольський район, с. Строгонівка, вул. Лікувальна, 1.